

ΝΙΚ. ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ-ΜΙΧ. ΠΕΤΡΙΔΟΥ

ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ
ΛΟΓΟΣ ΚΑΤΑ ΛΕΩΚΡΑΤΟΥΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1950

Εἰς τὸν κατὰ Λεωκράτους λόγον τοῦ Λυκούργου ἢ μὲν εἰσαγωγή εἶναι ἐργασία τοῦ κ. Μ. Πετρίδου, αἱ δὲ ἐκλογαὶ τοῦ ἀρχαίου κειμένου, αἱ παρεμβλλόμενα εἰς αὐτὰς περιλήψεις καὶ αἱ ἐρμηνευτικαὶ σημειώσεις εἶναι ἐργασία τοῦ κ. Ν. Φραγκίσκου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Βίος τοῦ Λυκούργου.

Ὁ διάπρεπής ῥήτωρ καὶ πολιτικός Λυκούργος ἦτο υἱὸς τοῦ Λυκόφρονος καὶ ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ 390 π.Χ. Κατήγετο ἐκ τοῦ ἐπισήμου ἱερατικοῦ γένους τῶν Ἐπειουταδῶν, τὸ ὅποιον ἀνῆγε τὴν ἀρχὴν του εἰς τὸν Βούτην, τὸν υἱὸν τοῦ Ἐρεχθέως. Ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας ἔτυχεν ἐπιμελημένης ἀγωγῆς καὶ συστηματικῆς ἐκπαιδεύσεως. Διετέλεσε μαθητὴς τοῦ φιλοσόφου Πλάτωνος καὶ τοῦ ῥητοροδιδασκάλου Ἰσοκράτους, τῶν ὁποίων τὰ σφὰ διδάγματα καὶ τὸ ζωντανὸν παράδειγμα ἐπέδρασαν μεγάλως ἐπὶ τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ χαρακτήρος του. Τοιοῦτοτρόπως ἀνεδείχθη εἰς τῶν ἐκλεκτοτέρων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, διακριθεὶς τόσον διὰ τὴν μόρφωσιν, τὴν ὁποίαν ἠτύχησε νὰ λάβῃ, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν, ἣν ἐπέδειξεν εἰς τὸν ἰδιωτικὸν καὶ δημόσιόν του βίον. Ἦτο ἀφωσιωμένος μὲ εὐλάβειαν εἰς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων του. Ἠγάπα μὲ πάθος τὴν πατρίδα του καὶ ἦτο πιστὸς φύλαξ τῶν νόμων καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν συμφερόντων τῆς. Ἐξετιμᾶτο πολὺ ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του διὰ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ χαρακτήρος του καὶ διὰ τὴν ἀνωτερότητα τοῦ ἤθους του.

Ὅτε ὁ Λυκούργος ἔφθασεν εἰς ὄριμον ἡλικίαν, ὡς ἰδανικὸν τῆς ζωῆς του ἔταξε τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δόξαν τῆς πατρίδος του. Ἀναμείχθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἀφιερῶθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πόλεως. Κατὰ τὸ 338 π.Χ. ἐξελέγη ταμίης τῶν δημοσίων χρημάτων καὶ διεχειρίσθη ἐπὶ μίαν δωδεκαετίαν τὰ οικονομικὰ τῆς πόλεως κατὰ τρόπον μαρτυροῦντα ἐξαιρετικὴν ἱκανότητα, λελογισμένην φειδῶ καὶ ἄκραν τιμότητα. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα κατώρθωσε νὰ αὐξήσῃ τὰς προσόδους τῆς πόλεως (ἀπὸ 600 εἰς 1200 τάλαντα κατ' ἔτος) καὶ δι' αὐτῶν τὴν πολεμικὴν (στρατιωτικὴν καὶ ναυτικὴν) δυνάμιν τῆς. Ἐφρόντισε διὰ τὴν κατασκευὴν κοινωφελῶν καὶ ἐξωραϊστικῶν ἔργων. Οὕτως ἀπεπεράτωσεν ἡμιτελῆ δημόσια οἰκοδομήματα, ὡς τοὺς ὑπὸ τῶν τριάκοντα τυράννων κρημινισθέντας νεωσοίκους, τὴν σκευοθήκην, ἣ ὁποία ἠδύνατο τώρα νὰ περιλάβῃ σκεύη 1000 νεῶν, καὶ τὸ Διονυσιακὸν θέατρον, τὸ ὅποιον διηύρυνε καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔστησε τοὺς χαλκοῦς

ἀνδριάντας τῶν τριῶν μεγάλων τραγικῶν ποιητῶν Αἰσχύλου, Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου. Ἐκτίσσε τὸ Ὀδεῖον, τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον παρὰ τὸν Ἴλισόν καὶ τὸ γυμνάσιον (γυμναστήριον) τοῦ Λυκείου μετὰ τῆς ἐν αὐτῇ παλαίστρας. Δι' ἕλα αὐτὰ τὰ ἔργα ὁ Λυκούργος δύναται νὰ ὀνομασθῇ «ὁ Περικλῆς τοῦ Δ' π.Χ. αἰῶνος».

Φιλόμουσος καὶ φιλότεχνος ὡς ἦτο ὁ Λυκούργος, ἐμερίμνησε ν' ἀντιγραφῶν ἀκριβῶς τὰ ἔργα τῶν μνημονευθέντων τριῶν κορυφαίων τραγικῶν καὶ νὰ κατατεθοῦν εἰς εἰδικὸν ἀρχεῖον. Τὰ ἐπίσημα ταῦτα ἀντίγραφα θ' ἀπετέλουσαν τὰ ἀθηνεϊκὰ κείμενα, τὰ ὅποια δὲν θὰ ἠδύναντο ν' ἀλλοιωθῶνται· κατὰ τὸ δοκοῦν ὑπὸ τῶν ὑποκριτῶν (ἡθοποιῶν), ὡς ἐγένετο μέχρι τότε συχνάκις. Ὁ Λυκούργος ὑπεστήριξε τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κωμῳδίας εἰσαγαγὼν εἰς Ἀθήνας τοὺς κωμικοὺς ἀγῶνας (διαγωνισμοὺς) κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν τῶν Ἀγυθστηρίων, τὰ ὅποια ἀπετέλουσαν μέρος τῶν μεγάλων Διονυσιακῶν ἐορτῶν. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ὁ Λυκούργος ἐνήργησε νὰ κατασκευασθοῦν εἰς τὴν πολιούχον τῆς γενετείρας του θεᾶν Ἀθηναίαν ὀλόχρυσοι Νίκαι, σκευὴ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ διὰ τὰς ἐορταστικὰς πομπάς (πομπεῖα λεγόμενα) καὶ χρυσᾶ κοσμήματα δι' ἑκατὸν κληφόρους.

Ἡ διαχείρισις τοῦ δημοσίου χρήματος ὑπὸ τοῦ Λυκούργου ὑπῆρξε καθ' ἕλα συνετὴ καὶ τιμίαι. Ὁ δὲ εἰς ἐτόλμησε νὰ διατυπώσῃ καὶ τὴν ἐλαχίστην κατηγορίαν ἐναντίον του δι' αὐτήν.

Ὁ Λυκούργος ἐν ἔτος μετὰ τὴν ἐξοδὸν του ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 325 π.Χ. Ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἐκτιμῶν τὴν ἀρετὴν καὶ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας του τὸν ἔθαψε δημοσίᾳ δαπάνῃ καὶ ἀνήγειρεν εἰς αὐτὸν ἀνδριάντα εἰκοσιν ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του. Ἐπίσης ἐψήφισε νὰ δοθῇ ἰσόθιος σίτησις ἐν τῇ Πρυτανείῳ εἰς τὸν πρεσβύτατον ἐκ τῶν ἀπογόνων του.

2. Ἔργα τοῦ Λυκούργου.

Οἱ παλαιοὶ λέγουσιν, ὅτι ὁ Λυκούργος ἔγραψε περὶ τοὺς δέκα πέντε λόγους. Ἐκ τούτων διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν ὀλίγα ἀποσπάσματα καὶ εἰς ὀλόκληρος, ὁ Κατὰ Λεωκράτους. Ὁ λόγος οὗτος εἶναι διδακτικώτατος, διότι διαπνέεται ἀπὸ τὰ εὐγενέστατα συναίσθηματα εὐσεβείας, φιλοπατρίας, δικαιοσύνης καὶ φιλαλληλίας, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐρμηνεύοντες αὐτόν.

Εἰσαγωγικὸν σημεῖωμα. Κατὰ τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας (γενομένην τῷ 338 π.Χ.) οἱ Ἀθηναῖοι ἠττήθησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου τοῦ Β', πατρὸς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ὡς ἐκ τούτου κατελήφθησαν ὑπὸ φόβου, μήπως οὗτος ἐπέλθῃ καὶ κατ' αὐτῆς τῆς πόλεως των. Ἦναγγάσθησαν λοιπὸν, διὰ τὰ ἐξασφαλίσουν τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος των, τὰ λάβουν ἔκτακτα μέτρα. Ἐν ἐκ τούτου ἦτο «μήτε γὰρ ἐξέλθῃ τις ἐκ τῆς πόλεως μήτε γὰρ ἐκπέμψουν οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς παῖδας καὶ τὰς γυναῖκας των εἰς ἄλλα μέρη».

Τότε ὁ Λεωκράτης, πλούσιος Ἀθηναῖος βιομήχανος, ἔχων ἐργοστάσιον χαλκονορίας, ἐκ δειλίας ἐγκατέλειπε τὴν πατρίδα του ἀποπλεύσας κρυφίως εἰς Ῥόδον, ἀφοῦ παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ ὅλην τὴν κινητὴν περιουσίαν του. Ἐκεῖ, διὰ τὰ δικαιολογήσῃ τὴν φεγγὴν του, διέδωσε ψευδῶς, ὅτι κατελήφθησαν αἱ Ἀθήναι ὑπὸ τῶν Μακεδόνων καὶ ὅτι πολιορκεῖται ὁ Πειραιεύς. Τοιοῦτοτρόπως ἔβλαψε σπουδαίως τὰ Ἀθηναϊκὰ συμφέροντα. Αὐτοὶ οἱ Ῥόδιοι πιστεύσαντες εἰς τὰς ψευδολογίας του ἐξώπλισαν τριήρεις καὶ συνελάμβανον τὰ σιταγωγὰ πλοῖα, διὰ τῶν ὁποίων μετεφέρετο οἴτος εἰς τὰς Αθήνας ἔξωθεν, καὶ κατεκράτονον καὶ αὐτὰ καὶ τὰ φορτία των.

Μετὰ τρία ἔτη ὁ Λεωκράτης μετέβη καὶ ἐγκατεστάθη ὡς ἔμπορος εἰς τὰ Μέγαρα. Ἐκεῖ διαμένων ἐπόλησε δι' ἀντιπροσώπων (πληρεξουσίων) του τὰ ἐν Ἀθήναις κτήματά του. Πέντε ὅμως ἔτη ἀπὸ τῆς εἰς Μέγαρα ἐγκαταστάσεώς του, νομίσας ὅτι οἱ συμπολιταὶ του εἰχον λησμονήσει τὴν ἐπαίσχυτον προᾶξίν του, ἐτόλμησε γὰρ ἐπανελθῆ εἰς Ἀθήνας. Ἀλλ' ἡ ἠθικὴ συνείδησις καὶ ἡ φλογερὰ φιλοπατορία τοῦ Ανκούργου δὲν ἠδύνατο ν' ἀνεχθοῦν τὴν θρασύτητα τοῦ ἰδιοτελοῦς καὶ ἀφιλοπάτριδος Λεωκράτους, ὁ ὁποῖος ἐτόλμα γὰρ περιφέρεται ἑλενθέρως καὶ ἀναιδῶς ἐν τῇ πόλει, τὴν ὁποίαν εἰς κρίσιμον περίστασιν καὶ ἐν ὄρα μεγάλου κινδύνου εἶχεν ἐγκαταλείψει. Ὄθεν κατήγγειλεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ καὶ ἐζήτησε τὴν εἰς θάνατον καταδίκην του. Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου ἀποδεχθεῖσα τὴν κα-

ταγγελίαν παρέπεμψε τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὴν Ἑλιαίαν—ἢ Ἀλίαν—, δηλ. τὸ ὄρκωτὸν δικαστήριον, τὸ ὁποῖον ἀπετέλουν οἱ διὰ κληρώσεως ἐκ τοῦ λαοῦ λαμβανόμενοι δικασταί, οἱ λεγόμενοι ἡλιασται ἢ δωμακοίαις, ἐκ τοῦ ὄρκου τὸν ὁποῖον ὤμνουν. Οὗτοι ἀνέρχοντο εἰς ἑξ χιλιάδας καὶ ἀπέρριζον δέκα τμήματα, ἐκ πεντακοσίων ἕκαστον, ἐνῶ οἱ λοιποὶ χίλιοι ἦσαν ἀναπληρωματικοί. Ἐδίκαζον δὲ τὰς πολιτικὰς ἐποθέσεις καθὼς καὶ τὰς φονικάς. Ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τούτου ὁ Ἀνκοῦρος ὡς κατήγορος ἐξεφώνησε τὸν προκείμενον λόγον (τῷ 330 π. Χ.).

§ 1-2 Δικαίαν, ὦ Ἀθηναῖσι, καὶ εὐσεβῆ καὶ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ ὑπὲρ τῶν θεῶν τὴν ἀρχὴν τῆς κατηγορίας Λεωκράτους τοῦ κρινόμενου ποιήσομαι. εὐχομαι γὰρ τῇ Ἀθηνᾷ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς καὶ τοῖς ἕρῳσι τοῖς κατὰ τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν ἰδρυμένοις, εἰ μὲν εἰσήγγελλα Λεωκράτῃ δικαίως καὶ κρίνω τὸν προδόντα αὐτῶν καὶ τοὺς νῶς καὶ τὰ ἔδη καὶ τὰ τεμένη καὶ τὰς ἐν τοῖς νόμοις θυσίας τὰς ὑπὸ τῶν ἡμετέρων προγόνων παραδεδομένας, ἐμὲ μὲν ἄξιον ἐν τῇ τήμερον ἡμέρᾳ τῶν Λεωκράτους ἀδικημάτων κατήγορον ποιῆσαι, ὃ καὶ τῷ δήμῳ καὶ τῇ πόλει συμφέρει, ὑμᾶς δέ, ὡς ὑπὲρ πατέρων καὶ παιδῶν καὶ γυναικῶν καὶ πατρίδος καὶ ἱερῶν βουλευομένους, καὶ ἔχοντας ὑπὸ τῆ ψήφῳ τὸν προδότην ἀπάντων τούτων, ἀπαρατήτους δικαστὰς καὶ νῦν καὶ εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον γενέσθαι τοῖς τὰ τοιαῦτα καὶ τεղικαῦτα παρανομοῦσιν· εἰ δὲ μήτε τὸν προδόντα τὴν πατρίδα μήτε τὸν ἐγκαταλιπόντα τὴν πόλιν καὶ τὰ ἱερά εἰς τουτονὶ τὸν ἀγῶνα καθίστημι, σωθῆναι αὐτὸν ἐκ τοῦ κινδύνου καὶ ὑπὸ τῶν θεῶν καὶ ὑφ' ὑμῶν τῶν δικαστῶν.

§ 3-4 Ἐβουλόμην δ' ἂν, ὦ ἄνδρες, ὡσπερ ὠφέλιμόν ἐστι τῇ πόλει εἶναι τοὺς κρίνοντας ἐν ταύτῃ τοὺς παρανομοῦντας, οὕτω καὶ φιλόανθρωπον αὐτὸ παρὰ τοῖς πολλοῖς ὑπειληφθαι. νῦν δὲ περιέστηκεν εἰς τοῦτο, ὥστε τὸν ἰδίᾳ κινδυνεύοντα καὶ ὑπὲρ τῶν κοινῶν ἀπεχθανόμενον οὐ φιλόπολιν, ἀλλὰ φιλοπράγμονα δοκεῖν εἶναι,

οὐ δικαίως οὐδὲ συμφερόντως τῇ πόλει. τρία γάρ ἐστι τὰ μέγιστα, ἃ διαφυλάττει καὶ διασφίξει τὴν δημοκρατίαν καὶ τὴν τῆς πόλεως εὐδαιμονίαν, πρῶτον μὲν ἡ τῶν νόμων τάξις, δεύτερον δ' ἡ τῶν δικαστῶν ψῆφος, τρίτον δ' ἡ τούτοις τὰδικήματα παραδιδούσα κρίσις. ὁ μὲν γὰρ νόμος πέφυκε προλέγειν ἃ μὴ δεῖ πράττειν, ὁ δὲ κατήγορος μνηύειν τοὺς ἐνόχους τοῖς ἐκ τῶν νόμων ἐπιτιμίαις καθεστῶτας, ὁ δὲ δικαστὴς κολάζειν τοὺς ὑπ' ἀμφοτέρων τούτων ἀποδειχθέντας αὐτῷ, ὥστ' οὐθ' ὁ νόμος οὐθ' ἡ τῶν δικαστῶν ψῆφος ἄνευ τοῦ παραδώσοντος αὐτοῖς τοὺς ἀδικούντας ἰσχύει.

Ἐγὼ δ', ὦ Ἀθηναῖοι, εἰδὼς Λεωκράτην φυγόντα μὲν τοὺς § 5-6
 ὑπὲρ πατρίδος κινδύνους, ἐγκαταλιπόντα δὲ τοὺς αὐτοῦ πολίτας, προδεδωκότα δὲ πᾶσαν τὴν ὑμετέραν δύναμιν, ἅπασι δὲ τοῖς γεγραμμένοις ἔνοχον ὄντα, ταύτην τὴν εἰσαγγελίαν ἐποιησάμην, οὔτε δι' ἔχθραν οὐδεμίαν οὔτε διὰ φιλονικίαν οὐδ' ἠντινοῦν τοῦτον τὸν ἀγῶνα προελόμενος, ἀλλ' αἰσχρὸν εἶναι νομίσας τοῦτον περιορᾶν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐμβάλλοντα καὶ τῶν κοινῶν ἱερῶν μετέχοντα, τῆς τε πατρίδος ὄνειδος καὶ πάντων ὑμῶν γεγεννημένον. πολίτου γὰρ ἐστὶ δικαίου μὴ διὰ τὰς ἰδίας ἔχθρας εἰς τὰς κοινὰς κρίσεις καθιστάναι τοὺς τὴν πόλιν μὴδὲν ἀδικούντας, ἀλλὰ τοὺς εἰς τὴν πατρίδα τι παρανομούντας ἰδίους ἔχθρους εἶναι νομίζειν, καὶ τὰ κοινὰ τῶν ἀδικημάτων κοινὰς καὶ τὰς προφάσεις ἔχειν τῆς πρὸς αὐτοὺς διαφορᾶς.

Ἄπαντας μὲν οὖν χρὴ νομίζειν μεγάλους εἶναι τοὺς δημο- § 7-8
 σίους ἀγῶνας, μάλιστα δὲ τοῦτον, ὑπὲρ οὗ νῦν μέλλετε τὴν ψῆφον φέρειν. ὅταν μὲν γὰρ τὰς τῶν παρανόμων γραφὰς δικάζητε, τοῦτο μόνον ἐπανορθοῦτε καὶ ταύτην τὴν πράξιν κωλύετε, καθ' ὅσον ἂν τὸ ψήφισμα μέλλῃ βλάπτειν τὴν πόλιν· ὁ δὲ νῦν ἐνεστηκὼς ἀγὼν οὐ μικρὸν τι μέρος συνέχει τῶν τῆς πόλεως οὐδὲ ἐπ' ὀλίγον χρόνον, ἀλλ' ὑπὲρ ὅλης τῆς πατρίδος καὶ κατὰ παντὸς τοῦ

αἰῶνος ἀείμνηστον καταλείψει τοῖς ἐπιγυνομένοις τὴν κρίσιν. οὕτω γάρ ἐστι δεινὸν τὸ γεγενημένον ἀδίκημα καὶ τῆλικούτου ἔχει τὸ μέγεθος, ὥστε μήτε κατηγορίαν μήτε τιμωρίαν ἐνδέχεται εὐρεῖν ἀξίαν, μηδὲ ἐν τοῖς νόμοις ὄρισθαι τιμωρίαν ἀξίαν τῶν ἀμαρτημάτων. τί γὰρ χρὴ παθεῖν τὸν ἐκλιπόντα μὲν τὴν πατρίδα, μὴ βοηθήσαντα δὲ τοῖς πατρώοις ἱεροῖς, ἐγκαταλιπόντα δὲ τὰς τῶν προγόνων θήκας, ἅπασαν δὲ τὴν πόλιν ὑποχείριον τοῖς πολεμίοις παραδόντα; τὸ μὲν γὰρ μέγιστον καὶ ἔσχατον τῶν τιμημάτων, θάνατος, ἀναγκαῖον μὲν ἐκ τῶν νόμων ἐπιτίμιον, ἔλαττον δὲ τῶν Λεωκράτους ἀδικημάτων καθέστηκε.

⁹ Παρεῖσθαι δὲ τὴν ὑπὲρ τῶν τοιούτων τιμωρίαν συμβέβηκεν, ὡς ἄνδρες, οὐ διὰ βραθυμίαν τῶν τότε νομοθετούντων, ἀλλὰ διὰ τὸ μήτ' ἐν τοῖς πρότερον χρόνοις γεγενῆσθαι τοιοῦτον μηδὲν μήτε ἐν τοῖς μέλλουσιν ἐπίδοξον εἶναι γενήσεσθαι. διὸ καὶ μάλιστα, ὡς ἄνδρες, δεῖ ὑμᾶς γενέσθαι μὴ μόνον τοῦ νῦν ἀδικήματος δικαστάς, ἀλλὰ καὶ νομοθέτας. ὅσα μὲν γὰρ τῶν ἀδικημάτων νόμος τις διώριξε, βράδιον τούτῳ κανόνι χρωμένους κολάζειν τοὺς παρανομοῦντας· ὅσα δὲ μὴ σφόδρα περιείληφεν ἐνὶ νόμῳ προσαγορεύσας, μεῖζον δὲ τούτων τις ἠδίκηκεν, ἅπασιν δ' ὁμοίως ἔνοχος ἐστίν, ἀναγκαῖον τὴν ὑμετέραν κρίσιν καταλείπεσθαι παράδειγμα τοῖς ἐπιγυνομένοις.

¹⁰ Εὐδ' ἴσατε, ὡς ἄνδρες, ὅτι οὐ μόνον τοῦτον νῦν κολάσετε καταψηφισμένοι, ἀλλὰ καὶ τοὺς νεωτέρους ἅπαντας ἐπ' ἀρετὴν προτρέψετε. δύο γὰρ ἐστὶ τὰ παιδεύοντα τοὺς νέους, ἢ τε τῶν ἀδικούντων τιμωρία καὶ ἢ τοῖς ἀνδράσι τοῖς ἀγαθοῖς διδομένη δωρεὰ· πρὸς ἐκάτερον δὲ τούτων ἀποβλέποντες τὴν μὲν διὰ τὸν φόβον φεύγουσι, τῆς δὲ διὰ τὴν δόξαν ἐπιθυμοῦσι. διὸ δεῖ, ὡς ἄνδρες, προσέχειν τούτῳ τῷ ἀγῶνι καὶ μηδὲν περὶ πλείονος ποιήσασθαι τοῦ δικαίου.

¹¹⁻¹³ Ποιήσομαι δὲ καὶ γὼ τὴν κατηγορίαν δικαίαν, οὔτε ψευδόμενος

οὐδὲν οὐτ' ἔξω τοῦ πράγματος λέγων. οἱ μὲν γὰρ πλείστοι τῶν εἰς ὑμᾶς εἰσιόντων πάντων ἀτοπώτατον ποιοῦσιν· ἢ γὰρ συμβουλεύουσιν ἐνταῦθα περὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων, ἢ κατηγοροῦσι καὶ διαβάλλουσι πάντα μάλλον ἢ περὶ οὐ μέλλετε τὴν ψῆφον φέρειν. "Ἔσσι δ' οὐδέτερον τούτων χαλεπόν, οὐθ' ὑπὲρ ὧν μὴ βουλευέσθε γνώμην ἀποφύνασθαι, οὐθ' ὑπὲρ ὧν μηδεὶς ἀπολογίησεται κατηγορίαν εὔρειν. ἀλλ' οὐ δίκαιον ὑμᾶς μὲν ἀξιῶν δικαίαν τὴν ψῆφον φέρειν, αὐτοὺς δὲ μὴ δικαίαν τὴν κατηγορίαν ποιείσθαι. τούτων δ' αἵτιοι ὑμεῖς ἐστέ, ὦ ἄνδρες· τὴν γὰρ ἐξουσίαν ταύτην δεδώκατε τοῖς ἐνθάδ' εἰσιούσι, καὶ ταῦτα κάλλιστον ἔχοντες τῶν Ἑλλήνων παράδειγμα τὸ ἐν Ἀρείῳ πάγῳ συνέδριον, ὃ τοσοῦτον διαφέρει τῶν ἄλλων δικαστηρίων, ὥστε καὶ παρ' αὐτοῖς ὁμολογεῖσθαι τοῖς ἀλίσκομένοις δικαίαν ποιείσθαι τὴν κρίσιν. πρὸς δ' δεῖ καὶ ὑμᾶς ἀποβλέποντας μὴ ἐπιτρέπειν τοῖς ἔξω τοῦ πράγματος λέγουσιν· οὕτω γὰρ ἔσται τοῖς τε κρινομένοις ἄνευ διαβολῆς ὁ ἀγὼν, καὶ τοῖς διώκουσιν ἦμισα συκοφαντεῖν, καὶ ὑμῖν εὐορκιτάτην τὴν ψῆφον ἐνεγκεῖν. ἀδύνατον γὰρ ἐστὶν ἄνευ τοῦ τοιοῦτου λόγου, μὴ δικαίως δεδιδαγμένους, δικαίαν θέσθαι τὴν ψῆφον.

Δεῖ δ', ὦ ἄνδρες, μηδὲ ταῦτα λαθεῖν ὑμᾶς, ὅτι οὐχ ὁμοίως § 14-15 ἐστὶν ὁ ἀγὼν περὶ τούτου καὶ τῶν ἄλλων ἰδιωτῶν. περὶ μὲν γὰρ ἀγνωστὸς ἀνθρώπου τοῖς Ἑλλήσιν ἐν ὑμῖν αὐτοῖς ἔδοκεῖτ' ἂν ἢ καλῶς ἢ καὶ φαύλως ἐψηφίσθαι· περὶ δὲ τούτου, ὅ τι ἂν βουλευέσσηθε, παρὰ πᾶσι τοῖς Ἑλλήσιν ἔσται λόγος· ἐπιφανῆς τε γὰρ ἐστὶ διὰ τὸν ἔκπλουν τὸν εἰς Ῥόδον καὶ τὴν ἀπαρχαλίαν, ἣν ἐποιήσατο καθ' ὑμῶν πρὸς τε τὴν πόλιν τὴν τῶν Ῥοδίων καὶ τῶν ἐμπόρων τοῖς ἐπιδημοῦσιν ἐκεῖ, οἱ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην περιπλέοντες δι' ἐργασίαν ἀπήγγελλον ἅμια περὶ τῆς πόλεως, ἃ Λεωκράτους ἀκηκόεσαν· οἱ ἴσασι τὰ τῶν προγόνων τῶν ὑμετέρων ἔργα ἐναντιώτατα τοῖς τούτῳ διαπεπραγμένοις ὄντα. ὥστε περὶ πολλοῦ ποιητέον ἐστὶν ὀρθῶς βουλευέσασθαι περὶ αὐτοῦ. εὖ γὰρ ἴστε, ὦ

Ἀθηναῖοι, ὅτι, ᾧ πλείστον διαφέρετε τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, τῷ πρὸς τε τοὺς θεοὺς εὐσεβῶς καὶ πρὸς τοὺς γονεῖς ὁσίως καὶ πρὸς τὴν πατρίδα φιλοτίμως ἔχειν, τούτου πλείστον ἀμειλίην δόξαίτ' ἂν, εἰ τὴν παρ' ὑμῶν οὕτως διαφύγει τιμωρίαν.

§ 16 Δέομαι δ' ὑμῶν, ᾧ Ἀθηναῖοι, ἀκοῦσαί μου τῆς κατηγορίας διὰ τέλους, καὶ μὴ ἄχθεσθαι, ἐὰν ἄρξωμαι ἀπὸ τῶν τῇ πόλει τότε συμβάντων, ἀλλὰ τοῖς αἰτίαις ὀργίζεσθαι καὶ δι' οὗς ἀναγκάζομαι νῦν μεμνηθῆναι περὶ αὐτῶν. γεγενημένης γὰρ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης καὶ συνδραμόντων ἀπάντων ὑμῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐβλήθησαν ὁ δὴμῶς παῖδας μὲν καὶ γυναῖκας ἐκ τῶν ἀγρῶν εἰς τὰ τεῖχη κατακομίζεσθαι, τοὺς δὲ στρατιώτας τάττειν εἰς τὰς φυλακὰς τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν ἄλλων τῶν οἰκούντων Ἀθῆνῃσι, καθ' ὅ τι ἂν αὐτοῖς δοκῇ.

§ 17 Λεωκράτης δὲ τούτων οὐδενὸς φροντίσας, συσκευασάμενος ἃ εἶχε χρήματα, μετὰ τῶν οἰκετῶν ἐπὶ τὸν λέμβον κατεκόμισε, τῆς νεῶς ἤδη περὶ τὴν Ἀκτὴν ἐξορμούσης, καὶ περὶ δαίλῃν ὄψιαν κατὰ μέσῃν τὴν Ἀκτὴν διὰ τῆς πυλίδος ἐξελθὼν πρὸς τὴν ναῦν προσέπλευσε καὶ ᾤχετο φεύγων, οὔτε τοὺς λιμένας τῆς πόλεως ἐλεῶν, ἐξ ὧν ἀνήγετο, οὔτε τὰ τεῖχη τῆς πατρίδος αἰσχυρόμενος, ὧν τὴν φυλακὴν ἔρημον τὸ καθ' ἑαυτὸν μέρος κατέλειπεν, οὔτε τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὸ ἱερόν τοῦ Διὸς τοῦ σωτήρος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς τῆς σωτῆρας ἀφορῶν καὶ προδιδοῦς ἐφοβήθη, οὔς αὐτίκα σώσοντας ἑαυτὸν ἐκ τῶν κινδύνων ἐπικαλέσεται.

§ 18 Καταχθεις δὲ καὶ ἀφικόμενος εἰς Ῥόδον, ὥσπερ τῇ πατρίδι μεγάλας εὐτυχίας εὐαγγελιζόμενος, ἀπήγγελλεν, ὡς τὸ μὲν ἄστὺ τῆς πόλεως ἐάλωκός καταλίπει, τὸν δὲ Πειραιᾶ πολιορκούμενον, αὐτὸς δὲ μόνον διασωθεὶς ἔηκει· καὶ οὐκ ἠσχύνθη τὴν τῆς πατρίδος ἀτυχίαν αὐτοῦ σωτηρίαν προσαγορεύσας. οὕτω δὲ σφόδρα ταῦτ' ἐπίστευσαν οἱ Ῥόδιοι, ὥστε τριήρεις πληρώσαντες τὰ πλοῖα κατήγον, καὶ τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν ναυκλήρων οἱ παρεσκευασμέ-

νοι δεῦρο πλεῖν αὐτοῦ τὸν σίτον ἐξείλοντο καὶ τᾶλλα χρήματα διὰ τούτου.

Καὶ ὅτι ταῦτ' ἀληθῆ λέγω, ἀναγνώσεται ὑμῖν τὰς μαρτυρίας § 19
ἀπάντων, πρῶτον μὲν τὰς τῶν γειτόνων καὶ τῶν ἐν τῇ τόπῳ
τούτῃ κατοικούντων, οἱ τοῦτον ἴσασιν ἐν τῇ πολέμῳ φυγόντα καὶ
ἐκπλεύσαντα Ἀθήνηθεν, ἔπειτα τῶν παραγενομένων εἰς Ῥόδον,
ὅτε Λεωκράτης ταῦτ' ἀπήγγελλε, μετὰ δὲ ταῦτα τὴν Φυρκίνου
μαρτυρίαν, ὃν καὶ ὑμῶν ἴσασιν οἱ πολλοὶ κατηγοροῦντα τούτου ἐν
τῇ δῆμῳ, ὡς καὶ μεγάλα καταβεβλαφῶς εἶη τὴν πεντηκροστὴν
μετέχων αὐτῆς.

Μετὰ ταῦτα τοῖνον, ὦ ἄνδρες, ἐπειδὴ χρόνος ἐγένετο καὶ ἀφι- § 21
κνεῖτο Ἀθήνηθεν πλοῖα εἰς τὴν Ῥόδον καὶ φανερόν ἦν, ὅτι οὐδὲν
δεινὸν ἐγεγόνει περὶ τὴν πόλιν, φοβηθεὶς ἐκπλεῖ πάλιν ἐκ τῆς
Ῥόδου καὶ ἀφικνεῖται εἰς Μέγαρα· καὶ ᾄκει ἐν Μεγάροις πλείω
ἢ πέντε ἔτη προστάτην ἔχων Μεγαρέα, οὐδὲ τὰ ὅρια τῆς χώρας
αἰσχυρόμενος, ἀλλ' ἐν γειτόνων τῆς ἐκθροψάσης αὐτὸν πατρίδος
μετοικῶν.

Καὶ οὕτως αὐτοῦ κατεγνώκει αἰδίου φυγῆν, ὥστε μεταπεμψά- § 22-23
μενος ἐντεῦθεν Ἀμύνταν τὸν τὴν ἀδελφῆν ἔχοντα αὐτοῦ τὴν πρε-
σβυτέραν καὶ τῶν φίλων Ἀντιγένην Ἐυπεταίονα, καὶ δεηθεὶς τοῦ
κηδεστοῦ πρίασθαι παρ' αὐτοῦ τάνδράποδα καὶ τὴν οἰκίαν, ἀπο-
δόσθαι ταλάντου, καὶ ἀπὸ τούτου προσέταξε τοῖς τε χρήσταις ἀπο-
δοῦναι τὰ ὀφειλόμενα καὶ τοὺς ἐράνοους διενεγκεῖν, τὸ δὲ λοιπὸν
αὐτῇ ἀποδοῦναι.

Ἄξιον δ' ἐστὶν ἐφ' οἷς μέλλω λέγειν ἀγανακτήσαι καὶ μισθ- § 25-26
σαι τουτονὶ Λεωκράτην. οὐ γὰρ ἐξήρκεσε τὸ σῶμα τὸ ἑαυτοῦ καὶ
τὰ χρήματα μόνον ὑπεκθέσθαι, ἀλλὰ καὶ τὰ ἱερά τὰ πατρῷα, ἃ
τοῖς ὑμετέροις νομίμοις καὶ πατρίοις ἔθεσιν οἱ πρόγονοι παρέδο-
σαν αὐτῇ ἰδρυσάμενοι, ταῦτα μετεπέμψατο εἰς Μέγαρα καὶ ἐξή-
γαγεν ἐκ τῆς χώρας, οὐδὲ τὴν ἐπωνυμίαν τῶν πατρῶων ἱερῶν φο-

βηθείς, ὅτι ἐκ τῆς πατρίδος αὐτὰ κινήσας συμφεύγειν αὐτῷ, ἐκλιπόντα τοὺς νεῶς καὶ τὴν χώραν, ἣν κατεῖχον, ἤξειώσε καὶ ἰδρῶσθαι ἐπὶ ξένης καὶ ἀλλοτρίας, καὶ εἶναι ὀθνεῖα τῇ χώρᾳ καὶ τοῖς νομίμοις τοῖς κατὰ τὴν Μεγαρέων πόλιν εἰθισμένοις. Καὶ οἱ μὲν πατέρες ὕμῶν, ὡς τῆς Ἀθηναῶν τὴν χώραν εἰληχίας, ὁμόνομον αὐτῇ τὴν πατρίδα προσηγόρευον Ἀθήνας, ἔν' οἱ τιμῶντες τὴν θεὸν τὴν ὁμόνομον αὐτῇ πόλιν μὴ ἐγκαταλίπωσι· Λεωκράτης δ' οὔτε νομίμων οὔτε πατρίδος οὔθ' ἱερῶν φροντίσας τὸ καθ' αὐτὸν ἐξαργύριμον ὑμῖν καὶ τὴν παρὰ τῶν θεῶν βοήθειαν ἐποίησε.

- § 27 Καὶ οὐκ ἐξήγεσεν αὐτῷ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα τὴν πόλιν ἀδικήσαι, ἀλλ' οἰκῶν ἐν Μεγάρῳις, οἷς παρ' ὕμῶν ἐξεκομίσαστο χρήμασιν ἀφορμῇ χρώμενος, ἐκ τοῖς Ἡπείρου παρὰ Κλεοπάτρας εἰς Λευκάδα ἐσιτήγει καὶ ἐκαίθεν εἰς Κόρινθον. καίτοι, ὦ ἄνδρες, καὶ περὶ τούτων οἱ ὑμέτεροι νόμοι τὰς ἐσχάτας τιμωρίας ὀρίζουσιν, ἐάν τις Ἀθηναίων ἀλλοσέ ποι σιτηγήσῃ ἢ ὡς ὑμεῖς. ἔπειτα τὸν προδόντα μὲν ἐν τῷ πολέμῳ, σιτηγήσαντα δὲ παρὰ τοὺς νόμους, μὴ φροντίσαντα δὲ μήτε ἱερῶν μήτε πατρίδος μήτε νόμων, τοῦτον ἔχοντες ὑπὸ τῇ ἡμετέρᾳ ψήφῳ οὐκ ἀποκτανεῖτε καὶ παράδειγμα τοῖς ἄλλοις ποιήσετε; πάντων ἄρ' ἀνθρώπων βραθυμότατοι ἔσεσθε καὶ ἥκιστα ἐπὶ τοῖς δεινοῖς ὀργιζόμενοι.

[Ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Λεωκράτης ἀναγνωρίζει τὸ ἔγκλημά του, ἀποδεικνύει τὸ γεγονός, ὅτι, καίτοι τὸν προσεκάλεσα νὰ παραδώσῃ τοὺς δούλους του νὰ ὑποβληθοῦν εἰς ἀνάκρισιν, αὐτὸς ἠρηγήθη. Μετὰ τὴν ἀρησίαν του αὐτὴν ὁμολογεῖ ἐμπράκτως, ὅτι εἶναι προδότης καὶ ἐπομένως ἄξιος νὰ ὑποστῇ τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν.]

- § 36 Ἐν οἷς δὲ καιροῖς καὶ ἡλίκοις κινδύνοις τὴν πόλιν οὖσαν Λεωκράτης προδεδώκεν, ἀναμνήσαι ὑμᾶς βούλομαι. καί μοι λαβὴ τὸ ψήφισμα, γραμματεῦ, τὸ Ἰπερίδου καὶ ἀναγίνωσκε.

ΨΗΦΙΣΜΑ

Ἄκούετε τοῦ ψηφίσματος, ὦ ἄνδρες, ὅτι τὴν βουλὴν τοὺς πεν- § 37-38
τακοσίους καταβαίνειν εἰς Πειραιᾶ χρηματιοῦσαν περὶ φυλακῆς
τοῦ Πειραιέως ἐν ταῖς ὄπλοις ἔδοξε καὶ πράττειν διεσκευασμένην
ὅτι ἂν δοκῇ τῇ δῆμῳ συμφέρον εἶναι. καίτοι, ὦ ἄνδρες, εἰ οἱ ἀφει-
μένοι τοῦ στρατεῦσθαι ἕνεκα τοῦ βουλευέσθαι ὑπὲρ τῆς πόλεως
ἐν τῇ τῶν στρατιωτῶν τάξει διέτριβον, ἄρ' ὑμῖν δοκοῦσι μικροὶ
καὶ οἱ τυχόντες φόβοι τότε τὴν πόλιν κατασχεῖν; ἐν οἷς Λεω-
κράτης οὕτως καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς πόλεως ἀποδράς ἔφυγε καὶ τὰ
χρήματα τὰ ὑπάρχοντα ἐξεκόμισε καὶ τὰ ἱερὰ τὰ πατρῷα μετε-
πέμψατο καὶ εἰς τοσοῦτον προδοσίας ἦλθεν, ὥστε κατὰ τὴν τούτου
προαίρεσιν ἔρημοι μὲν ἦσαν οἱ νεῖ, ἔρημοι δ' αἱ φυλακαὶ τῶν τει-
χῶν, ἐξελέλειπτο δὲ ἡ πόλις καὶ ἡ χώρα.

Καίτοι κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ὦ ἄνδρες, τίς οὐκ ἂν τὴν § 39-40
πόλιν ἠλέησεν, οὐ μόνον πολίτης, ἀλλὰ καὶ ξένος ἐν τοῖς ἔμπρο-
σθεν χρόνοις ἐπιδεδημηκῶς; τίς δ' ἦν οὕτως ἢ μισόδημος τότε ἢ
μισαθήναιος, ὅστις ἠδυνήθη ἂν ἄτακτον αὐτὸν ὑπομῆναι ἰδεῖν;
ἠνίκα ἡ μὲν ἦρτα καὶ τὸ γεγονός πάθος τῇ δῆμῳ προσηγγέλλετο,
ὀρθῇ δ' ἦν ἡ πόλις ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσιν, αἱ δ' ἐλπίδες τῆς σω-
τηρίας τῇ δῆμῳ ἐν ταῖς ὑπὲρ πεντήκοντ' ἔτη γεγονόσι καθειστήκε-
σαν, ὄραν δ' ἦν ἐπὶ μὲν τῶν θυρῶν γυναῖκας ἐλευθέρως περιφόβους
κατεπτηγίχιας καὶ πυνηθνομένας, εἰ ζῶσι, τὰς μὲν ὑπὲρ ἄν-
δρός, τὰς δ' ὑπὲρ πατρός, τὰς δ' ὑπὲρ ἀδελφῶν, ἀναξίως αὐτῶν
καὶ τῆς πόλεως ὀρωμένας, τῶν δ' ἀνδρῶν τοὺς τοῖς σώμασιν ἀπει-
ρηκότητας καὶ ταῖς ἡλικίαις πρεσβυτέρους καὶ ὑπὸ τῶν νόμων τοῦ
στρατεῦσθαι ἀφειμένους ἰδεῖν ἦν καθ' ὅλην τὴν πόλιν τότε ἐπὶ
γῆρας ὀδῶ περιφθειρομένους, διπλὰ τὰ ἡμάτια ἐμπεπορπημένους;

Πολλῶν δὲ καὶ δεινῶν κατὰ τὴν πόλιν γιγνομένων καὶ πάν- § 41-42
των τῶν πολιτῶν τὰ μέγιστα ἠτυχηκότων, μάλιστ' ἂν τις ἠλλογησε
καὶ ἐδάκρυσεν ἐπὶ ταῖς τῆς πόλεως συμφοραῖς, ἠνίχ' ὄραν ἦν τὸν

δήμιον ψηφισάμενον τοὺς μὲν δούλους ἐλευθέρους, τοὺς δὲ ξένους Ἀθηναίους, τοὺς δ' ἀτίμους ἐπιτίμους· ὅς πρότερον ἐπὶ τῷ αὐτόχθων εἶναι καὶ ἐλεύθερος ἐσεμνύετο. τσαούτη δ' ἦ πόλις ἐκέχρητο μεταβολῇ, ὥστε πρότερον μὲν ὑπὲρ τῆς τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐλευθερίας ἀγωνίζεσθαι, ἐν δὲ τοῖς τότε χρόνοις ἀγαπᾶν, ἐὰν ὑπὲρ τῆς αὐτῶν σωτηρίας ἀσφαλῶς δύνηται διακινδυνεύσαι, καὶ πρότερον μὲν πολλῆς χώρας τῶν βαρβάρων ἐπάρχειν, τότε δὲ πρὸς Μακεδόνας ὑπὲρ τῆς ἰδίας κινδυνεύειν καὶ τὸν δῆμιον, ὃν πρότερον Λακεδαιμόνιοι καὶ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ τὴν Ἀσίαν κατοικοῦντες Ἑλλήνες βοήθῃν ἐπεκαλοῦντο, τοῦτον ἔδει τότε ἐξ Ἄνδρου καὶ Κέω καὶ Τροιζήνος καὶ Ἐπιδαύρου ἐπικουρίαν αὐτῷ μεταπέμψασθαι.

§ 43 - 44 Ὅστε, ὦ ἄνδρες, τὸν ἐν τοῖς τοιούτοις φόβοις καὶ τηλικούτοις κινδύνοις καὶ τσαούτη αἰσχύνῃ ἐγκαταλιπόντα τὴν πόλιν, καὶ μήτε ὅπλα θέμενον ὑπὲρ τῆς πατρίδος μήτε τὸ σῶμα παρασχόντα τάξι τοῖς στρατηγοῖς, ἀλλὰ φυγόντα καὶ προδόντα τὴν τοῦ δήμου σωτηρίαν, τίς ἂν ἦ δικαστὴς φιλόπολις καὶ εὐσεβεῖν βουλόμενος ψήφῳ ἀπολύσειεν, ἢ ῥήτωρ κληθεὶς τῷ προδότῃ τῆς πόλεως βοήθησεις, τὸν οὐδὲ συμπενοθήσαι τὰς τῆς πατρίδος συμφορὰς τολμήσαντα, οὐδὲ συμβεβλημένον οὐδὲν εἰς τὴν τῆς πόλεως καὶ τοῦ δήμου σωτηρίαν; καίτοι κατ' ἐκαίνους τοὺς χρόνους οὐκ ἔστιν ἧτις ἡλικία οὐ παρέσχετο ἑαυτὴν εἰς τὴν τῆς πόλεως σωτηρίαν, ὅτε ἦ μὲν χώρα τὰ δένδρα συνεβάλλετο, οἱ δὲ τετελευτηκότες τὰς θήκας, οἱ δὲ νεφὶ τὰ ὅπλα. ἐπεμελοῦντο γὰρ οἱ μὲν τῆς τῶν τειχῶν κατασκευῆς, οἱ δὲ τῆς τῶν τάφρων, οἱ δὲ τῆς χαρακώσεως· οὐδεὶς δ' ἦν ἀργὸς τῶν ἐν τῇ πόλει. ἐφ' ὧν οὐδενὸς τὸ σῶμα τὸ ἑαυτοῦ παρέσχετο τάξι Λεωκράτης.

§ 45 Ὅν εἰκόσ ὑμᾶς ἀναμνησθέντας τὸν μηδὲ συνεπενεγκεῖν μηδ' ἐπ' ἐκφορὰν ἐλθεῖν ἀξιώσαντα τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ δήμου σωτηρίας ἐν Χαιρωνείᾳ τελευτησάντων θανάτῳ ζημιώσαι,

ὡς τὸ ἐπὶ τούτῳ μέρος ἀτάφων ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν γεγενημένων ὦν οὗτος οὐδὲ τὰς θήκας παριῶν ἤσχύνθη ὀγδόῃ ἔτει τὴν πατρίδα αὐτῶν προσαγορεύων.

Περὶ ὧν, ὦ ἄνδρες, μικρῇ πλείω βούλομαι διελθεῖν, καὶ ὑμῶν § 46 ἀκοῦσαι θέομαι καὶ μὴ νομίζεω ἄλλοτρίους εἶναι τοὺς τοιοῦτους λόγους τῶν δημοσίων ἀγώνων· αἱ γὰρ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν εὐλογίαι· τὸν ἔλεγχον σαφῆ κατὰ τῶν τάναντία ἐπιτηθευόντων ποιούσιν. ἔτι δὲ καὶ δίκαιον τὸν ἔπαινον, ὅς μόνος ἄθλων τῶν κινδύνων τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσιν ἐστί, τοῦτον, ἐπειδὴ κάκεινοι εἰς τὴν κοινὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως τὰς ψυχὰς τὰς αὐτῶν ἀνάλωσαν, ἐν τοῖς δημοσίοις καὶ κοινοῖς ἀγῶσι τῆς πόλεως μὴ παραλιπεῖν.

Ἐκείνοι γὰρ τοῖς πολεμίοις ἀπήντησαν ἐπὶ τοῖς ὀρίοις τῆς § 47-48 Βοιωτίας ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας μαχοῦμενοι, οὐκ ἐπὶ τοῖς τεύχεσι τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας ἔχοντες, οὐδὲ τὴν χώραν κακῶς ποιεῖν προέμενοι τοῖς ἐχθροῖς, ἀλλὰ τὴν μὲν αὐτῶν ἀνδρείαν ἀσφαλεστέραν φυλακὴν εἶναι νομίζοντες τῶν λιθίνων περιβόλων, τὴν δὲ θρέψασαν αὐτοὺς αἰσχυνόμενοι περιορᾶν πορθομένην, εἰκότως ὥσπερ γὰρ πρὸς τοὺς φύσει γεννήσαντας καὶ τοὺς ποιητοὺς τῶν πατέρων οὐχ ὁμοίως ἔχουσιν ἅπαντες ταῖς εὐνοίαις, οὕτω καὶ πρὸς τὰς χώρας τὰς μὴ φύσει προσηκούσας, ἀλλ' ὕστερον ἐπικτήτους γενομένας καταδεέστερον διάκεινται. τοιαύταις δὲ γνώμαις χρησάμενοι καὶ τοῖς ἀρίστοις ἀνδράσιν ἐξ ἴσου τῶν κινδύνων μετασχόντες, οὐχ ὁμοίως τῆς τύχης ἐκοινωνήσαν· τῆς γὰρ ἀρετῆς οὐ ζῶντες ἀπολαύουσιν, ἀλλὰ τελευτήσαντες τὴν δόξαν καταλελοίπασιν, οὐχ ἠττηθέντες, ἀλλ' ἀποθανόντες ἐνθαπερ ἐτάχθησαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀμύνοντες.

Εἰ δὲ δεῖ καὶ παραδοξότατον μὲν εἶπειν, ἀληθὲς δέ, ἐκείνοι § 49-50 νικῶντες ἀπέθανον. τὰ γὰρ ἄθλα τοῦ πολέμου τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσιν ἐστὶν ἐλευθερία καὶ ἀρετή· ταῦτα δὲ ἀμφοτέροισι τοῖς τελευτήσασιν ὑπάρχει. ἔπειτα δὲ οὐδ' οἷόν τ' ἐστὶν εἶπειν ἠττηθῆναι τοὺς

ταῖς διανοαῖς μὴ πτήξαντας τὸν τῶν ἐπιόντων φόβον· μόνους γὰρ τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις καλῶς ἀποθνήσκοντας οὐδ' ἂν εἰς ἡττάσθαι δικαίως φήσαιε· τὴν γὰρ δουλείαν φεύγοντες εὐκλεῶ θάνατον αἰροῦνται. ἐδήλωσε δὲ ἡ τούτων τῶν ἀνδρῶν ἀρετή· μόνοι γὰρ τῶν ἀπάντων τὴν τῆς Ἑλλάδος ἐλευθερίαν ἐν τοῖς ἑαυτῶν σώμασιν εἶχον· ἅμα γὰρ οὗτοί τε τὸν βίον μετέλλαξαν καὶ τὰ τῆς Ἑλλάδος εἰς δουλείαν μετέπεσε· συνετάφη γὰρ τοῖς τούτων σώμασιν ἡ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐλευθερία. ὅθεν καὶ φανερὸν πᾶσιν ἐποίησαν οὐκ ἰδίᾳ πολεμοῦντες, ἀλλ' ὑπὲρ κοινῆς ἐλευθερίας προκινδυνεύοντες, ὥστε, ὦ ἄνδρες, οὐκ ἂν αἰσχυρθεῖην εἰπὼν στέφανον τῆς πατρίδος εἶναι τὰς ἐκείνων ψυχάς.

§ 51 Καὶ δι' ἃ οὐκ ἀλόγως ἐπατήδευον· ἐπίστασθε, ὦ Ἀθηναῖοι, μόνοι τῶν Ἑλλήνων τοὺς ἀγαθοὺς ἀνδρας τιμᾶν· εὐρήσατε δὲ παρὰ μὲν τοῖς ἄλλοις ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἀθλητὰς ἀνακειμένους, παρ' ὑμῖν δὲ στρατηγούς ἀγαθοὺς καὶ τοὺς τὸν τύραννον ἀποκτείναντας. καὶ τοιοῦτους μὲν ἀνδρας οὐδ' ἐξ ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος ὀλίγους εὐρεῖν ῥᾶδιον, τοὺς δὲ τοὺς στεφανίτας ἀγῶνας νενικηκότας εὐπετῶς πολλαχόθεν ἔστι γεγονότας ἰδεῖν. ὥσπερ τοίνυν τοῖς εὐεργέταις μεγίστας τιμὰς ἀπονέμετε, οὕτω δίκαιον καὶ τοὺς τὴν πατρίδα καταισχύνοντας καὶ προδιδόντας ταῖς ἐσχάταις τιμωραῖς κολάζειν.

§ 52 Σκέψασθε δ', ὦ ἄνδρες, ὅτι οὐδ' ἐν ὑμῖν ἔστιν ἀποψηφισασθαι Λεωκράτους τουτοῖ, τὰ δίκαια ποιούσι. τὸ γὰρ ἀδίκημα τοῦτο κεκριμένον ἔστι καὶ κατεγνωσμένον. ἡ μὲν γὰρ ἐν Ἀρείῳ πάγῃ βουλῇ — καὶ μηδεὶς μοι θορυβήσῃ· ταύτην γὰρ ὑπολαμβάνω μεγίστην τότε γενέσθαι τῇ πόλει σωτηρίαν — τοὺς φυγόντας τὴν πατρίδα καὶ ἐγκαταλιπόντας τότε τοῖς πολέμοις λαβούσα ἀπέκτεινε. καίτοι, ὦ ἄνδρες, μὴ νομίζετε τοὺς τὰ τῶν ἄλλων φονικά ἀδίκηματα ὀσιώτατα δικάζοντας αὐτοὺς ἂν εἰς τινα τῶν πολιτῶν τοιοῦτόν τι παρανομήσαι.

Ἄλλὰ μὴν Αὐτολύκου γε ὑμεῖς κατεψηφίσασθε μείναντος μὲν § 53-54
 αὐτοῦ ἐν ταῖς κινδύνοις, ἔχοντος δ' αἰτίαν τοὺς υἱεῖς καὶ τὴν γυ-
 ναῖκα ὑπεκθέσθαι, καὶ ἐτιμωρήσασθε. καίτοι εἰ τὸν τοὺς ἀχρή-
 στους εἰς τὸν πόλεμον ὑπεκθέσθαι αἰτίαν ἔχοντα ἐτιμωρήσασθε,
 τί δεῖ πάσχειν, ὅστις ἀνὴρ ὢν οὐκ ἀπέδωκε τὰ τροφεῖα τῇ πα-
 τρίδι; ἔτι δὲ ὁ δῆμος, δεινὸν ἠγγησάμενος εἶναι τὸ γιγνόμενον,
 ἐψηφίσαστο ἐνόχους εἶναι τῇ προδοσίᾳ τοὺς φεύγοντας τὸν ὑπὲρ
 τῆς πατρίδος κίνδυνον, ἀξίους εἶναι νομίζων τῆς ἐσχάτης τιμω-
 ρίας. ἃ δὴ κατέγνωσται μὲν παρὰ τῇ δικαιοστάτῃ συνεδρίῳ, κατε-
 ψήφισται δ' ὑφ' ὑμῶν τῶν δικάζειν λαχόντων, ὁμολογεῖται δὲ
 παρὰ τῇ δῆμῳ τῆς μεγίστης ἄξια εἶναι τιμωρίας, τούτοις ὑμεῖς
 ἐναντίᾳ ψήφισθε; πάντων ἄρ' ἀνθρώπων ἔσεσθε ἀγνωμονέστατοι
 καὶ ἐλαχίστους ἔξετε τοὺς ὑπὲρ ὑμῶν αὐτῶν κινδυνεύοντας.

Ἦξει δ' ἴσως ἐπ' ἐκεῖνον τὸν λόγον φερόμενος, ὃν αὐτῇ συμ- § 59-60
 θεβουλεύκασι τινες τῶν συνηγόντων, ὡς οὐκ ἔνοχός ἐστι τῇ προδο-
 σίᾳ· οὔτε γὰρ νεωρίων κύριος οὔτε πυλῶν οὔτε στρατοπέδων οὔθ'
 ἔλως τῶν τῆς πόλεως οὐδενός. ἐγὼ δ' ἠγούμαι τοὺς μὲν τούτων
 κυρίους μέρος ἂν τι προδοῦναι τῆς ὑμετέρας δυνάμεως, τουτονὶ
 δ' ἔλγων ἔκδοτον ποιῆσαι τὴν πόλιν. ἔτι δ' οἱ μὲν τοὺς ζῶντας μό-
 νον ἀδικοῦσι προδιδόντες, οὗτος δὲ καὶ τοὺς τετελευτηκότας καὶ
 τὰ ἐν τῇ χάρᾳ ἰερά τῶν πατρίων νομίμων ἀποστερῶν. καὶ ὑπὸ
 μὲν ἐκεῖνων προδοθεῖσαν οἰκεῖσθαι ἂν συνέβαινε δούλιγν οὖσαν τὴν
 πόλιν, ὃν δὲ τρόπον οὗτος ἐξέλιπεν, ἀσίκητον ἂν γενέσθαι. ἔτι δὲ
 ἐκ μὲν τοῦ κακῶς πράττειν τὰς πόλεις μεταβολῆς τυχεῖν ἐπὶ τὸ
 βέλτιον εἰκός ἐστιν, ἐκ δὲ τοῦ παντάπασι γενέσθαι ἀνάστατον
 καὶ τῶν κοινῶν ἐλπίδων στερηθῆναι. ὥσπερ γὰρ ἀνθρώπων ζῶντι
 μὲν ἐλπίς ἐκ τοῦ κακῶς πράξαι μεταπεσεῖν, τελευτήσαντι δὲ συν-
 αναρρεῖται πάντα, δι' ὧν ἂν τις εὐδαίμονήσειεν, οὕτω καὶ περὶ
 τὰς πόλεις συμβαίνει· πέρας ἔχειν τὴν ἀτυχίαν, ὅταν ἀνάστατοι

γένωνται. εἰ γὰρ δεῖ τὴν ἀλήθειαν εἰπεῖν, πόλεως ἔστι θάνατος ἀνάστατον γενέσθαι.

§ 61 - 62

Τεχμήριον δὲ μέγιστον ἡμῶν γὰρ ἢ πόλις τὸ μὲν παλαιὸν ὑπὸ τῶν τυράνων κατεδουλώθη, τὸ δ' ὕστερον ὑπὸ τῶν τριάκοντα, καὶ ὑπὸ Λακεδαιμονίων τὰ τεῖχη καθήρθη· καὶ ἐκ τούτων ὅμως ἀμφοτέρων ἠλευθερώθημεν καὶ τῆς τῶν Ἑλλήνων εὐδαιμονίας ἤξιώθημεν προστάται γενέσθαι· ἀλλ' οὐχ ὅσαι πόποι' ἀνάστατοι γεγόνασι. τοῦτο μὲν γάρ, εἰ καὶ παλαιότερον εἰπεῖν ἔστι, τὴν Τροίαν τίς οὐκ ἀκήρουν, ὅτι μεγίστη γεγενημένη τῶν τότε πόλεων καὶ πάσης ἐπάρξασα τῆς Ἀσίας, ὡς ἅπαξ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατεσκάφη, τὸν αἰῶνα ἀνίκητός ἐστι; τοῦτο δὲ Μεσσήνῃν πεντακκοσίους ἔτεσιν ὕστερον ἐκ τῶν τυχόντων ἀνθρώπων συνοικισθεῖσαν;

[Ἴσως ὅμως ὁ Λεωκράτης τολμήσῃ νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι τὸ ἀδίκημά του εἶναι ἀσημαντόν, διότι ἡ σωτηρία τῆς πόλεως δὲν ἐξηριτάτο ἀπὸ ἓνα ἄνθρωπον. Ἡ δικαιολογία αὐτὴ εἶναι ἀστήρικτος. Ἡ πατρις εἶναι ἄθροισμα ἀτόμων, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔχει χρεὸς νὰ τὴν προστατεύῃ εἰς τοὺς κινδύνους τῆς. Ἄλλως δὲ προκειμένου νὰ ἐκτιμήσωμεν τὴν βαρύτητα τῶν ἀδικημάτων τῆς προδοσίας δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ μέγεθος τοῦ διαπραχθέντος ἐγκλήματος, ἀλλ' αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν τὴν πράξιν, τὴν φύσιν τῆς καὶ τὰς συνέπειάς τῆς. Αἱ πράξεις τῆς προδοσίας εἶναι κατὰ φύσιν ὅμοιαι. Διὰ τοῦτο ἡ ἰδία ποινὴ πρέπει νὰ ἐπιβάλλεται εἰς ὅλους τοὺς προδότας, μεγάλους ἢ μικρούς. Εἶναι ἐν τούτοις ἐνδεχόμενον νὰ προβάλλῃ ὁ κατηγορούμενος τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι ἡ φυγὴ δὲν εἶναι προδοσία, ἀφοῦ καὶ οἱ πρόγονοί μας κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ξέρξου ἔφυγον εἰς τὴν Σαλαμίνα. Ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτὸς μόνον τὴν ὁρῆν ἠμπορεῖ νὰ προκαλέσῃ. Ὁ παραλληλισμὸς τοῦ τιμωριότητος καὶ ἠθικωριότητος ἐκείνου ἔργου πρὸς τὴν ἀτιμωρικὴν πράξιν τοῦ Λεωκράτους εἶναι ἀνόητος καὶ ἀποτελεῖ πρόκλησιν εἰς τὴν νοημοσύνην σας. Οἱ πρόγονοί μας δὲν ἔφυγον, διὰ νὰ σώσουν τὸ σαρχίον των, ὅπως ὁ Λεωκράτης, ἀλλ' ἀπεχώρησαν εἰς καταλλήλοτερον ἔδαφος, διὰ νὰ διεξαγάγουν ἀπὸ ἐκεῖ ἀποτελεσματικώτερον τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ ἐπιδρομέως.]

Καίτοι ὑμεῖς τίνα τρόπον νανομίκατε περὶ τούτων, καὶ πῶς § 75-77 ἔχετε ταῖς διανοαίαις, θεωρήσατε. ἄξιον γὰρ ὅμως καίπερ πρὸς εἰδότας διελθεῖν· ἐγκώμιον γὰρ νῆ τὴν Ἀθηναῖν εἰσι τῆς πόλεως οἱ παλαιοὶ νόμοι καὶ τὰ ἔθη τῶν ἐξ ἀρχῆς ταῦτα κατασκευασάντων, οἷς ἂν προσέχητε, τὰ δίκαια ποιήσετε καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις σεμνοὶ καὶ ἄξιοι τῆς πόλεως δόξαι εἶναι. ὑμῖν γὰρ ἔστιν ὄρκος, ὃν ὀμνύουσι πάντες οἱ πολῖται, ἐπειδὴν εἰς τὸ ληξιαρχικὸν γραμματεῖον ἐγγραφεῖσι καὶ ἔφηβοι γένωνται, μήτε τὰ ἱερὰ ὄπλα κατασχυνεῖν μήτε τὴν τάξιν λείψειν, ἀμυνεῖν δὲ τῇ πατρίδι καὶ ἀμείνω παραδώσειν· ὃν εἰ μὲν ὁμώμοκε Λεωκράτης, φανερώς ἐπιώρηκε, καὶ οὐ μόνον ὑμᾶς ἠδίκηκεν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ θεῖον ἠσέβηκεν· εἰ δὲ μὴ ὁμώμοκεν, εὐθὺς δῆλός ἐστι παρεσκευασμένος οὐδὲν ποιήσειν τῶν δεόντων, ἀνθ' ὧν δικαίως ἂν αὐτὸν καὶ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ ὑπὲρ τῶν θεῶν τιμωρήσαισθε. βούλομαι δὲ ὑμᾶς ἀκούσαι τοῦ ὄρκου. λέγε, γραμματεῦ.

ΟΡΚΟΣ. Οὐ κατασχυνῶ ὄπλα τὰ ἱερὰ, οὐδ' ἐγκαταλείψω τὸν παραστάτην, οἷα ἂν στοιχήσω ἀμυνῶ δὲ καὶ ὑπὲρ ἱερῶν καὶ δόϊων καὶ μόνος καὶ μετὰ πολλῶν τὴν πατρίδα δὲ οὐκ ἐλάσσω παραδώσω, πλείω δὲ καὶ ἀρειώ ὄσης ἂν παραδέξωμαι. καὶ εὐηκοήσω τῶν ἀεὶ κρινόντων, καὶ τοῖς θεσμοῖς τοῖς ἰδρυμένοις πείσομαι καὶ οὐστυνας ἂν ἄλλους τὸ πλῆθος ἰδρῶσηται ὁμοφρόνως· καὶ ἂν τις ἀναιρῇ τοὺς θεσμοὺς ἢ μὴ πείθηται, οὐκ ἐπιτρέψω, ἀμυνῶ δὲ καὶ μόνος καὶ μετὰ πολλῶν· καὶ ἱερὰ τὰ πάτρια τιμήσω. Ἰστοροε τούτων Ἀγλαυρος, Ἐννάλιος, Ζεὺς, Αὐξώ, Θαλλώ, Ἡγεμόνη.

Καλὸς γε, ὦ ἄνδρες, καὶ ὅσιος ὁ ὄρκος. παρὰ τοῦτον τοίνυν § 78 ἅπαντα πεποίηκε Λεωκράτης. καίτοι πῶς ἂν ἄνθρωπος γένοιτο ἀνοσιώτερος ἢ μάλλον προδότης τῆς πατρίδος; τίνα δ' ἂν τρόπον ὄπλα κατασχυνεῖ τις μάλλον, ἢ εἰ λαθεῖν μὴ θέλοι καὶ τοὺς

πολεμίους ἀμύνασθαι; πῶς δ' οὐ καὶ τὸν παραστάτην καὶ τὴν τάξιν λέλοιπεν ὁ μηδὲ τάξια τὸ σῶμα παρασχών; ποῦ δ' ὑπὲρ ὀσίων καὶ ἱερῶν ἤμυθεν ἂν ὁ μηδένα κίνδυνον ὑπομείνας; τίνοι δ' ἂν τὴν πατρίδα παρέδωκε μεῖζονα προδοσίᾳ; τὸ γὰρ τούτου μέρος ἐκλελειμμένη τοῖς πολεμίσις ὑποχείριός ἐστιν. εἴτα τοῦτον οὐκ ἀποκτενεῖτε τὸν ἀπάσις ταῖς ἀδικίαις ἔνοχον ὄντα; τίνας οὖν τιμωρήσεσθε; τοὺς ἐν τι τούτων ἡμαρτηκότας; βῆδιον ἐσται παρ' ὑμῖν ἄρα μεγάλη ἀδικεῖν, εἰ φανείσθε ἐπὶ ταῖς μικραῖς μᾶλλον ὀργιζόμενοι.

§ 79 Καὶ μὴν, ὦ ἄνδρες, καὶ τοῦθ' ὑμᾶς δεῖ μαθεῖν, ὅτι τὸ συνέχον τὴν δημοκρατίαν ὄρκος ἐστί. τρία γὰρ ἐστί, ἐξ ὧν ἡ πολιτεία συνέστηκεν, ὁ ἄρχων, ὁ δικαστής, ὁ ἰδιώτης. τούτων τοίνυν ἕκαστος ταύτην πίστιν δίδωσιν, εἰκότως· τοὺς μὲν γὰρ ἀνθρώπους πολλοὶ ἤδη ἐξαπατήσαντες καὶ διαλαθόντες οὐ μόνον τῶν παρόντων κινδύνων ἀπελύθησαν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄλλον χρόνον ἀθῶοι τῶν ἀδικημάτων τούτων εἰσὶ· τοὺς δὲ θεοὺς οὔτ' ἂν ἐπιιορκήσας τις λάθοι οὔτ' ἂν ἐκφύγοι τὴν ἀπ' αὐτῶν τιμωρίαν, ἀλλ' εἰ μὴ αὐτός, οἱ παῖδές γε καὶ τὸ γένος ἅπαν τὸ τοῦ ἐπιιορκήσαντος μεγάλαις ἀτυχήμασι περιπίπτει.

§ 80-81 Διόπερ, ὦ ἄνδρες δικασταί, ταύτην πίστιν ἔδοσαν αὐτοῖς ἐν Πλαταιαῖς πάντες οἱ Ἕλληγες, ὅτε ἐμελλον παραταξάμενοι μάχεσθαι πρὸς τὴν Ξέρξου δύναμιν, οὐ παρ' αὐτῶν εὐρόντες, ἀλλὰ μιμησάμενοι τὸν παρ' ὑμῖν εἰθισμένον ὄρκον, ὃν ἄξιόν ἐστιν ἀκοῦσαι. καὶ γὰρ παλαιῶν ὄντων τῶν τότε πεπραγμένων ὅμως ἀτεχνῶς ἐστὶν ἐν τοῖς πεπραγμένοις ἰδεῖν τὴν ἐκείνων ἀρετήν. καὶ μοι ἀναγίνωσκε αὐτόν.

ΟΡΚΟΣ. Οὐ ποιήσομαι περὶ πλείονος τὸ ζῆν τῆς ἐλευθερίας, οὐδ' ἐγκαταλείψω τοὺς ἡγεμόνας οὔτε ζῶντας οὔτε ἀποθανόντας, ἀλλὰ τοὺς ἐν τῇ μάχῃ τελευτήσαντας τῶν συμμάχων ἅπαν-

τας θάρσῳ καὶ κρατήσας τῷ πολέμῳ τοὺς βαρβάρους τῶν μὲν μαχεσαμένων ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος πόλεων οὐδεμίαν ἀνάστατον ποιήσω· τὰς δὲ τὰ τοῦ βαρβάρου προελομένης ἀπάσας δεκατεύσω· καὶ τῶν ἱερῶν τῶν ἐμπροσηθέντων καὶ καταβληθέντων ὑπὸ τῶν βαρβάρων οὐδὲν ἀνοικοδομήσω πατιάπασιν, ἀλλ' ὑπόμνημα τοῖς ἐπιγιγνομένοις εἰάσω καταλείπεσθαι τῆς τῶν βαρβάρων ἀσεβείας.

Οὕτω τοίνυν, ὦ ἄνδρες, σφόδρα ἐνέμειναν ἐν τούτῳ πάντες, § 82 ὥστε καὶ τὴν παρὰ τῶν θεῶν εὐνοίαν μεθ' ἑαυτῶν ἔσχον βοηθόν, καὶ πάντων τῶν Ἑλλήνων ἀνδρῶν ἀγαθῶν γενομένων πρὸς τὸν κίνδυνον μάλιστα ἢ πόλις ὑμῶν εὐδοκίμησεν. ὃ καὶ πάντων ἂν εἴη δεινότατον, τοὺς μὲν προγόνους ὑμῶν ἀποθνήσκειν τολμᾶν, ὥστε μὴ τὴν πόλιν ἀδοξεῖν, ὑμᾶς δὲ μὴ κολάζειν τοὺς κατασισχύναντας αὐτήν, ἀλλὰ περιορᾶν τὴν κοινὴν καὶ μετὰ πολλῶν πόνων συνειλεγμένην εὐκλείαν, ταύτην διὰ τὴν τῶν τοιοῦτων ἀνδρῶν πονηρίαν καταλυομένην. καίτοι, ὦ ἄνδρες, μόνοις ὑμῖν τῶν Ἑλλήνων οὐκ ἔστιν οὐδὲν τούτων περιδεῖν.

Βούλομαι δὲ μικρὰ τῶν παλαιῶν ὑμῖν διελθεῖν, οἷς παραδεί- § 83 γμασι χρώμενοι καὶ περὶ τούτων καὶ περὶ τῶν ἄλλων βέλτιον βουλεύσεσθε. τοῦτο γὰρ ἔχει μέγιστον ἢ πόλις ἡμῶν ἀγαθόν, ὅτι τῶν καλῶν ἔργων παράδειγμα τοῖς Ἑλλήσι γέγονεν· ὅσον γὰρ τῷ χρόνῳ πασῶν ἔστιν ἀρχαιστάτη, τοσοῦτον οἱ πρόγονοι ἡμῶν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἀρετῇ διενηγόχασιν.

Ἐπὶ Κόδρῳ γὰρ βασιλεύοντος Πελοποννησίαις γενομένης § 84-85 ἀφορίας κατὰ τὴν χώραν αὐτῶν ἔδοξε στρατεῦειν ἐπὶ τὴν πόλιν ἡμῶν καὶ ἡμῶν τοὺς προγόνους ἐξαναστήσαντας κατανείμασθαι τὴν χώραν. καὶ πρῶτον μὲν εἰς Δελφοὺς ἀποστείλαντες τὸν θεὸν ἐπηρώτων, εἰ λήψονται τὰς Ἀθήνας· ἀνελόντος δὲ τοῦ θεοῦ αὐτοῖς, ὅτι τὴν πόλιν αἰρήσουσιν, ἐὰν μὴ τὸν βασιλέα τῶν Ἀθηναίων Κόδρον ἀποκτείνωσιν, ἐστράτευσεν ἐπὶ τὰς Ἀθήνας. Κλεό-

μαντις δὲ τῶν Δελφῶν τις πυθόμενος τὸ χρηστήριον δι' ἀπορρήτων ἐξήγγειλε τοῖς Ἀθηναίοις· οὕτως οἱ πρόγονοι ἡμῶν, ὡς εἶπαι, καὶ τοὺς ἐξώθεν ἀνθρώπους εὖνους ἔχοντες διατέλουν. ἐμβαλόντων δὲ τῶν Πελοποννησίων εἰς τὴν Ἀττικὴν τί ποιῶσιν οἱ πρόγονοι ἡμῶν, ἄνδρες δικασταί; οὐ καταλιπόντες τὴν χώραν, ὥσπερ Λεωκράτης, ᾗχοντο, οὐδ' ἔκδοτον τὴν θραψαμένην καὶ τὰ ἱερὰ τοῖς πολεμίοις παρέδωσαν, ἀλλ' ὀλίγοι ὄντες κατακλεισθέντες ἐπολιορκούντο καὶ διεκατέρουν εἰς τὴν πατρίδα.

§ 86-87 Καὶ οὕτως ἦσαν, ὦ ἄνδρες, γενναῖοι οἱ τότε βασιλεύοντες, ὥστε προηροῦντο ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τῆς τῶν ἀρχομένων σωτηρίας μᾶλλον ἢ ζῶντες ἐτέραν μεταλλάξαι τὴν χώραν. φασὶ γοῦν τὸν Κόδρον παραγγεῖλαντα τοῖς Ἀθηναίοις προσέχειν ὅταν τελευτήσῃ τὸν βίον, λαβόντα πτωχικὴν στολήν, ὅπως ἂν ἀπατήσῃ τοὺς πολεμίους, κατὰ τὰς πύλας ὑποδύνα φεύγοντα συλλέγειν πρὸ τῆς πόλεως· προσελθόντων δ' αὐτῷ δυοῖν ἀνδρῶν ἐκ τοῦ στρατοπέδου καὶ τὰ κατὰ τὴν πόλιν πυκθανομένων, τὸν ἕτερον αὐτῶν ἀποκτεῖναι τῷ δρεπάνῳ προσπεσόντα· τὸν δὲ περιλειψαμένον, παροξυνθέντα τῷ Κόδρῳ καὶ νομίσαντα πτωχὸν εἶναι, σπασάμενον τὸ ξίφος ἀποκτεῖναι τὸν Κόδρον. τούτων δὲ γενομένων οἱ μὲν Ἀθηναῖοι κήρυκα πέμφαντες ἤξιον δοῦναι τὸν βασιλέα θάψαι, λέγοντες αὐτοῖς ἄπασαν τὴν ἀλήθειαν· οἱ δὲ Πελοποννήσιοι τοῦτον μὲν ἀπέδωσαν, γνόντες δέ, ὡς οὐκ ἐστὶ δυνατόν αὐτοῖς τὴν χώραν κατασχεῖν, ἀπεχώρησαν. τῷ δὲ Κλεομάντει τῷ Δελφῷ ἢ πόλις αὐτῷ τε καὶ ἐκγόνοις ἐν Πρυτανείῳ ἄϊδιον σίτησιν ἔδωσαν.

§ 88-89 Ἄρα γε ὁμοίως ἐφύλου τὴν πατρίδα Λεωκράται οἱ τότε βασιλεύοντες, οἱ γὰρ προηροῦντο τοὺς πολεμίους ἐξαπατῶντες ἀποθνήσκειν ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τὴν ἰδίαν φυγὴν ἀντὶ τῆς κοινῆς σωτηρίας ἀντικαταλλάττεσθαι; τοιγαροῦν μονώτατοι ἐπώνυμοι τῆς χώρας εἰσὶν, ἰσοθέων τιμῶν τετυχηκότες, εἰκότως· ὑπὲρ ἧς γὰρ οὕτω σφόδρα ἐσπούδαζον, δικαίως ταύτην καὶ τεθγαῶτες ἐκληρο-

νόμουν. ἀλλὰ Λεωκράτης οὔτε ζῶν οὔτε τεθνεὺς δικαίως ἂν αὐ-
τῆς μετάσχοι, μονώτατος δ' ἂν προσηκόντως ἐξορισθεῖη τῆς χώ-
ρας, ἣν ἐγκαταλιπὼν τοῖς πολεμίοις ᾤχετο· οὐδὲ γὰρ καλὸν τὴν
αὐτὴν καλύπτειν τοὺς τῇ ἀρετῇ διαφέροντας καὶ τὸν κάκιστον
πάντων ἀνθρώπων.

Καίτοι γ' ἐπεχείρησεν εἰπεῖν, ὃ καὶ νῦν ἔσως ἐρεῖ πρὸς ὑμᾶς, § 90-92
ὡς οὐκ ἂν ποτε ὑπέμεινε τὸν ἀγῶνα τοῦτον συνειδῶς ἑαυτῷ τοιοῦ-
τόν τι διαπεπραγμένῳ· ὥσπερ οὐ πάντας καὶ τοὺς κλέπτοντας
καὶ ἱεροσυλοῦντας τούτῳ τῷ τεκμηρίῳ χρωμένους. οὐ γὰρ τοῦ
πράγματός ἐστι σημεῖον, ὡς οὐ πεποιθήκασιν, ἀλλὰ τῆς ἀναιδείας,
ἣν ἔχουσιν. οὐ γὰρ τοῦτο δεῖ λέγειν, ἀλλ' ὡς οὐκ ἐξέπλευσεν οὐδὲ
τὴν πόλιν ἐγκατέλιπεν, οὐδ' ἐν Μεγάρῳις κατήκησε· ταῦτά ἐστι
τεκμήρια τοῦ πράγματος, ἐπεὶ γε τὸ ἐλθεῖν τοῦτον οἶμαι θεὸν
τινα αὐτὸν ἐπ' αὐτὴν ἀγαγεῖν τὴν τιμωρίαν, ἵν', ἐπειδὴ τὸν εὐ-
κλεῆ κίνδυνον ἔφυγε, τοῦ ἀκλεοῦς καὶ ἀδόξου θανάτου τύχοι, καὶ
οὐς προὔδωκε, τούτοις ὑποχείριον αὐτὸν καταστήσειεν. ἐτέρωθι
μὲν γὰρ ἀτυχῶν οὐπω δῆλον, εἰ διὰ ταῦτα δίκην δίδωσιν· ἐνταῦθα
δὲ παρ' οἷς προὔδωκε, φανερόν ἐστιν, ὅτι τῶν αὐτοῦ παρανομημά-
των ὑπέχει ταύτην τὴν τιμωρίαν. οἱ γὰρ θεοὶ οὐδὲν πρότερον
ποιοῦσιν ἢ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων τὴν διάνοιαν παράγουσι.

Τίς γὰρ οὐ μέννηται τῶν πρεσβυτέρων ἢ τῶν νεωτέρων οὐκ § 93
ἀκήκοε Καλλίστρατον, οὐ θάνατον ἢ πόλις κατέγνω, τοῦτον φυ-
γόντα καὶ τοῦ θεοῦ τοῦ ἐν Δελφοῖς ἀκούσαντα ὅτι, ἂν ἔλθῃ Ἀθή-
ναζε, τεύξεται τῶν νόμων, ἀφικόμενον καὶ ἐπὶ τὸν βοιωτῶν
δώδεκα θεῶν καταφυγόντα καὶ οὐδὲν ἤπτον ὑπὸ τῆς πόλεως ἀπο-
θανόντα; δικαίως· τὸ γὰρ τῶν νόμων τοῖς ἡδικοῦσιν τυχεῖν τι-
μωρία ἐστίν. ὁ δὲ γε θεὸς ὀρθῶς ἀπέδωκε τοῖς ἡδικομένοις κολά-
σαι τὸν αἴτιον· δεινὸν γὰρ ἂν εἴη, εἰ ταῦτα σημαίνει τοῖς εὐσε-
βέσι καὶ τοῖς κακούργοις.

Ἦγοῦμαι δ' ἔγωγε, ὦ ἄνδρες, τὴν τῶν θεῶν ἐπιμέλειαν πάσας § 94

μὲν τὰς ἀνθρωπίνους πράξεις ἐπισκοπεῖν, μάλιστα δὲ τὴν περὶ τοῦς γονέας καὶ τοῦς τετελευτηκότας καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς εὐσέβειαν, εἰκότως· παρ' ὧν γὰρ τὴν ἀρχὴν τοῦ ζῆν εἰλήφαμεν καὶ πλείστα ἀγαθὰ πεπόνθαμεν, εἰς τοῦτους μὴ ὅτι ἀμαρτεῖν, ἀλλ' ὅτι μὴ εὐεργετοῦντας τὸν αὐτῶν βίον καταναλωσαί μάλιστα ἀσέδημά ἐστι.

§ 95-96 Λέγεται γοῦν ἐν Σικελίᾳ — εἰ γὰρ καὶ μυθωδέστερόν ἐστιν, ἀλλ' ἀρμόσει καὶ νῦν ἅπασι τοῖς νεωτέροις ἀκοῦσαι — ἐκ τῆς Αἴτης ῥύακα πυρὸς γενέσθαι· τοῦτον δὲ βεῖν φασιν ἐπὶ τὴν ἄλλην χώραν καὶ διὴ καὶ πρὸς πόλιν τινὰ τῶν ἐκεῖ κατοικουμένων. τοὺς μὲν οὖν ἄλλοις ὀρμήσαι πρὸς φυγὴν τὴν αὐτῶν σωτηρίαν ζητούντας, ἓνα δὲ τινὰ τῶν νεωτέρων, ὄρωντα τὸν πατέρα προσβύτερον ὄντα καὶ οὐχὶ δυνάμενον ἀποχωρεῖν, ἀλλ' ἐγκαταλαμβανόμενον, ἀράμενον φέρειν. φορτίου δ' οἶμαι, προσγενομένου καὶ αὐτὸς ἐγκατελήφθη. ὅθεν διὴ καὶ ἄξιον θεωρῆσαι τὸ θεῖον, ὅτι τοῖς ἀνδράσι τοῖς ἀγαθοῖς εὐμενῶς ἔχει. λέγεται γὰρ κύκλω τὸν τόπον ἐκείνον περιρρεῦσαι τὸ πῦρ καὶ σωθῆναι τοῦτους μόνους, ἀφ' ὧν καὶ τὸ χωρίον ἔτι καὶ νῦν προσαγορεύεσθαι τῶν εὐσεβῶν χωρὸν· τοὺς δὲ ταχέϊαν τὴν ἀποχώρησιν ποιησαμένους καὶ τοὺς ἑαυτῶν γονέας ἅπαντας ἐγκαταλιπόντας ἀπολέσθαι.

§ 97 Ὅστε καὶ ὑμᾶς δεῖ τὴν παρὰ θεῶν ἔχοντας μαρτυρίαν ὁμογνωμόνως τοῦτον κολάζειν τὸν ἅπασι τοῖς μεγίστοις ἀδικήμασιν ἔνοχον ὄντα κατὰ τὸ ἑαυτοῦ μέρος· τοὺς μὲν γὰρ θεοὺς τὰς πατέρας τιμὰς ἀπεστέρηκε, τοὺς δὲ γονέας τοῖς πολέμοις ἐγκατέλιπε, τοὺς δὲ τετελευτηκότας τῶν νομίμων οὐκ εἶασε τυχεῖν.

§ 102-103 Βούλομαι δ' ὑμῖν καὶ τῶν Ὀμήρου παρασχέσθαι ἑπῶν οὕτω γὰρ ὑπέλαβον ὑμῶν οἱ πατέρες σπουδαῖον εἶναι ποιητὴν, ὥστε νόμον ἔθεντο καθ' ἑκάστην πεντητηρίδα τῶν Παναθηναίων μόνου τῶν ἄλλων ποιητῶν βραψυδεῖσθαι τὰ ἔπη, ἐπίδειξιν ποιούμενοι πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ὅτι τὰ κάλλιστα τῶν ἔργων προηροῦντο, εἰκότως· οἱ μὲν γὰρ νόμοι διὰ τὴν συντομίαν οὐ διδάσκουσιν, ἀλλ'

ἐπιτάττουσιν, ἃ δεῖ ποιεῖν, οἱ δὲ ποιηταὶ μιμούμενοι τὸν ἀνθρώπινον βίον, τὰ κάλλιστα τῶν ἔργων ἐκλεξάμενοι, μετὰ λόγου καὶ ἀποδείξεως τοὺς ἀνθρώπους συμπεῖθουσιν. Ἐκτωρ γὰρ τοῖς Τρωσὶ παρακαλευόμενος ὑπὲρ τῆς πατρίδος τάδε εἶρηκεν·

*ἀλλὰ μάχεσθ' ἐπὶ νηυσὶ διαμπερές· ὅς δέ κεν ὑμέων
βλήμενος ἠὲ τυπεῖς θάνατον καὶ πότιμον ἐπίσπη,
τεθνάτω. οὐ οἱ ἀεικὲς ἀμυνομένῳ περὶ πάτρης
τεθνάμεν· ἀλλ' ἄλογός τε σὴν καὶ νήπια τέκνα,
καὶ κλῆρος καὶ οἶκος ἀκήρατος, εἴ κεν Ἀχαιοὶ
οἴχωνται σὺν νηυσὶ φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν.*

Τούτων τῶν ἐπῶν ἀκούοντες, ὦ ἄνδρες, οἱ πρόγονοι ὑμῶν καὶ § 104
τὰ τοιαῦτα τῶν ἔργων ζηλοῦντες οὕτως ἔσχον πρὸς ἀρετὴν, ὥστε οὐ μόνον ὑπὲρ τῆς αὐτῶν πατρίδος, ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς Ἑλλάδος ὡς κοινῆς ἠθέλον ἀποθνήσκειν. οἱ γοῦν ἐν Μαραθῶνι παραταξάμενοι τοῖς βαρβάροις τὸν ἐξ ἀπάσης τῆς Ἀσίας στόλον ἐκράτησαν, τοῖς ἰδίοις κινδύνοις κοινὴν ἄδειαν ἅπασιν τοῖς Ἕλλησι κτώμενοι, οὐκ ἐπὶ τῇ δόξῃ μέγα φρονούντες, ἀλλ' ἐπὶ τῇ ταύτης ἀξίᾳ πράττειν, τῶν μὲν Ἑλλήνων προστάτας, τῶν δὲ βαρβάρων δεσπότης ἑαυτοὺς καθιστάντες· οὐ γὰρ λόγῳ τὴν ἀρετὴν ἐπετίθειον, ἀλλ' ἔργῳ πᾶσιν ἐπεδείκνυντο.

Οἱ μὲν δὴ πρόγονοι τοὺς βαρβάρους ἐνίκησαν, οἱ πρῶτοι τῆς § 109
Ἀττικῆς ἐπέβησαν, καὶ καταφανῆ ἐποίησαν τὴν ἀνδρείαν τοῦ πλούτου καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ πλήθους περιγινομένην. Λακεδαιμόνιοι δ' ἐν Θερμοπύλαις παραταξάμενοι ταῖς μὲν τύχαις οὐχ ὁμοίαις ἐχρήσαντο, τῇ δ' ἀνδρείαᾳ πολὺ πάντων διήνεγκαν. τοιγαροῦν ἐπὶ τοῖς ἡρίοις μαρτύρια ἔστιν ἰδεῖν τῆς ἀρετῆς αὐτῶν ἀναγεγραμμένα ἀληθῆ πρὸς ἅπαντας τοὺς Ἕλληνας, ἐκείνοις μὲν·

*ὦ ξεῖν', ἄγγελον Λακεδαιμονίους, ὅτι τῆδε
κείμεθα τοῖς κείνων πειθόμενοι νομίμοις,*

τοῖς δὲ ὑμετέροις προγόνους·

*Ἑλλήνων προμαχοῦντες Ἀθηναῖοι Μαραθῶνι
χρυσοφόρων Μήδων ἐστόρεσαν δύναμιν.*

§ 110

Ταῦτα, ὦ Ἀθηναῖοι, καὶ μνημονεύεσθαι καλὰ καὶ τοῖς πρά-
ξασιν ἔπαινος καὶ τῇ πόλει δόξα ἀείμνηστος· ἀλλ' οὐχ ὁ Λεωκρά-
της πεποιήκεν, ἀλλ' ἐκὼν τὴν ἐξ ἅπαντος τοῦ αἵματος συνηθραι-
σμένην τῇ πόλει δόξαν κατήσχησεν. ἐάν μὲν οὖν ἀποκτείνητε αὐ-
τόν, δόξετε πᾶσι τοῖς Ἑλλήσι καὶ ὑμεῖς τὰ τοιαῦτα τῶν ἔργων
μισεῖν· εἰ δὲ μή, καὶ τοὺς προγόνους τῆς παλαιᾶς δόξης ἀποστε-
ρήσετε καὶ τοὺς ἄλλους πολίτας μεγάλα βλάβετε· οἱ γὰρ ἐκει-
νοὺς μὴ θαυμάζοντες τοῦτον πειράσσονται μιμῆσθαι, νομίζοντες
ἐκεῖνα μὲν παρὰ τοῖς παλαιαῖς εὐδοκίμειν, παρὰ δ' ὑμῖν ἀναΐδειαν
καὶ προδοσίαν καὶ δειλίαν κεκρίσθαι κάλλιστον.

[Ἀνάλογον μὲ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα ἠσθάνοντο οἱ πρό-
γονοὶ μας τὸ μῖσος κατὰ τῶν προδοτῶν. Πρὸς ἀπόδειξιν αὐτοῦ ἀρ-
κοῦν δύο παραδείγματα. Τὸ ἐν ἀναφέρεται εἰς τὸν στρατηγὸν Φρύνι-
χον, τὸ ἄλλο εἰς τὸν Ἰππιοχον, συγγενῆ τῶν Πεισιστρατιδῶν. Ἐπειδὴ
ὁ πρῶτος ἐπῆρξε πρωτοεργάτης τῆς μεταβολῆς τοῦ δημοκρατικοῦ πο-
λιτεύματος εἰς ὀλιγαρχίαν (411), ὁ δῆμος ὄχι μόνον δὲν ἐτιμώ-
ρησε τοὺς φορεῖς του, ἀλλ' ἐξέθαψε καὶ τὰ ὄσα τὸν καὶ τὰ ἔροι-
ψεν ἔξω τῶν συνόρων τῆς Ἀττικῆς. Τὸν Ἰππιοχον ἐξ ἄλλου, ὁ
ὁποῖος κατηγορήθη διὰ προδοσίαν, ἀλλὰ φεύγων δὲν προσῆλθε τὰ
δικασθῆ, ἢ πόλις ἐτιμώρησε μὲ βαρυντάτην ἠθικὴν ποινήν: Ἀνέ-
λυσε τὸν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως χάλκινον ἀνδριάντα του καὶ κατεσκεύασε
στήλην, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀνέγραφεν ἕκτοτε τὰ ὀνόματα τῶν ἀνοσίων
καὶ τῶν κακούργων καὶ πρῶτον-πρῶτον τὸ ὄνομα αὐτοῦ τοῦ Ἰπ-
πιοχου.]

§ 120

Λαβὲ δ' αὐτοῖς καὶ τὸ ψήφισμα περὶ τῶν εἰς Δεκέλειαν με-
ταστάντων, ὅτε ὁ δῆμος ὑπὸ Λακεδαιμονίων ἐπολιορκεῖτο, ὅπως
εἰδῶσιν, ὅτι περὶ τῶν προδοτῶν οἱ πρόγονοι ὁμοίας καὶ ἀκολού-
θους ἀλλήλαις τὰς τιμωρίας ἐποιοῦντο. ἀναγίνωσκε, γραμματεῦ.

ΨΗΦΙΣΜΑ

Ἀκούετε, ὦ ἄνδρες, καὶ τούτου τοῦ ψηφίσματος, ὅτι τῶν ἐν § 121 τῷ πολέμῳ μεταστάντων εἰς Δεκέλειαν κατέγνωσαν, καὶ ἐψηφίσαντο, εἴαν τις αὐτῶν ἐπανιδῶν ἀλίσκεται, ἀπαγαγεῖν Ἀθηναίων τὸν βουλόμενον πρὸς τοὺς θεσμοθέτας, παραλαβόντας δὲ παραδοῦναι τῷ ἐπὶ τοῦ ὀρύγματος, ἔπειτα ἐκείνοι μὲν τοὺς ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ μεταστάντας οὕτως ἐκόλαζον, ὑμεῖς δὲ τὸν ἐκ τῆς πόλεως καὶ τῆς χώρας ἐν τῷ πολέμῳ φυγόντα εἰς Ῥόδον καὶ προδόντα τὸν δῆμον οὐκ ἀποκτενεῖτε; πῶς οὖν δόξετε ἀπόγονοι εἶναι ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν;

Ἄξιον τοίνυν ἀκοῦσαι καὶ τοῦ περὶ τοῦ ἐν Σαλαμῖνι τελευ- § 122 τήσαντος γενομένου ψηφίσματος, ὃν ἡ βουλή, ὅτι λόγῳ μόνον ἐνεχείρει προδιδόναι τὴν πόλιν, περιελομένη τοὺς στεφάνους αὐτοχείρῃ ἀπέκτεινε.

ΨΗΦΙΣΜΑ

Τί οὖν, ὦ ἄνδρες; ἀρά γε ὑμῖν δοκεῖ βουλομένοις μιμεῖσθαι § 123 τοὺς προγόνους πάτριον εἶναι Λεωκράτην μὴ ἀποκτεῖναι; ὅποτε γὰρ ἐκείνοι ἀνάστατον τὴν πόλιν οὖσαν τὸν λόγῳ μόνον προδιδόντα οὕτως ἀπέκτειναν, τί ὑμᾶς προσήκει τὸν ἔργῳ καὶ οὐ λόγῳ τὴν οἰκουμένην ἐκλιπόντα ποιῆσαι; ἀρ' οὐχ ὑπερβαλέσθαι ἐκείνους τῇ τιμωρίᾳ;

Ἐνθυμείσθε τοίνυν, ὦ ἄνδρες, τῆς προνοίας ταύτης καὶ τῶν § 127 ἔργων ἀξίως, καὶ μὴ ἐπιλανθάνεσθε ἐν τῇ ψήφῳ, ὧν ἀνδρῶν ἔκγονοί ἐστε, ἀλλὰ παρακελεύεσθε ὑμῖν αὐτοῖς, ὅπως ὅμοια ἐκείνοις καὶ ἀκόλουθα τῇ τήμερον ἡμέρᾳ ἐψηφισμένοι ἐκ τοῦ δικαστηρίου ἔξιτε. ὑπομνήματα δ' ἔχετε καὶ παραδείγματα τῆς ἐκείνων τιμωρίας τὰ ἐν τοῖς περὶ τῶν ἀδικούντων ψηφίσμασιν ὠρισμένα· διομοιώκατε δ' ἐν τῷ ψηφίσματι τῷ Δημοφάντου κτείνειν τὸν τὴν πατρίδα προδιδόντα καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ καὶ χειρὶ καὶ

φήψω. μὴ γὰρ αἴεσθε τῶν μὲν οὐσιῶν, ἅς ἂν οἱ πρόγονοι καταλίπωσι, κληρονόμοι εἶναι, τῶν δὲ ὅρκων καὶ τῆς πίστεως, ἣν δόντες οἱ πατέρες ὑμῶν ὄμηρον τοῖς θεοῖς τῆς κοινῆς εὐδαιμονίας τῆς πόλεως μετείχον, ταύτης δὲ μὴ κληρονομεῖν.

§ 128 Οὐ μόνον τοίνυν ἡ πόλις ὑμῶν οὕτως ἔσχε πρὸς τοὺς προδιδόντας, ἀλλὰ καὶ Λακεδαιμόνιοι. καὶ μὴ μοι ἀχθεσθῆτε, ὦ ἄνδρες, εἰ πολλάκις μέμνημαι τῶν ἀνδρῶν τούτων· καλὸν γάρ ἐστι πόλεως εὐνομουμένης περὶ τῶν δικαίων παραδείγματα λαμβάνειν· ἀσφαλέστερον γὰρ ἕκαστος ὑμῶν τὴν δικαίαν καὶ τὴν εὖορκον φήψω θήσεται. Πausanίαν γὰρ τὸν βασιλέα αὐτῶν προδιδόντα τῷ Πέρσῃ τὴν Ἑλλάδα λαβόντες, ἐπειδὴ ἔφθασε καταφυγὼν εἰς τὸ τῆς Χαλκιοῦκου ἱερόν, τὴν θύραν ἀποικοδομήσαντες καὶ τὴν ὄροφὴν ἀποσκευάσαντες καὶ κύκλῳ περιστρατοπεδεύσαντες οὐ πρότερον ἀπήλθον, πρὶν ἢ τῷ λιμῷ ἀπέκτειναν, καὶ πᾶσιν ἐπίσημον ἐποίησαν τὴν τιμωρίαν, ὅτι οὐδ' αἱ παρὰ τῶν θεῶν ἐπικουρία τοῖς προδόταις βοήθουσιν, εἰκότως· οὐδὲν γὰρ πρότερον ἀδικούσιν ἢ περὶ τοὺς θεοὺς ἀσεβοῦσι, τῶν πατρῶων νομίμων αὐτοὺς ἀποστεροῦντες.

§ 129 Μέγιστον δὲ τῶν ἐκεῖ γεγεννημένων τεκμήριόν ἐστιν, ὃ μέλλω λέγειν· νόμον γὰρ ἔθεντο περὶ ἀπάντων τῶν μὴ θελώντων ὑπὲρ τῆς πατρίδος κινδυνεύειν διαρρήθην λέγοντα ἀποθνήσκειν, εἰς αὐτὸ τοῦτο τὴν τιμωρίαν τάξαντες, εἰς ὃ μάλιστα φοβούμενοι τυγχάνουσι, καὶ τὴν ἐκ τοῦ πολέμου σωτηρίαν ὑπεύθυνον κινδύνῳ ἐποίησαν μετ' αἰσχύνῃς. ἵνα δὲ εἰδῆτε, ὅτι οὐ λόγον ἀναπόδεικτον εἶρηκα, ἀλλὰ μετ' ἀληθείας παραδείγματα, φέρε αὐτοῖς τὸν νόμον.

ΝΟΜΟΣ

§ 130 Ἐνθυμεισθε δὴ, ὡς καλὸς ὁ νόμος, ὦ ἄνδρες, καὶ σύμφορος οὐ μόνον ἐκείνοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις. ὁ γὰρ παρὰ τῶν πολιτῶν φόβος ἰσχυρὸς ὢν ἀναγκάσει τοὺς πρὸς τοὺς πολεμίους

κινδύνους ὑπομένειν· τίς γὰρ ὄρων θανάτῃ ζημιούμενον τὸν πρόδοτον ἐν τοῖς κινδύνοις ἐκλείψει τὴν πατρίδα; ἢ τίς παρὰ τὸ συμφέρον τῆς πόλεως φιλοψυχήσει εἰδώς ὑποκειμένην αὐτῇ ταύτην τὴν τιμωρίαν; οὐδεμίαν γὰρ ἄλλην δεῖ ζημίαν εἶναι τῆς δειλίας ἢ θάνατον· εἰδότες γάρ, ὅτι δυοῖν κινδύνοις ὑποκειμένοις ἀναγκαῖον ἔσται θατέρου μετασχεῖν, πολλὸ μᾶλλον αἰρήσονται τὸν πρὸς τοὺς πολεμίους ἢ τὸν πρὸς τοὺς νόμους καὶ τοὺς πολίτας.

Τοσοῦτῃ δ' ἂν δικαιότερον οὗτος ἀποθάνοι τῶν ἐκ τῶν στρα- § 131 - 132
τοπέδων φευγόντων, ὅσον οἱ μὲν εἰς τὴν πόλιν ἦκουσιν ὡς ὑπὲρ ταύτης μαχοῦμενοι ἢ κοινῇ μετὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν συναυχοῦντες, οὗτοι δ' ἐκ τῆς πατρίδος ἔφυγεν ἰδίᾳ τὴν σωτηρίαν ποριζόμενος, οὐδὲ ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἐστίας ἀμύνεσθαι τολμήσας, ἀλλὰ μόνος οὗτος τῶν πάντων ἀνθρώπων καὶ τὰ τῆς φύσεως οἰκεία καὶ ἀναγκαῖα προδέδωκεν, ἃ καὶ τοῖς ἀλόγοις ζῴοις μέγιστα καὶ σπουδαιότατα διείληπται. τὰ γοῦν πετεινά, ἃ μάλιστα πέφυκε πρὸς τάχος, ἔστιν ἰδεῖν ὑπὲρ τῆς αὐτῶν νεοττιᾶς ἐθέλοντα ἀποθνήσκειν· ὅθεν καὶ τῶν ποιητῶν τινες εἰρήκασιν

οὐδ' ἀγρία γὰρ ὄρνις ἦν πλάσῃ δόμον,
ἄλλην νεοσσούς ἠξίωσεν ἐντεκεῖν.

ἀλλὰ Λεωκράτης τοσοῦτον ὑπερβέβληκε δειλίᾳ, ὥστε τὴν πατρίδα τοῖς πολεμίοις ἐγκατέλιπε.

Τοιγαροῦν οὐδεμία πόλις αὐτὸν εἶασε παρ' αὐτῇ μετοικεῖν, § 133
ἀλλὰ μᾶλλον τῶν ἀνδροφόνων ἤλαυνεν, εἰκότως· οἱ μὲν γὰρ φόβου φεύγοντες εἰς ἐτέραν πόλιν μεταστάντες οὐκ ἔχουσιν ἐχθροὺς τοὺς ὑποδεξαμένους, τοῦτον δὲ τίς ἂν ὑποδέξαίτο πόλις; ὅς γὰρ ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ πατρίδος οὐκ ἐβοήθησε, ταχύ γε ἂν ὑπὲρ τῆς ἀλλοτρίας κίνδυνόν τινα ὑπομείνειε. κακοὶ γὰρ καὶ πολῖται καὶ ξένοι καὶ ἰδίᾳ φίλοι οἱ τοιοῦτοι τῶν ἀνθρώπων εἰσίν, οἱ τῶν μὲν ἀγαθῶν τῶν τῆς πόλεως μεθέξουσιν, ἐν δὲ ταῖς ἀτυχίαις οὐδὲ βοήθειας ἀξιώσουσι.

§ 134 Καίτοι τὸν ὑπὸ τῶν μηδὲν ἀδικουμένων μισούμενον καὶ ἐξελαυνόμενον τί δεῖ παθεῖν ὑφ' ὑμῶν τῶν τὰ δεινότατα πεπονηθῶτων; ἄρ' οὐ τῆς ἐσχάτης τιμωρίας τυγχάνειν; καὶ μήν, ὦ ἄνδρες, τῶν πώποτε προδοτῶν δικαιοτάτ' ἂν Λεωκράτης, εἴ τις μεῖζων εἴη τιμωρία θανάτου, ταύτην ὑπόσχοι. οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι προδύται μέλλοντες ἀδικεῖν ὅταν καταληφθῶσι, τιμωρίαν ὑπέχουσιν· οὗτος δὲ μόνος διαπεπραγμένος ὕπερ ἐπεχείρησε, τὴν πόλιν ἐγκαταλιπὼν, κρίνεται.

[Μερίκοι ἀπὸ τοὺς συνηγόρους θὰ ζητήσουν τὴν ἀθώωσιν τοῦ Λεωκράτους λόγῳ τῆς φιλίας τῶν πρὸς αὐτόν. Οἱ τοιοῦτοι συνηγόροι εἶναι ἄξιοι περικορονήσεως, διότι εἶναι ὅμοιοι πρὸς τὸν προστατευόμενόν των. Ἄλλοι πάλιν θὰ προσπαθήσουν νὰ σῶσ διαθέσουν εὐμενῶς πρὸς τὸν κατηγορούμενον χρησιμοποιοῦντες τὴν δητορικήν των δεξιοτεχίαν. Οἱ τοιοῦτοι εἶναι ἄξιοι τῆς ἐσχάτης τῶν ποινῶν, διότι χρησιμοποιοῦν τὴν ἰκανότητά των ὄχι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν νόμων καὶ τῆς δημοκρατίας, ἀλλ' ὑπὲρ ἐνὸς κοινοτάτου προδύτου. Ἄλλοι τέλος θὰ ζητήσουν ἴσως τὴν ἀθώωσίν του ἐπικαλούμενοι τὰς λειτουργίας, τὰς ὁποίας ἔχουν ἀναλάβει χάριν τῆς πόλεως. Ἄλλ' ἡ τοιαύτη ἀξίωσις θὰ ἦτο τοῦλάχιστον παράλογος. Οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ζητῇ εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν ἐπηρεσιῶν του πρὸς τὴν πατρίδα τὴν ἀθώωσιν κατηγορουμένου, ὅταν μάλιστα συμβαίη νὰ βαρύνεται οὗτος μὲ τὸ μέγιστον ἔγκλημα τῆς προδοσίας.]

§ 146 Ἐγὼ τοίνυν μὴνῶ Λεωκράτην πρὸς ὑμᾶς τοὺς κυρίους ὄντας κολάσαι, ὑμέτερον δ' ἐστὶ καὶ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ ὑπὲρ τῶν θεῶν τιμωρήσασθαι τούτον. τὰ γὰρ ἀδικήματα, ἕως μὲν ἂν ἦ ἄκριτα, παρὰ τοῖς πράξασίν ἐστιν, ἐπειδὴν δὲ κρίσις γένηται, παρὰ τοῖς μὴ δικαίως ἐπεξεληθούσιν. εὐ δὲ ἴστε, ὦ ἄνδρες, ὅτι νῦν κρύβδην ψυφίζόμενος ἕκαστος ὑμῶν φανεράν ποιήσει τὴν αὐτοῦ διάνοιαν τοῖς θεοῖς.

§ 147-148 Ἦγοῦμαι δέ, ὦ ἄνδρες, ὑπὲρ ἀπάντων τῶν μεγίστων καὶ δεινοτάτων ἀδικημάτων μίαν ὑμᾶς ψῆφον ἐν τῇ τῆμερον ἡμέρᾳ φέ-

ρειν, οἷς ἅπασιν ἔνοχον ὄντα Λεωκράτην ἔστιν ἰδεῖν, προδοσίας μὲν, ὅτι τὴν πόλιν ἐγκαταλιπὼν τοῖς πολεμίοις ὑποχείριον ἐποίησε, δήμου δὲ καταλύσεως, ὅτι οὐχ ὑπέμεινε τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας κίνδυνον, ἀσεβείας δέ, ὅτι τοῦ τὰ τεμένη τέμνεσθαι καὶ τοὺς νεῶς κατασκάπτεσθαι τὸ καθ' ἑαυτὸν γέγονεν αἴτιος, τοκέων δὲ κακώσεως τὰ μνημεῖα αὐτῶν ἀφανίζων καὶ τῶν νομίμων ἀποστερηθῶν, λιποταξίου δὲ καὶ ἀστρατείας οὐ παρασχὼν τὸ σῶμα τάξαι τοῖς στρατηγοῖς. ἔπειτα τούτου τίς ἀποψηφιεῖται καὶ συγγνώμην ἔξει τῶν κατὰ προαίρεσιν ἀδικημάτων; καὶ τοσοῦτόν ἐστιν ἀνόητος, ὥστε τοῦτον σφίζων τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν προσέσθαι τοῖς ἐγκαταλιπεῖν βουλομένοις, καὶ τοῦτον ἐλεήσας αὐτὸς ἀνελέητος ὑπὸ τῶν πολεμίων ἀπολέσθαι προαιρήσεται, καὶ τῇ προδότῃ τῆς πατρίδος χάριν θέμενος ὑπεύθυνος εἶναι τῇ παρὰ τῶν θεῶν τιμωρίᾳ;

Ἐγὼ μὲν οὖν καὶ τῇ πατρίδι βοηθῶν καὶ τοῖς ἱεροῖς καὶ τοῖς § 149-150 νόμοις ἀποδέδωκα τὸν ἀγῶνα καὶ δικαίως, οὔτε τὸν ἄλλον τούτου βίον διαβαλὼν οὔτ' ἔξω τοῦ πράγματος οὐδὲν κατηγορήσας· ὑμῶν δ' ἕκαστον χρῆ νομίζειν τὸν Λεωκράτους ἀποψηφιζόμενον θάνατον τῆς πατρίδος καὶ ἀνδραποδισμόν καταψηφιζέσθαι, καὶ δυοῖν καδίσκοιν κειμένοιν τὸν μὲν προδοσίας, τὸν δὲ σωτηρίας εἶναι, καὶ τὰς ψήφους φέρεσθαι τὰς μὲν ὑπὲρ ἀναστάσεως τῆς πατρίδος, τὰς δὲ ὑπὲρ ἀσφαλείας καὶ τῆς ἐν τῇ πόλει εὐδαιμονίας. ἐὰν μὲν Λεωκράτην ἀπολύσητε, προδιδόναι τὴν πόλιν καὶ τὰ ἱερά καὶ τὰς ναῦς ψηφιεῖσθε· ἐὰν δὲ τοῦτον ἀποκτείνητε, διαφυλάττειν καὶ σφίζειν τὴν πατρίδα καὶ τὰς προσόδους καὶ τὴν εὐδαιμονίαν παρακελεύσεσθε. νομίζοντες οὖν, ὦ Ἀθηναῖοι, ἔχετευεν ὑμῶν τὴν χώραν καὶ τὰ δένδρα, δεῖσθαι τοὺς λιμένας, τὰ νεώρια καὶ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, ἀξιούν δὲ καὶ τοὺς νεῶς καὶ τὰ ἱερά βοηθεῖν αὐτοῖς, παράδειγμα ποιήσατε Λεωκράτη, ἀναμνησθέντες τῶν κατηγορημένων, ὅτι οὐ πλέον ἰσχύει παρ' ὑμῖν ἔλεος οὐδὲ δάκρυα τῆς ὑπὲρ τῶν νόμων καὶ τοῦ δήμου σωτηρίας.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

§ 1-2. **δικαίαν... καὶ εὐσεβῆ... καὶ ὑπὲρ τῶν θεῶν** ἡ ἀρχὴ τῆς κατηγορίας κατὰ τοῦ Λεωκράτους εἶναι δικαία μὲν, διότι ἔγινε συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους καὶ ὑπεγγυεύθη ὄχι ἀπὸ ἐμπάθειαν ἀλλ' ἐξ ἀγνῶν προθέσεων τοῦ κατηγοροῦ· εὐσεβὴς δέ, διότι ὁ ῥήτωρ θὰ ἐπικαλεσθῆ εὐθὺς κατωτέρω τὴν βοήθειαν τῶν θεῶν πρὸς ἀποκάλυψιν τῆς ἀληθείας κατὰ τὴν κρινομένην ὑπόθεσιν· ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων δὲ καὶ τῶν θεῶν, διότι ἡ τιμωρία τῶν ἐνόχων καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ τῶν ἀθῶων ἀποβαίνει ἐπωφελὴς εἰς τὴν πολιτείαν καὶ προάγει τὴν πίστιν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν θεϊαν δικαιοσύνην. **τοῖς κατὰ τὴν πόλιν**· διότι ἐκάστη ἀρχαία ἐλληνικὴ πόλις ἐκτὸς τῶν πανελληνίων θεῶν εἶχε καὶ τοὺς λεγομένους **ἐγχωρίους** ἢ **ἐπιχωρίους** θεοὺς καὶ ἥρωας, οἱ ὅποιοι ἐτιμῶντο ὡς προστάται καὶ πολιτοῦχοι αὐτῆς. Εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ ἐπιχώριοι ἥρωες ἦσαν ὁ Κέκροψ, ὁ Ἐρεχθεύς, ὁ Αἰγεύς, ὁ Λεῶς, ὁ Ἀκάμας, ὁ Ἀντίοχος, ὁ Ἴπποθέων, ὁ Οἰνεύς, ὁ Αἶας καὶ ὁ Πανδίων. Ἐκ τούτων ὠνομάσθησαν ἀπὸ τοῦ 508 π.Χ. αἱ δέκα φυλαὶ τῆς Ἀττικῆς (βλ. ἐρμηνευτ. σημειώσεις §§ 88 - 89). **τὴν χώραν**· δηλ. τὴν ὑπαιθρον Ἀττικὴν. **τοῖς ἰδρυμένοις** = διὰ τοὺς ὁποίους ὑπάρχουν καθιδρόματα (ναοί, βωμοί, ἀγάλματα)· οἱ ὅποιοι τιμῶνται. **εἰσαγγέλλω** = καταγγέλλω ἐνώπιον τῆς βουλῆς ἢ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου· ἢ δὲ ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου εἰσαγγελία ἐγένετο συνήθως ἐπὶ ἀδικημάτων, τὰ ὅποια ἐβλαπτον τὸ δημόσιον καὶ περὶ τῶν ὁποίων δὲν προέβλεπον οἱ κείμενοι νόμοι (π.χ. συνωμοσία κατὰ τοῦ καθεστῶτος ἢ προδοσία τῆς πόλεως ἢ φρουρίων ἢ πεζῆς ἢ ναυτικῆς στρατιάς). Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτάς, ἂν ὁ δήμος ἀπεφαίνετο περὶ τῆς ἐνοχῆς τοῦ κατηγορουμένου, ἡ ὑπόθεσις παρεπέμπετο εἰς ἡλιαστικὸν δικαστήριον, τὸ ὅποιον ἔπρεπε νὰ συγχροτηθῆ ἐκ 1000 ἢ 1500 δικαστῶν (ἡλιαστῶν). Ἡδύνατο ἕμως καὶ ἀπ' εὐθείας ὁ δήμος νὰ δικάσῃ τὸ κατηγορούμενον ἐγκλημα καὶ νὰ ἐκδώσῃ αὐτὸς ἀπόφασιν (πρὸβλ. τὴν δίκην τῶν ἐν Ἀργινοῦταις νικητῶν ἀθηναίων στρατηγῶν). **κρίνω** = φέρω εἰς τὸ δικαστήριον. **αὐτῶν** ἡ

γενικὴ εἰς τὸ νεῶς, ἔδη κλπ. ἔδη (θεῶν) = ἀγάλματα (τῶν θεῶν).
 τέμενος = τόπος ἀφιερωμένος εἰς τὸν θεόν: ἱερὸν ἔδαφος. αἱ ἐν τοῖς νόμοις θυσίαι = αἱ νόμιμοι θυσίαι. Τὰς θυσίας αὐτὰς ὑπεχρεῦτο νὰ τελεῖ κάθε πολίτης· ἀλλ' ὁ Λεωκράτης, ἐπειδὴ ἀπουσίαζεν ἐξ Ἀθηνῶν, δὲν ἐξεπλήρωσε τὸ καθήκον τοῦτο καὶ ἐπομένως ἠσέβει πρὸς τοὺς θεοὺς.
 ὄ· δηλ. τὸ ποιῆσαι τοὺς θεοὺς ἐμὲ ἄξιον κατήγορον. ὡς... βουλευομένους = ἔχοντες ὑπ' ὄψιν σας, ὅτι πρόκειται νὰ ἐκδώσετε ἀποφασιν. καὶ ἔχοντας = καὶ ὡς ἔχοντας. ἔχω τινὰ ὑπὸ τῆ ψήφῳ = ἔχω τινὰ ὑποχείριον τῆς ἀποφάσεώς μου, εἶμαι κύριος νὰ ἀποφασίσω περὶ τινος (ὑπὲρ ἢ κατὰ). — ἀπαραίτητος = ἀκαμπτος, ἀμείλικτος. γενέσθαι· τὸ ἀπαρέμφ. ἐκ τοῦ εὐχομαι. ἀγὼν = δικαστικὸς ἀγὼν, δίκη. καθίστημί τινα εἰς ἀγῶνα = ἐμπλέκω τινὰ εἰς δίκην, φέρω ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου. σωθῆναι· ἐκ τῆ εὐχομαι.

§ 3-4. οἱ κρίνοντες = οἱ κατήγοροι. εἶναι... ἐν ταύτῃ· δηλ. τῇ πόλει. αὐτό· δηλ. τὸ κρίνειν. ὑπειλήφθαι· ἐκ τοῦ ἐβουλόμην ἄν· ὑπολαμβάνομαι = θεωροῦμαι. περιέστηκε· ἐνν. τὸ πρᾶγμα = ἔχει φθάσει, καταντήσει τὸ πρᾶγμα. εἰς τοῦτο = εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον. ἰδίᾳ = προσωπικῶς, κινδυνεύοντα· εἰς τὰς δημοσίας δίκας ὁ κατήγορος, ἂν δὲν ἐλάμβανε τὸ 1/5 τῶν ψήφων τῶν δικαστῶν, κατεδικάζετο εἰς πρόστιμον 1000 δραχμῶν. ὑπὲρ τῶν κοινῶν = διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον. ἀπεχθάνομαι = γίνομαι μισητός. τὸν ἀπεχθανόμενον· ὁ κατήγορος χάριν τοῦ γενικοῦ συμφέροντος ἐγένετο μισητός εἰς τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς φίλους τοῦ κατηγορουμένου. φιλοπράγμων = φιλόδικος. ἢ τῶν νόμων τάξις = ἃ οἱ νόμοι τάττουσιν = αἱ διατάξεις τῶν νόμων. τούτοις· δηλ. τοῖς δικασταῖς. τὰδικήματα = τοὺς ἀδικουόντας. κρίσις = κατηγορία. πέφυκα· μετ' ἀπαρεμφ. = ἔχω προορισμένον. προλέγω (καὶ συνηθέστερον προαγορεύω) = διακηρύττω δημοσίᾳ. τοὺς ἐνόχους... καθεστῶτας = τοὺς καθεστῶτας ἐνόχους. τὰ ἐκ τῶν νόμων ἐπιτίμια = αἱ τιμωραὶ αἱ ὁποῖαι ἀπορρέουν ἐκ τῶν νόμων. ἀποδεικνυμαι = ὑποδεικνύομαι. ὁ παραδώσων = ἐκεῖνος ὁ ὅποιος ἔχει τὴν ὄρεξιν νὰ παραδίδῃ.

§ 5-6. τὰ γεγραμμένα = τὰ εἰς τὴν ἔγγραφον καταγγελίαν ἀναφερόμενα ἀδικήματα. Ἦσαν δὲ αὐτὰ προδοσία, δῆμου κατάλυσις, ἀσέβεια, γονέων κάκωσις, λιποτάξιον καὶ ἀστρατεία. εἰσαγγελία· βλ. §§ 1-2

είσαγγέλλω. οὐδ' ἦντινοῦν = οὔτε δι' οἰανδήποτε: οὔτε καὶ τὴν ἐλαχίστην. προαιρουμαι = ἀναλαμβάνω. περιουῶ (μετὰ μιχ.) = ἀνέχομαι νά... ἐμβάλλω = εἰσβάλλω, εἰσέρχομαι ἐπιδεικτικῶς. κοινὰ ἱερά = δημόσιαι ἱεροτελεστίαι. ὄνειδος = αἰτία κατασχόνης. κοινὰ κρίσεις = δημόσιαι δίκαι. κοινὰ ἀδικήματα = τὰ βλάπτοντα τὸ κοινόν (: ἔλους) ἀδικήματα. κοινὰς καὶ τὰς προφάσεις ἔχειν τῆς πρὸς αὐτοὺς διαφορᾶς· τὸ ἀπαρέμφ. ἐκ τοῦ νομίζειν = ὅτι περιέχουν (ἐπίσης) κοινὰς δι' ἔλους καὶ τὰς ἀφορμὰς τῆς ἐναντίον αὐτῶν (δηλ. τῶν παρανοιούτων) ἔχθρας.

§ 7-8. ὑπὲρ = περί. φέρω (ἢ τίθεμαι) τὴν ψήφον ὑπὲρ τινος = ψηφίζω, ἐκδίδω τὴν ἀπόφασίν μου περί τινος. γραφή = ἔγγραφος καταγγελία εἰς δημοσίαν δίκην. παρανόμων γραφᾶς· διὰ νά μὴ ὑποβάλλωνται νομοσχέδια (ψηφίσματα) εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ἀντίθετα πρὸς ἰσχύοντα νόμους, ἢ ἄλλην. πολιτεία παρῆχε τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ ἐν ἔτος εἰς κάθε πολίτην νά διώξῃ τὸν εἰσγγητὴν τοῦ τοιοῦτου παρτύπου ψηφίσματος ἢ καὶ ψηφισθέντος νόμου. Ἡ τοιαύτη δίωξις ἐγένετο διὰ τῆς λεγομένης γραφῆς παρανόμων (ἐνν. ψηφισμάτων). τοῦτο μόνον = τοῦτο μόνον τὸ σημεῖον. ἐπανορθῶ = διορθῶ. καθ' ὅσον... τὴν πόλιν = κατὰ τὴν ἔκτασιν δηλαδὴ (μόνον), κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ προταθὲν παράνομον ψήφισμα πρόκειται νά βλάψῃ τὴν πόλιν. ὁ ἐνεστηκῶς ἀγὼν = ἡ προκειμένη, ἢ σημερινὴ δίκη. οὐ μικρόν τι μέρος συνέχει τῶν τῆς πόλεως (ἐνν. πραγμάτων) = προστατεύει ὄχι μικρόν μέρος τῶν συμφερόντων τῆς πόλεως. οὐδ' ἐπ' ὀλίγον χρόνον· ἐνν. ἔσται. ὑπὲρ ὅλης τῆς πατρίδος· ἐνν. ἐστί. κατὰ παντὸς τοῦ αἰῶνος = διὰ παντὸς τοῦ χρόνου: εἰς αἰῶνα τὸν ἄπαντα. οἱ ἐπιγιγνώμενοι = οἱ μεταγενέστεροι. τὴν κρίσιν = τὸν τρόπον τῆς κρίσεως (ὁμῶν). κατηγορία = τίτλος κατηγορίας (ὁ ὅποιος νά περιλαμβάνῃ τὸ σύνθετον ἀδίκημα τοῦ Λεωκράτους, προδοσίαν, δήμου κατάλυσιν, ἀσέβειαν κλπ.). ἐνδέχεται· ἀπροσώπως = δυνατόν εἶναι. πατρῶα ἱερά = τὰ ἱερά τῆς οἰκογενείας. θήκη = τάφος. τίμημα = τιμωρία. θάνατος· παράθεσις εἰς τὸ μέγιστον... τῶν τιμημάτων. ἐπιτίμιον· ἐνν. καθέστηκε, τὸ ὅποιον = ἐστί.

§ 9. παρῆσθαι· ἀπαρέμφ. πρῆμ. τοῦ παρίεμαι = παραμελοῦμαι, παραλείπομαι. ὑπὲρ = περί. τοιοῦτων· δηλ. ἀδικημάτων, οἷον τὸ ἀδί-

κῆμα (ἢ προδοσία) τοῦ Λ. ὀφθυμία = ἀμέλεια. ἐπίδοξόν ἐστί τι = ἀναμένεται, θεωρεῖται πιθανόν κάτι. ὄσα = ὡς πρὸς ἐκεῖνα τὰ ὅποια. διορίζω = καθορίζω λεπτομερῶς. κανόνι· κατηγ. τοῦ τούτω (δηλ. τῷ νόμῳ). ὄσα δὲ μή... περριείληφεν... ἔνοχος ἐστίν = δι' ὅσα (ὄσα· αἰτία. τοῦ κατὰ τι) ἕμωσ (ἀδικήματα) δὲν ἔχει περιλάβει (: προβλέψει ὁ νόμος) λεπτομερῶς, χαρακτηρίσας αὐτὰ μὲ ἓνα ὄνομα, καὶ ὅσα κανεῖς ἔχει διαπράξει μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ (δηλ. τὰ ὑπὸ ἓνα ὄνομα) ἐγκλήματα καὶ εἶναι ἔνοχος ἐξ ἴσου εἰς ὅλα αὐτά. κρίσις = ὁ τρόπος τῆς κρίσεως.

§ 10. ἴστε· προστακτ. κατεψηφισμένοι = ἐάν τὸν καταδικάσετε. δωρεὰ = τιμητικὸν δῶρον: ἠθικὴ ἀμοιβή. δὲ = γάρ. περὶ πλείονος ποιοῦμαι τι = θεωρῶ κάτι σπουδαιότερον: ἔτιω τι εἰς ἀνωτέραν μοῖραν.

§ 11-13. πράγμα· εἰς τὴν δικαστικὴν γλῶσσαν = ἡ δικαζομένη ὑπόθεσις. οἱ εἰς ὑμᾶς εἰσιόντες = οἱ ἐμφανιζόμενοι ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου σας. κοινὰ πράγματα = αἱ δημόσιαι ὑποθέσεις. διαβάλλουσι πάντα μᾶλλον = ὁμιλοῦν συκοφαντικῶς δι' ὅλα τὰ ἄλλα ζητήματα μᾶλλον. ἀξιοῦν· ὑποκείμ. τοῦ ἀπαρεμφάτου τοὺς κατηγόρους· τὸ ὑμᾶς ὑποκείμ. τοῦ τὴν ψήφον φέρειν. καὶ ταῦτα = καὶ μάλιστα. τῶν Ἑλλήνων = ἢ οἱ (ἄλλοι) Ἑλλήνες. τὸ ἐν Ἀρείῳ πάγῳ συνέδριον = ἡ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλή ἢ ἡ ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλή. ὁ ἀλισκόμενος = ὁ καταδικαζόμενος. ὁ κρινόμενος = ὁ κατήγορος. ἀγὼν = ; (§§ 7-8). ὁ διώκων = ὁ κρίνων = ὁ κατήγορος. συκοφαντεῖν... ἐνεγκεῖν· ἐκ τοῦ ἔσται, τὸ ὅποιον ἐδῶ = ἐξεσταί. εὐορκος = ὁ σύμφωνος μὲ τὸν ὄρκον. μὴ δικαίως δεδιδαγμένους· ἐπεξήγ. τοῦ ἄνευ τοῦ τοιοῦτου λόγου = ἐάν δηλαδὴ δὲν ἔχετε διαφωτισθῆ ὀρθῶς (: ἐπαρκῶς). τίθεμαι τὴν ψήφον = ; (βλ. §§ 7-8).

§ 14-15. περὶ μὲν... ἀγνώτος ἀνθρώπου τοῖς Ἑλλήσιν = ἂν ἐπρόκειτο περὶ ἀγνώστου ἀνθρ. εἰς τοὺς Ἑλλ. ἐν ὑμῖν αὐτοῖς = μεταξὺ σας (μόνον): εἰς τὸν στενὸν κύκλον ὑμῶν (τῶν Ἀθηναίων). ἐπιφανῆς = πασίγνωστος. ἀπαγγελίαν ποιοῦμαι πρὸς τινα (ἢ τινὶ) = φέρω εἰδήσεις εἰς τινα. καθ' ὑμῶν = εἰς βάρος σας, πρὸς βλάβην

τῶν συμφερόντων σας. οἱ* εἰς τὸ οἰκουμένην κατὰ τὸ νοούμενον, δηλ. οἱ κάτοικοι τῆς οἰκουμένης. τούτῳ* τῷ Λ.. περὶ πολλοῦ ποιουμαι τι = φροντίζω πολὺ διὰ κάτι. ᾧ πλείστον διαφέρετε... τούτου πλείστον ἀμελεῖν δόξαιτ' ἄν' ἢ πλοκῆ = δόξαίτε ἂν πλείστον ἀμελεῖν τούτου, ᾧ (= καθ' ὃ) πλείστον διαφέρετε τῶν ἄλλων ἀνθρώπων (δηλ.) τῷ πρὸς τε τοὺς θεοὺς εὐσεβῶς (ἔχειν) (= τῇ πρὸς τοὺς θεοὺς εὐσεβείᾳ) καὶ πρὸς τοὺς γονέας ὁσίως (ἔχειν) (= τῇ πρὸς τοὺς γονέας ὁσιότητι (= φιλοστοργίᾳ)) καὶ πρὸς τὴν πατρίδα φιλοτίμως ἔχειν (= τῇ πρὸς τὴν πατρίδα φιλοτιμίᾳ (= φιλοπατρίᾳ)). ὁσίως ἔχω πρὸς τινα = τηρῶ τὰς ὑπὸ τοῦ θεοῦ δικαίου ἐπιβαλλομένας ὑποχρεώσεις μου πρὸς τινα (ἔπως τὴν φιλοστοργίαν). φιλοτίμως ἔχω πρὸς τινα* προκειμένου περὶ πατρίδος = εἶμαι φιλόπατρις.

§ 16. τότε* δηλ. μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην (338 π.Χ.). τοῖς αἰτίοις = τῷ αἰτίῳ (δηλ. τῷ Λεωκρ.). καὶ δι' οὗς* ἔνν. τοὺς συνηγόρους τοῦ Λεωκρ. κατακομίζω τινὰ εἰς τὰ τεῖχη = μεταφέρω τινὰ ἐκ τῆς ὑπάθρου ἐντὸς τῶν τειχῶν πρὸς ἀσφάλειαν. τάττω εἰς τὰς φυλακὰς = ὀρίζω φρουράς. τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν ἄλλων* αἰ γενικαὶ διαιρετικά. τῶν οἰκούντων Ἀθήνησιν* δηλ. τῶν μετοίκων καὶ ξένων. καθ' ὃ τι (= ὅπως) ἂν αὐτοῖς δοκῆ = ὅπως αὐτοὶ νομίζουν καλόν.

§ 17. συσκευάζομαι τὰ χρήματα = ἐτοιμάζω τὰ πράγματά μου. τὸν λέμβον* ἔννοεῖται ἢ λέμβος τοῦ πλοίου, τὸ ὅποσον ἦτο ἠγκυροβολημένον εἰς τὴν ἀκτὴν. περὶ τὴν Ἀκτὴν* οὕτως ἐκαλεῖτο τὸ τμήμα τῆς πειραικῆς χερσονήσου, τὸ ὅποσον ἔκειτο δεξιᾶ ὡς πρὸς τὸν εἰσπλέοντα εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς. ἐξορμέω - ᾧ = εἶμαι ἀραγμέννος ἔξω τοῦ ὄρμου (τοῦ ἀγκυροβολίου) καὶ περιμένω. δείλην ὄψιαν = κατὰ τὰς τελευταίας ἀπογευματινὰς ὥρας: ἀργὰ τὸ ἀπόγευμα (4 - 6): τὸ προηγούμενον τμήμα τοῦ δειλινοῦ (2 - 4) ἐλέγετο δείλη πρωῖα. κατὰ μέσην τὴν Ἀκτὴν = εἰς τὸ κεντρικὸν σημεῖον τῆς Ἀκτῆς. διὰ τῆς πυλίδος* δηλ. τοῦ τείχους τοῦ Πειραιῶς. ἐλεῶ τινα = αἰσθάνομαι οἶκτον πρὸς τινα. ἀνάγομαι = ἐκπλέω. φυλακῆ = φρούρησις. τὸ καθ' αὐτὸν μέρος = ἔσον ἐξηρτάτο ἀπὸ αὐτόν: τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὸν ἑαυτὸν του. καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Διὸς τοῦ σωτῆρος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς σωτεί-

ρας· τὸ μὲν πρῶτον εὐρίσκατο εἰς τὸν Παιραιᾶ, τὸ δὲ δευτέρον ἀντικρὺ τῆς Σαλαμῖνος κατὰ τὸν δῆμον Κορυθαλλέων. **ἀφορῶ** = βλέπω ἀπὸ μακράν, ἀντικρῶς. **αὐτίκα**· ἐπίρρ. = εὐθὺς ἀμέσως· μετ' ὀλίγον.

§ 18. **κατάγομαι** = καταπλέω εἰς λιμένα. **εὐαγγελίζομαι εὐτυχίας** = ἀναγγέλλω χαρισσύνους εἰδήσεις περὶ εὐτυχῶν γεγονότων. **τὸ ἄστυ τῆς πόλεως** = ἡ πόλις μας, ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν. **πληρῶ τριήρεις** = τοποθετῶ πληρώματα ἐπὶ τριήρων, ἐπανδρῶ τριήρεις. **τὰ πλοῖα**· δηλ. τὰ ἐμπορικά, τὰ ἄλλως ὀλκάδες καλούμενα. **κατάγω τὰ πλοῖα** = ὀδηγῶ τὰ πλοῖα εἰς τὸν λιμένα. **ναύκληρος** = ὁ ἰδιοκτήτης καὶ κυβερνήτης τοῦ πλοίου. **δεῦρο πλεῖν**· δηλ. εἰς τὰς Ἀθήνας. **αὐτοῦ**· δηλ. ἐν Ῥόδῳ. **ἔξαιροῦμαι τὸν σῖτον** = ἐκφορτῶνω τὸν σῖτον. **χερῆμα** = πράγμα, ἐμπόρευμα.

§ 19. **καὶ ὅτι ταῦτα ἀληθῆ λέγω** = καὶ ὅτι ταῦτα, ἃ λέγω, ἀληθῆ ἐστίν. **ἀναγνώσεται**· δηλ. ὁ γραμματεὺς τῆς πόλεως. **τῶν ἐν τῷ τόπῳ**· δηλ. εἰς τὴν συνοικίαν τοῦ Λεωκρ. **Φυρκίνου**· ὁ Φύρκινος ἦτο προϊστάμενος τῆς ἐταιρείας, ἣ ὅποια εἶχεν ἐνοικιάσει τὸν φόρον τῆς πεντηκοστῆς. **ἐν τῷ δήμῳ** = ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου. **μεγάλα καταβεβλαφῶς** = μεγάλην βλάβην καταβεβλαφῶς = ὅτι εἶχε γίνεαι πρόξενος μεγάλων ζημιῶν. **τὴν πεντηκοστὴν** (ἐνν. **μερίδα ἢ μοῖραν**)· πεντηκοστὴ ἦτο φόρος ($\frac{1}{50}$ ἦτοι 2%) εἰσπραττόμενος ἐπὶ παντὸς ἐξαγομένου ἢ εἰσαγομένου εἴδους, π. χ. σίτου κλπ. Τὴν εἰσπραξίν τοῦ φόρου τούτου ἀνελάμβανεν ἀντὶ ὠρισμένου ποσοῦ καταβαλλομένου εἰς τὴν πολιτείαν ἐταιρεία, ὁ προϊστάμενος τῆς ὁποίας ἐλέγετο **ἀρχῶνης ἢ τελωνάρχης**, τὰ δὲ μέλη πεντηκοστολόγοι ἢ **τελώναι**. Τοιοῦτος τελῶνης ἦτο καὶ ὁ Λεωκράτης. **μετέχων αὐτῆς** = μολονότι ἦτο μέτοχος εἰς τὴν ἐταιρείαν τῆς εἰσπράξεως αὐτῆς.

§ 21. **ἐπειδὴ χρόνος ἐγένετο** = ἀφοῦ ἐπέρασεν ἀρκετὸς καιρὸς (3 περίπου ἔτη). **προστάτην ἔχων**· ὁ μέτοχος, δηλ. ὁ πολίτης ἑλληνικῆς πόλεως, ὁ ὁποῖος ἐγκατέλειπε τὴν πατρίδα του καὶ ἐγκαθίστατο εἰς ἄλλην πόλιν, ὑπεχρεῶτο νὰ ἐκλέξῃ ἕνα πολίτην αὐτῆς, διὰ νὰ τὸν ἀντιπροσωπεύῃ εἰς τὰς δικαστικὰς ὑποθέσεις του. Ὁ πολίτης οὗτος ἐλέγετο **προστάτης**. **ἐν γειτόνων**· ἐνν. **χώρῳ** = εἰς γειτονικὴν χώραν. **ἐκτρέφω** = ἀνατρέφω.

§ 22 - 23. καταγιγνώσκω τινός τι = καταδικάζω τινά εις κάτι. **αΐδιος** = αιώνας. **Ευπεταίονα** (ὄνομαστ. **Ευπεταιών**): ἀπὸ τὸν δῆμον Ευπέτης, ὁ ὁποῖος εὕρισκετο μεταξὺ τῆς σημερινῆς Καλλιθέας καὶ τῶν Ἰτζιτζιφιῶν. **κηδεστής** = γαμβρός. **πρίασθαι** τοῦ ὄνοῦμαι. **τάνδράποδα...** τὴν οἰκίαν ἔνν. ἑαυτοῦ. **ἀποδίδομαι** = πωλῶ. **ταλάντου** γεν. τοῦ τιμήματος. ἀπὸ τούτου ὁγλ. τοῦ τάλαντου. **τοῖς χρήσταις** ὁγλ. τοῖς ἑαυτοῦ. **χρήστης** = δανειστής. **τοὺς ἐράνους διενεγκεῖν** = νὰ πληρώσῃ εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ ἐράνου τὴν ὀφειλὴν του εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπάρχον σύλλογοι ἰδιωτῶν, οἱ ὁποῖοι συνεισέφερον κατὰ μῆνα εἰς κοινὸν ταμεῖον ὠρισμένον χρηματικὸν ποσόν, διὰ νὰ βοηθοῦν ἄπορα μέλη ἀντιμετωπίζοντα οἰκονομικὰ στενοχωρίας. Ἐν τῷ βοηθηθῆν μέλος τοῦ συλλόγου κατώρθωνε νὰ ἀποκτήσῃ κάποτε οἰκονομικὴν εὐεξίαν, ὑπεχρεοῦτο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ συλλόγου τοὺς ἐράνους (τοὺς ἐράνους διενεγκεῖν).

§ 25 - 26. **ὑπεκτίθεμαι** = φέρω κρυφίως ἔξω εἰς ἀσφαλῆς μέρος: ἀπομακρύνω. **πατρῶα ἱερά** = τὰ ἱερά τῆς οἰκογενείας. **νόμιμα** = νόμοι, θεσμοί. **τὴν ἐπωνυμίαν τῶν πατρῶων ἱερῶν** = τὴν ἐπωνυμίαν (= τὸ ὄνομα, τὸν τίτλον) «πατρῶα ἱερά». **κινῶ** = μετακινῶ. **συμφεύγειν...** ἤξιώσε... **εἶναι ἢ πλοκή:** ἤξιώσεν (αὐτὰ) συμφεύγειν... **αὐτῶ...** καὶ ἰδρῦσθαι καὶ εἶναι. **ἄξιόω-ῶ** = θεωρῶ ἠθικόν. **ὄθνεϊος** = ξένος. **νόμιμα** ἔδῳ = ἔθιμα, συνήθειαι. ὡς εἰληχίας (πρὶμ. τοῦ λαγχάνω) = ἐπειδὴ εἶχε λάβει μὲ κληρῶν. **τὸ καθ' ἑαυτὸν** = ὅσον ἐξηγρᾶτο ἀπὸ αὐτόν. **ἐξαγωγίμος** = ὁ δυνάμενος νὰ ἐξαχθῇ (ὅπως τὰ προϊόντα) ἐξαγωγίμων ποιῶ **τι** = ἐξάγω κάτι. **ὕμιν** = πρὸς (ἠθικὴν) ζημίαν σας.

§ 27. οἷς ἐξεκομίσασθε χρήμασι = τοῖς χρήμασιν, ἃ ἐξεκομίσασθε. **ἀφορμῆ** = τὰ χρηματικὰ μέσα, μὲ τὰ ὅποια ἀρχίζει κανεὶς τὰς ἐπιχειρήσεις του: κεφάλαιον. **παρὰ Κλεοπάτρας ἢ Κλ.** ἦτο σύζυγος τοῦ βασιλέως τῶν ἐν Ἡπείρῃ Μολοσσῶν Ἀλεξάνδρου καὶ ἀδελφὴ τοῦ μεγάλου κατακτητοῦ. Ἡ Κλ. διεχειρίζετο τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, καθ' ὃν χρόνον ὁ σύζυγός της εἶχεν ἐκστρατεύσει εἰς τὴν Ἰταλίαν. **σιτηγέω-ῶ** = μετακομίζω σίτον. **περὶ τούτων** τῶν πραγμάτων. **τὰς ἐσχάτας τιμωρίας** πρβλ. τὸν Κατὰ σιτοπωλῶν λόγον τοῦ Λυσίου.

ὄς· πρόθ. = πρὸς. ἔχω ὑπὸ τῇ ψήφῳ = ; (βλ. §§ 1-2). ῥάθυμος = ἀδιάφορος. δεινὰ = ἐγκληματικά καὶ πράξεις. ὀργιζόμενοι· ἐνν. ἔσεσθε.

§ 36. τὸ Ὑπερείδου· ὁ Ὑπερείδης (390-322 π. X.) ἦτο σύγχρονος τοῦ Δημοσθένους, τοῦ ὁποίου δὲν ὑπελείπετο εἰς τὴν ῥητορικὴν δεινότητα. Ἄνῃκε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἀντιμακεδονικὴν μερίδα καὶ συνειργάζετο μὲ τὸν Δημοσθένην. Ἐφρονέθη ἀπὸ τὸν Ἀντίπατρον εἰς τὴν Αἴγιναν τὸ 322.

§ 37-38. ἡ βουλὴ οἱ πεντακ. = ἡ βουλὴ τῶν πεντακοσίων. χρηματιοῦσαν· μέλλ. τοῦ χρηματίζω = συσκέπτομαι. ἐν τοῖς ὄπλοις = ἐνοπλος. διασκευάζομαι = ὀπλιζομαι. δοκεῖ = φαίνεται καλόν. ἀφίεμαι τοῦ στρατεύεσθαι = ἀπαλλάσσομαι ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν· οἱ ἀφειμένοι τοῦ στρατεύεσθαι· προβλ. καὶ Ἰσοκρ. Ἐπιστ. Α' πρὸς Φίλ., § 5-6. οἱ τυχόντες φόβοι = οἱ μηδαμινοί, οἱ ἀνάξιοι λόγου φόβοι. ἀποδορὰς ὄχρετο = ἐγένεν ἄφαντος. εἰς τοσοῦτον προδοσίας ἤλθεν = ἔφθασεν εἰς τοιοῦτον σημεῖον προδοσίας. κατὰ τὴν προαίρεσιν τούτου = ὅσον ἐξηρητάτο ἀπὸ αὐτόν. ἐκλείπομαι = ἐγκαταλείπομαι.

§ 39-40. ἐπιδεδημηκῶς· ἐνν. εἰς τὰς Ἀθήνας· ἐπιδημῶ = ἐρχομαι καὶ μένω εἰς ἕνα τόπον. μισόδημος = ὁ ἐχθρὸς τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. ἄτακτος = ὁ μὴ τοποθετημένος εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν· ὁ ἀστράτευτος. πάθος = συμφορὰ. ὀρθὸς = εἰς τὸ πόδι· ἀνήσυχος. ἐν τοῖς ὑπὲρ πενήκοντα ἔτη· διότι ὅλοι αἱ ἄλλαι στρατεύσιμοι ἡλικίαί τῶν Ἀθηναίων εἶχον σταλῆ εἰς τὴν Χαιρώνειαν. καθέστηκα = ἔχω στηριχθῆ. ἐστὶ· μὲ ἀπαρέμφ. (ὀροῦν) = εἶναι δυνατόν. κατεπτηχυίας· τοῦ καταπτήσω = εἶμαι ζαρωμένος ἀπὸ τὸν φόβον. τὰς μὲν ὑπὲρ ἄνδρὸς = ἄλλαι μὲν διὰ τοὺς ἄνδρας των. ἀπειρηκότητας· τοῦ ἀπαγορεύω = κουράζομαι, ἐξαντλοῦμαι. ὁδὸς (εἰς τοὺς ποιητὰς οὐδὸς) = κατώφλι· ἐπὶ γήρωσ ὁδῶ = εἰς τὸ κατώφλι τῆς ἐξόδου ἐκ τοῦ γήρατος πρὸς τὸν τάφον· εἰς τὸ χεῖλος τοῦ τάφου. περιφθειρομένους· ἢ μτχ. ἐκ τοῦ ἰδεῖν· περιφθείρομαι = περιφέρωμαι κατάκοπος. ἐμπεπορπημένους· τοῦ ἐμπορπάω-ῶ = μὲ πόρπηγ (παραμάννην) κουμπῶν· ἐμπεπορπημένοι διπλᾶ τὰ ἱμάτια = φοροῦντες τὰ φορέματά των διπλωμένα καὶ κουμπωμένα μὲ πόρπηγ (διὰ γὰρ μὴ ἐμποδίζουσι τὰς κινήσεις των).

§ 41-42. ἐλευθέρους· ἐνν. εἶναι. ἄτιμος = ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔχει χάσει τὰ πολιτικά του δικαιώματα. ἐπίτιμος = ὁ ἀνακτῶν τὰ πολιτικά του δικαιώματα. ὄς· ἢ ἀναφρ. ἀντωνυμία εἰς τὴν ἀρχὴν περιόδου ἢ κώλου ἰσοῦται πρὸς δευτικὴν μὲ τὸν ἀνάλογον σύνδεσμον (γάρ, οὖν, δέ, μέντοι κλπ.) = οὗτος μέντοι (δηλ. ὁ δῆμος). σεμνύνομαι = ὑπερηφανεύομαι, καμαρώνω. κέχρημαι μεταβολῇ = ὑφίσταμαι μεταβολῇ. ἀγαπῶ, ἐὰν = μένω εὐχαριστημένος, ἂν τὸ ἀπαρ. ἀγαπᾶν ὡς καὶ τὰ κατωτέρω ἐπάργχειν... κινδυνεύειν ἐκ τοῦ ὥστε. αὐτῶν· κατὰ τὸ νοούμενον ἀντὶ αὐτῆς. ἐπάργχω τινὸς = ἐξουσιάζω κάποιον. βοηθὸν ἐπεκαλοῦντο· πότε ; (βλ. Ἰσ. Α' πρὸς Φίλ. ἐπιστολῆν, §§ 19-21).

§ 43-44. ἐν τοῖς τοιοῦτοις φόβοις... κινδύνουσι... καὶ αἰσχύνῃ· ἐννοοῦνται οἱ φόβοι καὶ οἱ κίνδυνοι καὶ ἡ ταπείνωσις, τὰ ὅποια εἶχε προκαλέσει· εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης τῆς Χαϊρωνείας. ὄπλα τίθεμαι ὑπὲρ τινος = λαμβάνω τὰ ὄπλα πρὸς υπεράσπισίν τινος. τὸ σῶμα = τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, ἑαυτόν. τάττω· ἐπὶ στρατηγῶν = τοποθετῶ εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν. κληθεῖς· διότι οἱ κατηγορούμενοι εἰς τὸ τέλος τῆς ἀπολογίας των ἐκάλουον ἢ παρεκάλουον, ὅπως ἐλέγετο εἰς τὴν δικαστικὴν γλῶσσαν, ὡς συνηγόρους αὐτῶν ῥήτορας. βοηθῶ τινι· ἐπὶ κατηγορουμένου = υπερασπίζω τινά. τολμῶ = βασιτῆς ἢ ψυχῆ μου. συμβάλλομαι = συνεισφέρω. οὐκ ἔστιν ἤτις ἡλικία οὐ = δὲν ὑπάρχει (: ἔμεινεν) ἡλικία πού νὰ μὴ· ἐπομένως = πᾶσα. ἡ χώρα (= οἱ ἀγροὶ) τὰ δένδρα συνεβάλλετο· διὰ τὴν περιστάσειον (πασάλωσιν) τῶν χαρακωμάτων. τὰς θήκας· διότι οἱ Ἀθηναῖοι ἀφήρουν ἐκ τῶν μνημείων τοὺς λίθους καὶ ἐχρησιμοποιοῦσαν αὐτοὺς εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ ἐπισκευὴν τῶν τειχῶν. οἱ νεφὶ τὰ ὄπλα· τὰ ὅποια ἀφιερῶντο εἰς αὐτοὺς ἐκ τῶν πολεμικῶν λαφύρων. χαράκωσις = ὀχύρωσις διὰ προχείρων χαρακωμάτων. ἐφ' ὧν· ἐνν. ἔργων. τὸ σῶμα τὸ ἑαυτοῦ = ἑαυτόν.

§ 45. ὧν = τούτων δὲ (πάντων). συνεπενεγκεῖν· τοῦ συνεπιφέρειν = προσφέρω μαζί μὲ ἄλλους εἰς τὸν νεκρὸν ἐναγίσματα (ἄνθη, ἀρώματα κλπ.). τὸν μηδὲ συνεπενεγκεῖν... ἀξιώσαντα = αὐτόν, ὁ ὁποῖος δὲν ἔκρινεν ἄξιον ἑαυτοῦ (: δὲν κατεδέχθη) νὰ προσφέρῃ μαζί μὲ τοὺς ἄλλους ἐναγίσματα εἰς τοὺς νεκρούς. ἐκφορὰ = κηδεῖα. ζημιῶσαι· τὸ ἀπαρέμφ. ἐκ τοῦ εἰκός (έστι). ὡς γεγεννημένων = μὲ τὴν ἐν-

τύπωσιν, ὅτι ἔχουν μείνει. τὸ ἐπὶ τούτῳ μέρος = ἕσον ἐξηγητὰ ἀπὸ αὐτόν. ὀγδώ ἔτει = μετὰ ὀκτὼ ἔτη. προσαγορεύω τινὰ = χαιρετίζω τινά.

§ 46. περὶ ὧν· δηλ. ἀνδρῶν. διέρχομαι = διεξέρχομαι, λέγω. ἀλλότριος = ξένος, ἄσχετος. εὐλογία = ἐγκώμιον. ποιῶ τὸν ἔλεγχον σαφῆ κατὰ τινος = ἀποκαλύπτω περιτράνωσ τινά. ἐπιτηδεύω = πράττω. καὶ δίκαιον· ἔνν. ἐστι. τῶν κινδύνων· δηλ. τῶν πολεμικῶν. ἀνάλωσαν (συνηθέστερον μετ' αὐξήσεως ἀνήλωσαν)· τοῦ ἀνάλω - ῶ (ἢ ἀναλίσκω), τὸ ὅποιον ἐπὶ τῆς ζωῆς = θυσιάζω.

§ 47-48. ἀπαντῶ τινι = ἐξέρχομαι πρὸς ἀντιμετώπισίν τινος. ἐπὶ τοῖς ὁρίοις τῆς Βοιωτίας· ποῦ; τὴν χώραν· δηλ. τὴν ἑαυτῶν. προέμενοι· τοῦ προῖεμαί τί τινι = ἀφῆνω κάτι εἰς τὴν διάκρισίν τινος. φυλακῆν· ἔνν. τῆς χώρας. τὴν θρέψασαν· δηλ. χώραν. περιορῶ = ; (βλ. § 5). πορθοῦμαι = λαφυραγωγοῦμαι. οἱ φύσει γεννήσαντες = οἱ φυσικοὶ πατέρες. ποιητὸς πατήρ = θετὸς πατήρ. ἔχω πρὸς τινά· μετὰ τροπ. ἐπιρ. = διάκειμαι πρὸς τινά. ταῖς εὐνοίαις· τοῦ κατὰ τι = ὡς πρὸς τὴν ἀγάπην; ἀπὸ ἀπόψεως ἀγάπης. προσηκούσας· ἔνν. αὐτοῖς, ὃ μὴ φύσει προσήκων τινὶ = ἐκεῖνος, ὅστις δὲν συνδέεται πρὸς τινά διὰ φυσικῆς συγγενείας, διὰ φυσικοῦ δεσμοῦ. χώραι ἐπίκτητοι γενόμενοι ὕστερον = χώραι ἀποκτηθεῖσαι κατόπιν; χώραι πρὸς τὰς ὁποίας συνεδέθησαν οἱ ἄνθρωποι ἀργότερον. καταδεέστερον διάκειμαι πρὸς τινά = τρέφω πρὸς τινά μικροτέραν στοργήν; δὲν ἀγαπῶ τινά ἐπαρκῶς. οὕτω καὶ πρὸς τὰς χώρας... διάκεινται· ἢ ἔννοια: οἱ Ἀθηναῖοι ἐξῆλθον εἰς τὰ σύνορα τῆς Βοιωτίας πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἐχθρῶν διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν: Ἐπειδὴ ἠγάπων τὴν Ἀττικὴν ὡς φυσικὴν πατρίδα τῶν περισσότερων ἀπὸ τὴν Βοιωτίαν, πρὸς τὴν ὁποίαν συνεδέθησαν δι' ἐπίκτητου δεσμοῦ, δηλ. τῆς συμμαχίας, δὲν ἠγείχοντο νὰ ἀναμείνουν τοὺς πολεμίους εἰς τὰ ἐδάφη αὐτῆς, τὰ ὅποια κατ' ἀνάγκην θὰ ὑφίσταντο μοιραίας καταστροφάς. τοιαύταις γνώμαις χρησάμενοι = μολονότι τοιοῦτων ἀντιλήψεων ἐνεφεροῦντο, ὑπὸ τοιοῦτων ἰδανικῶν ἐνεπνέοντο. τοῖς ἀρίστοις ἀνδράσιν· ἔνν. τοὺς ἀγωνιστὰς τῶν παλαιότερων πολέμων. οὐχ ὁμοίως (τοῖς ἀρίστοις ἀνδράσιν) τῆς τύχης ἐκοινώνησαν = δὲν ἀπέλασαν τῆς

ιδίας πρὸς ἐκείνους εὐτυχίας: δὲν εἶχον τὴν ἰδίαν τύχην μὲ ἐκείνους.
τῆς ἀρετῆς = τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἀνδρείας των: τῆς τιμῆς καὶ τῆς
 δόξης διὰ τὴν ἀνδρείαν των. **ἀμύνω ὑπὲρ τινος** = ἀγωνίζομαι ὑπὲρ
 τινος.

§ 49-50. **τοῖς τελευταῖσασιν**· εἰς τὴν μάχην τῆς Χαίρωνείας.
οὐδ' οἷόν τ' ἐστίν = οὐδ' ἔξεστιν = οὐδὲ ἐπιτρέπεται. **διάνοια** =
 ψυχὴ, φρόνημα. **πτῆσσω φόβον** (σύστοιχον ἀντικείμενον) = ἀισθάνομαι
 φόβον, κάμπομαι ἐμπρὸς εἰς τὸν φόβον. **οἱ ἐπιόντες** = οἱ ἐ-
 χθροί. **καλῶς** = ἐντίμως, ἐνδόξως. **οὐδέ... εἷς**· πρὸς ἔμφασιν ἀντι οὐ-
 δείς, φεύγοντες· ἐναστώς τῆς προσπαθείας. **ἐδήλωσε**· ἀμεταδάτως =
 δῆλη ἐγένετο = ἐφάνη, κατεδείχθη (ἐνν. ἐκ τοῦδε = ἀπὸ τοῦ ἐξῆς
 γεγονότος). **τῶν ἀπάντων**· ἐνν. Ἑλλήνων. **μεταλλάττω τὸν βίον** = ἀπο-
 θνήσκω. **τὰ τῆς Ἑλλάδος**· δηλ. πράγματα = ἡ Ἑλλάς. **ιδία** = πρὸς
 ἰδίους (: ἰδιοτελεῖς) σκοπούς. **στέφανος** = τιμῆ.

§ 51. **καὶ δι' αὐτῶν ἐπετήδευον**· ἐνν. ταῦτά ἐστι = καὶ ἡ αἰτία,
 διὰ τὴν ὁποίαν ὄχι· ἀδικαιολογητῶς ἔδειξαν ἀνδρείαν, εἶναι ἡ ἐξῆς.
εὐρήσετε δέ· ὁ δὲ ἐδῶ = ἔθεν, διὰ τοῦτο. **ἀθλητὰς ἀνακειμένους** =
 ἔτι εἶναι ἰδρυμένοι ἀνδριάντες ἀθλητῶν. **στρατηγούς ἀγαθοῦς**·
 ἔπως λ.χ. τοῦ Κρόνου καὶ Τιμοθέου. **τοὺς τὸν τύραννον ἀποκτείναντας**·
 τοὺς τυραννοκτόνους Ἀρμόδιον καὶ Ἀριστογείτονα. **τοιούτους ἀνδρας**·
 ὅποιοι οἱ ἀγαθοὶ στρατηγοὶ καὶ οἱ τυραννοκτόνοι. **στεφανίτας ἀγῶνας**·
 στεφανίτης ἀγὼν ἐκαλεῖτο ὁ ἀθλητικὸς ἀγὼν, εἰς τὸν ὅποιον ὡς ἔπαθλον
 ἐδίδοτο στέφανος. Ἦτο δὲ ὁ στέφανος εἰς τὰ Ὀλύμπια ἐκ κατίνου, δηλ.
 ἀγριελαίας, εἰς τὰ Νέμεα ἀπὸ σέλινου, εἰς τὰ Ἰσθμια παλαιότερον μὲν
 ἐκ σελίνου, κατὰ δὲ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους ἐκ πίτυος καὶ εἰς τὰ
 Πύθια ἀπὸ δάφνης. **εὐπετώς** = εὐκόλως. **ἔστι**· μετ' ἀπαρεμφ. =
 εἶναι δυνατόν. **πολλαχόθεν γεγονότας** = ἐκ πολλῶν πόλεων προερχομένους,
 ἔλκοντας τὴν καταγωγήν.

§ 52. **ἐστίν ἔν τι** = εἶναι εἰς τὸ χεῖρ κάποιου: ἔχει κάποιος τὸ
 δικαίωμα. **ἀποψηφιζομαι τινος** = ἀθφώνω τινά. **τὰ δίκαια ποιούσι** =
 ἄν (θέλετε γὰρ) ἀπονέμετε τὸ δίκαιον. **κατεγνωσμένον ἐστί**,
 πρkm. τοῦ **καταγιγνώσκομαι** (παθ.) = καταδικάζομαι. **ὁσίως** =

σύμφωνα μὲ τὸ θεῖον δίκαιον. ἄν' εἰς τὸ παρανομήσαι = ὅτι παρανομήσειαν ἄν.

§ 53-54. **Αὐτόλυκος**· Ἄρεοπαγίτης. Κατεδικάσθη εἰς θάνατον μὲ τὴν κατηγορίαν, τὴν ἑποῖαν διετύπωσε κατ' αὐτοῦ ὁ ἴδιος ὁ Λυκούργος, ὅτι μετὰ τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας μετέφερε τὴν οἰκογένειάν του εἰς ἀσφαλὲς μέρος. αὐτοῦ· ἐπίρρ.= ἐδῶ. **αἰτίαν ἔχω** = κατηγοροῦμαι. **ὑπεκίθθαι** = μεταφέρω κρυφίως ἔξω (τῆς πόλεως) εἰς ἀσφαλὲς μέρος. **ὄστις** = τοῦτον, **ὄστις**. **δεινὸν** = ἐπικίνδυνον. **κίνδυνος** = ἀγών. **ἃ κατέγνωσται** = ἃ κατεγνωσμένα ἐστί· ἃς ἐρμηνεύθῃ = ἔταν αὐτὰ (τὰ ἀδικήματα) ἔχουν καταδικασθῆ. **οἱ λαχόντες** = οἱ κληρωθέντες, εἰς τοὺς ὁποίους ἔπασεν ὁ κληρῶς. **ἀγνώμων** = ἀνόητος.

§ 59-60. ἤξει... **φερόμενος** = θὰ φθάσῃ δὲ ἴσως (ὁ Λεωκρ.) ἐν τῇ φορᾷ τοῦ λόγου του εἰς ἐκείνην τὴν δικαιολογίαν. **νεωρίον** = ναύσταθμος. **κύριος**· ἔνν. ἦν = εἶχεν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν του. **οὔτε γὰρ νεωρίων...** οὔτε στρατοπέδων κλπ.· πρὸλ. τὰ περὶ εἰσαγγελίας λεγόμενα ἐν § 1-2. **ὄλως** = ἐν γένει. **τῶν τῆς πόλεως**· ἔνν. **πραγμάτων** = τῶν πολεμικῶν δυνάμεων τῆς πόλεως. **ἔκδοτον ποιῶ τὴν πόλιν** = ἐκδίδωμι τὴν πόλιν = προδίδω τὴν πόλιν. **οἱ μὲν**· δηλ. **κύριοι τῶν νεωρίων στρατοπέδων κλπ.** τὰ πάτρια νόμιμα = αἱ πατροπαράδοτοι συνήθειαι. **ἀποστερεῶν**· διότι δὲν ἐξετέλει τὰς δημοσίας θυσίας, εἰς τὰς ὁποίας ὑπεχρεοῦτο πᾶς Ἀθηναῖος πολίτης (πρὸλ. § 1-2). Δὲν προσέφερον ἐπίσης τὰς νενομισμένας τιμὰς εἰς τοὺς νεκροὺς (χοάς, ἐναγίσματα κλπ.), τὰς ὁποίας κατὰ παράδοσιν ἀπένεμον εἰς αὐτοὺς οἱ Ἀθηναῖοι. **ὑπὸ ἐκείνων**· δηλ. **τῶν κυρίων τῶν νεωρίων κλπ.** **προδοθεῖσαν** = εἰ προουδόθη. **ἐξέλιπεν**· ἔνν. **αὐτήν**, τὴν πόλιν. **ἀοίκητος** = ἀκατοίκητος. **κακῶς πρᾶττω** = δυστυχῶ. **μεταβολῆς τυχεῖν ἐπὶ τὸ βέλτιον εἰκός ἐστιν** = εἰκός ἐστι τυχεῖν (τὰς πόλεις) μεταβολῆς ἐπὶ τὸ βέλτιον. **εἰκός ἐστιν** = εἶναι πιθανόν, ὑπάρχει ἐλπίς. **ἀνάστατον**· δηλ. πόλιν τινά. **ἀνάστατος γίγνομαι** = καταστρέφομαι, ἐρημιούμαι. **στερηθῆναι**· τὸ ἀπαρ. ἐκ τοῦ εἰκός ἐστιν = εἶναι φυσικόν, ἐπόμενονον. **ἐλπίς**· ἔνν. ἐστιν. **μεταπσεῖν** = μεταβολῆς τυχεῖν ἐπὶ τὸ βέλτιον. **συναναιρεῖται** = σὺν τῷ βίῳ ἀναιρεῖται = μαζί μὲ τὴν

ζωήν του εξαφανίζονται, κάμνουν περὰ. πέρας ἔχειν τὴν ἀτυχίαν = νὰ εἶναι τελειωτικὴ (: νὰ μὴ ἐπιδέχεται μεταβολήν) ἢ ἀτυχία των.

§ 61-62. τεκμήριον δὲ μέγιστον· ἐνν. τόδε ἐστίν. ὑπὸ τῶν τυράννων· δηλ. τοῦ Πεισιστράτου καὶ τῶν υἱῶν του (560-510 π.Χ.). ἀμφοτέρων· δηλ. τῶν Πεισιστρατιδῶν ἀφ' ἑνός, τῶν τριάκοντα καὶ τῆς κυριαρχίας τῶν Λακεδαιμονίων ἀφ' ἑτέρου. ἠλευθερώθημεν καί... ἠξιώθημεν προστάται γενέσθαι· ἐκ μὲν τῶν πρώτων ὑπὸ τῶν τυραννοτόνων, ἐκ δὲ τῶν δευτέρων ὑπὸ τοῦ Θρασυβούλου καὶ τοῦ Κόνωνος. ἀλλ' οὐχ ὅσαι = ἀλλ' οὐ ταυτὰ ἔπραξαν, ὅσαι. τοῦτο μὲν... τοῦτο δὲ = οὗτω λ.χ., ἔτσι ἐπίσης, εἰ καὶ παλαιότερον εἰπεῖν ἐστί = ἂν καὶ εἶναι ὀλίγον παλαιόν, διὰ νὰ τὸ ἀναφέρῃ κανεὶς. τὴν Τροίαν τίς οὐκ ἀκήκοεν, ὅτι· πρόληψις = τίς οὐκ ἀκήκοεν, ὅτι ἡ Τροία. ἐπάροχον τινός = ἔχω ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν μου κάποιον. τὸν αἰῶνα = εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα. συνοικισθεῖσαν· ἢ μτχ. ἐκ τοῦ ἀκήκοεν. Μεσσηνίην πεντακοσίους ἔτεσιν... συνοικισθεῖσαν· ἢ Μεσ. συγκρίσθη ἀπὸ τὸν Ἐπαμεινώνδαν τὸ 369 π. Χ. Ἐπομένως πόσα ἔτη ἀκριβῶς εἶχον περᾶσαι ἀπὸ τοῦ πρώτου μεσσηνιακοῦ πολέμου, περὶ τοῦ ὁποίου πρόκειται ἐδῶ;

§ 75-77. νομίζω· ἐδῶ = νομοθετῶ. περὶ τούτων· δηλαδὴ σχετικῶς πρὸς τὰς υποχρεώσεις τῶν πολιτῶν καὶ τὴν ἀμυναν τῆς πατρίδος. ἔχω τῇ διανοίᾳ = σκέπτομαι. θεωρῶ = ἀναλογίζομαι. ἄξιον γάρ...· τὸ πλήρες: ἄξιον γάρ ἐστί, καίπερ πρὸς εἰδότης λέγοντα, ὅμως διελεθεῖν (= νὰ διεγγηθῶ λεπτομερῶς). ἔθος = ἔθιμον, ἄγραφος νόμος. κατασκευάζω τι = κωνορίζω κάτι. ταῦτα· δηλ. τὰ ὅποια ἀνωτέρω ἐξέφρασε διὰ τοῦ περὶ τούτων. οἷς· δηλ. νόμοις καὶ ἔθεσι. σεμνός = σεβαστός. ληξιαρχικὸν γραμματεῖον· εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ νέοι, ὅταν εἰσῆρχοντο εἰς τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν (18ον ἔτος) ἐνεγράφοντο ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τοῦ δήμου εἰς κατάλογον, ὁ ὁποῖος ἐκαλεῖτο ληξιαρχικὸν γραμματεῖον, φυλασσόμενον ὑπὸ τοῦ οἰκείου δημάρχου. Μόνον ἀπὸ τῆς ἐπισήμου ταύτης πράξεως καὶ ἐξῆς ἠδύναντο οἱ νέοι νὰ τύχουν τῆς πατρικῆς κληρονομίας (ἄρχειν τῆς λήξεως). εὐθύς· δηλ. μόλις ἀπέφυγε τὸν ὄρκον. ἀνθ' ὧν = διὰ τὰς ὁποίας παραβάσεις (δηλ. τὴν ἐπιπορκίαν ἢ τὴν σκόπιμον ἀποφυγὴν τοῦ ὄρκου). παραστάτης = ὁ παραπλεύρως ἰστάμενος: ὁ σύντροφος μάχης. ὄτω = ὄτινι = μὲ

ὅποιον. **στοιχῶ** (στοιχος)· ἐδῶ = βαδίζω ἢ ἵσταμαι εἰς τάξιν μάχης· τάσσομαι εἰς τὴν γραμμὴν. **ἀμύνω**· ἀμεταβάτως = ἀμύνομαι. **ὄσια καὶ ἱερᾶ** = τὰ κατὰ θεῖαν καὶ ἀνθρωπίνην διάταξιν καθωρισμένα. **ἀρείων**· ἐν χρήσει ὡς συγκρ. τοῦ ἀγαθός = ἰσχυρότερος. **εὐημοῶ** = ὑπακούω προθύμως. **οἱ ἀεὶ κρίνοντες** = οἱ ἐκάστοτε δικάζοντες. **ἰδρυμένοι θεσμοὶ** = οἱ κείμενοι νόμοι. **ὁμοφρόνως** = ἀπὸ κοινοῦ. **ἀναιρῶ** = ἀνατρέπω. **ἴστωρ (οἶδα)** = μάρτυς· **ἴστορες**· ἐνν. **ἔστων**. **Ἄγλαυρος**· θυγάτηρ τοῦ Κέκροπος, ἣ ὁποία ἐθυσίασεν ἐκουσίως κατὰ χρησίμην πρὸς σωτηρίαν τῆς πόλεως τὴν θυγατέρα τῆς Ἀλκίπην καὶ ἠξιώθη θεῖων τιμῶν. **Ἐνυάλιος**· ἐπίθετον τοῦ Ἄρεως. **Θαλλῶ**· μία ἐκ τῶν δύο Ὠρῶν, τὰς ὁποίας ἐλάτρευον οἱ Ἀθηναῖοι. Ἡ ἄλλη ὠνομάζετο **Καρπῶ**. Ἐθεωροῦντο θεράπαινοι τοῦ Διός, ἀνοίγουσαι καὶ κλείουσαι τὰς πύλας τοῦ οὐρανοῦ. Ὅπως εἶναι φανερόν, αἱ Ὠραὶ ἀντιπροσωπεύουν τὴν κρατοῦσαν εἰς τὴν φύσιν τάξιν καὶ διὰ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν ἐπιφέρουν τὴν αὔξησιν (Θαλλῶ, ἀνοιξις) καὶ τὴν καρποφορίαν τῶν φυτῶν (Καρπῶ, θέρος). **Αὐξῶ**, **Ἥγεμόνη**· αἱ δύο χάριτες, αἱ ὁποῖαι ἐλατρεύοντο εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐλέγοντο κόραι τοῦ Διός καὶ τῆς Ἥρας καὶ ἦσαν σύμβολα τῆς ἀνθήσεως καὶ τῆς καρποφορίας, ὅπως αἱ Ὠραὶ. Ἡ ἐπὶ κλησὶς πρὸς αὐτὰς φέρεται μόνον εἰς τὸν ὅρκον τῶν Ἐφίβων.

§ 78. **ὄσιος** = εὐσεβής, γεμάτος ἀπὸ εὐλάβειαν. **τὸ τούτου μέρος** = ὅσον ἐξηγρᾶτο ἀπὸ αὐτόν. **ἐκλείπω** = ἐγκαταλείπω.

§ 79. **καὶ μὴν** = πρὸς τούτοις. **συνέχω** = σφίζω. **τρία**· δηλ. μόρια, στοιχεῖα. **ἡ πολιτεία συνέστηκε** = ἔχει συγκροτηθῆ ἡ πολιτεία. **ταύτην**· καθ' ἕλξιν πρὸς τὸ κατηγ. **πίστιν ἀντὶ τούτου** (τὸν ὅρκον)· οὕτω καὶ κατωτέρω **ταύτην πίστιν ἔδωσαν αὐτοῖς. πίστις** = ἐγγύησις. **ταύτην πίστιν δίδωσιν**· πλὴν τῶν ἰδιωτῶν, οἱ ὁποῖοι ὠρκίζοντο τὸν ἐν § 77 ὅρκον, καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ δικασταὶ ὤμνουν, ὅτι θὰ ἐκπληροῦν πιστῶς τὰ καθήκοντά των. **ἀπολύομαι** = ἀπαλλάσσομαι, γλυτώνω. **ἐπιτορκήσας** = εἰ ἐπιτορκήσεις· τούτου ἀπόδοσις· **οὐτ' ἂν λάθοι οὐτ' ἂν ἐκφύγοι. εἰ μὴ αὐτός**· δηλ. δίκην δώσει = θὰ τιμωρηθῆ.

§ 80-81. **ἔδωσαν αὐτοῖς** = ἔδωκαν ἀναμεταξύ των· ὠρκίσθησαν. **παρ' αὐτῶν** = ἀπὸ ἰδικήν των ἔμπνευσιν. **τὸν παρ' ὑμῖν**· δηλ.

τὸν ὄρκον τῶν ἐφήθων (§ 77). ἀτεχνῶς (ἐκ τοῦ ἀτεχνῆς = ἀνεπιτή-
 δευτος, ἀπλοῦς) = ἀκριθῶς, σαφῶς. περὶ πλείονος ποιούμαι τι' βλ.
 § 14-15. τοὺς τελευτήσαντας = οἱ ἂν τελευτήσωσι. κρατῶ
 τινα = νικῶ τινα. ἀνάστατον ποιῶ = ἐρημῶνω. προαιροῦμαι τὰ
 τοῦ βαρβάρου = προτιμῶ τοὺς βαρβάρους: πηγαίνω μὲ τὸ μέρος τῶν
 βαρβάρων. δεκατεύω τινα = ὑποχρεῶνω τινα νὰ πληρῶνῃ τὸ δέκα-
 τον τῶν προσόδων του. καταβάλλω = κρημνίζω, μεταβάλλω εἰς συν-
 τρήματα. ὑπόμνημα = ἐνθύμιον. ἐν τούτῳ* δηλ. τῷ ὄρκῳ.

§ 82. γίνομαι ἀγαθὸς πρὸς τὸν κίνδυνον = ἀντιμετωπίζω μὲ
 γενναϊότητα τοὺς κινδύνους. εὐδοκιμῶ = διακρίνομαι. ὄ* ἀναφέρεται
 εἰς τὰ ἐπόμενα = τοῦτο δέ, τὸ ἐξῆς. ὥστε μὴ = διὰ νὰ μὴ. ἀδοξῶ*
 ἀμεταβ. = χάνω τὴν φήμην μου. περιορῶ (μετὰ μτχ.) = ; (βλ. § 5).
 εὐκλεία = δόξα. οὐκ ἔστιν ὑμῖν (μετ' ἀπαρμφ.) = δὲν δύνασθε νὰ...
 οὐδὲν τούτων* δηλ. τῶν ἀδικημάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν
 ἀσφάλειαν τῆς πατρίδος.

§ 83. διελθεῖν = διηγήσασθαι. περὶ τούτων* δηλ. τῶν ἀδι-
 κημάτων τοῦ Λεωκρ. διενηνόχασιν* τοῦ διαφέρω τινὸς = ἀναδει-
 κνύομαι ἀνώτερός τινος.

§ 84-85. ἐξανίστημί τινα = ἐκδιώκω τινα. ἀναιρῶ* ἐπὶ μαν-
 τείου = δίδω χρησμόν. Δελφὸς = ὁ κάτοικος τῶν Δελφῶν. χρηστή-
 ριον = χρησμός. δι' ἀπορορήτων = μυστικῶς. ἔκδοτον τὴν θρεψα-
 μένην (ἐνν. γῆν) παραδίδωμι = παραδίδω τὴν θρέψασάν με χώραν
 (: τὴν πατρίδα μου) εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἐχθρῶν. διακαρτερῶ =
 ὑπομένω μὲ καρτερίαν. εἰς τὴν πατρίδα* ὁ προσδιορισμὸς νὰ συναφθῇ
 πρὸς τὴν μετοχὴν κατακλεισθέντες.

§ 86-87. ἐτέραν μεταλλάξαι τὴν χώραν = νὰ ἀνταλλάξουν
 μὲ ἄλλην τὴν χώραν των: νὰ μεταβοῦν εἰς ἄλλην χώραν. γοῦν = τοῦ-
 λάχιστον. πτωχικὴ στολὴ = ἐνδυμασία ἐπαίτου. ὅπως ἂν ἀπατήσῃ
 = διὰ νὰ ἀπατήσῃ, ἂν ἠμπορέσῃ (αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχει ὁ ἂν συναπτό-
 μενος μὲ τὸν ὅπως). ὑποδύομαι κατὰ τὰς πύλας = ἐξέρχομαι κρυ-
 φῶς (= ὑπὸ) διὰ τῶν πυλῶν. ἀποκτεῖναι... προσπεσόντα' ἢ πλο-
 κή = (φασὶν) ἀποκτεῖναι (Κόδρον ὑποκείμεν.) προσπεσόντα (αὐτῷ,
 τῷ ἐτέρῳ). προσπίπτω τινὶ (ἢ πρὸς τινα) = ὀρμῶ κατὰ τινος. πε-

οιλείομαι=υπολείπομαι, ἐπιζῶ. σπῶ (-άω) τὸ ξίφος=σύρω τὸ ξίφος ἀπὸ τὴν θήκη. ἀποκτείνει' ἐκ τοῦ φασί. Πρυτανεῖο' τὸ Πρυτανεῖον ἦτο δημόσιον κατάστημα κείμενον ὑπὸ τὰς βορείους κλιτῆς τῆς Ἀκροπόλεως πλησίον τῆς ἀγορᾶς. Ἦτο ὁ τόπος, εἰς τὸν ὅποιον συνήρχοντο οἱ πρυτάνεις, διεσκέπτοντο καὶ ἐσιτοῦντο. Εἰς αὐτὸ ἐπίσης ἐφιλοξενοῦντο οἱ ξένοι τῆς πόλεως καὶ ἐσιτοῦντο οἱ ἔξοχοι τῶν πολιτῶν, ὅσοι ἠξιώθησαν αὐτῆς τῆς τιμῆς δι' ἰδικὰς τῶν ἢ τῶν προγόνων τῶν εὐεργεσίας πρὸς τὴν πόλιν. Ἡ εἰς τὸ Πρυτανεῖον σίτησις ἦτο μεγίστη τιμῆ, ἐδίδετο δὲ ἢ ἐπὶ ὄρισμένον χρόνον ἢ εἰς τὸ διηγεκὲς (ἀείσιτοι). Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Κλεισθένους (508 π.Χ.) αἱ συσκέψεις καὶ ἡ σίτησις τῶν πρυτάνεων ἐγένοντο εἰς τὴν Θόλον, ἠλωτὸν δηλ. οἰκοδόμημα παρὰ τὴν ἀγοράν. Σημειώτερον, ὅτι Πρυτανεῖον εἶχε πᾶσα ἑλληνικὴ πόλις, ἐθεωρεῖτο δὲ τοῦτο ὡς τὸ συμβολικὸν κέντρον τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς.

§ 88-89. ἀντικαταλλάττομαί τι ἀντί τινος = δίδω κάτι εἰς ἀντάλλαγμα ἄλλου τινός. τοιγαροῦν = διὰ τοῦτο λοιπόν. μονώτατος' (ὑπερθ. τοῦ μόνος) = ἐντελῶς, ἀποκλειστικῶς μόνος. ἐπώνυμοι τῆς χώρας εἰσὶ = ἔχουν ὄψει τὸ ὄνομά των εἰς τὴν χώραν. Ἐννοεῖ τοὺς 10 ἐπώνυμους ἥρωας τῆς Ἀττικῆς (ἴδε σημειώσεις § 1-2), ἀπὸ τῶν ὁποίων ἔλαβον τὰ ὀνόματα ὕστερον αἱ φυλαὶ τῶν Ἀθηναίων (Κεκροπίς, Ἐρεχθίδης, Αἰγιῆς, Λεοντίς (ὀρθότερον Λεωντίς), Ἀκαμαντίς, Ἀντισχίς, Ἴπποθωντίς, Οἰνηίς, Αἰαντίς καὶ Πανδιονίς). Εἰς τοὺς ἥρωας τούτους ὁ Λυκ. συγκαταλέγει καὶ τὸν Κόδρον διὰ τὴν αὐτοθυσίαν του. ὑπὲρ ἧς' δηλ. χώρας. σπουδάζω = ἐνδιαφέρομαι. ἐκληρονομῶν' διότι ὡς φέρουσα τὰ ὀνόματά των ἐθεωρεῖτο κληρονομία των. τὴν αὐτὴν' δηλ. γῆν.

§ 90-92. ὡς οὐκ ἄν ποτε κλπ.' ἐπεξήγησις τοῦ ὀ. ὑπομένω τὸν ἀγῶνα = ἔχω τὸ θάρρος νὰ παρουσιασθῶ εἰς δίκην. σύννοια ἐμαυτῷ διαπεπραγμένῳ = συναίσθάνομαι (: ἔχω τὴν ἀντίληψιν), ὅτι ἔχω πράξει. ὥσπερ οὐ' εἰς τὸ χρωμένους (αἰτ. ἀπόλυτος ἀντί τῆς κανονικωτέρας γενικῆς). πρᾶγμα=γεγονός. ἐστὶ σημεῖον' δηλ. τοῦτο (τὸ τεκμήριον). πρᾶγμα' ἐδῶ = ἡ προκειμένη ὑπόθεσις. ἐπ' αὐτὴν τὴν τιμωρίαν=διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ αὐτὴν τὴν τιμωρίαν. ἐτέρωθι' ἐπίρρ. =εἰς ἄλλο μέρος. ἀτυχῶ=μοῦ συμβαίνει ἀτύχημα. ὑπέχω τιμωρίαν τινός = ὑφίσταμαι τιμωρίαν διὰ κάτι. οὐδὲν πρότερον ποιούσι =

δὲν κάμνουν τίποτε ἄλλο πρῶτα - πρῶτα. **παράγω** = παραπλανῶ, σκοτίζω· **οἱ θεοὶ οὐδέν... παράγουσι** = τὸ πρῶτον πράγμα, ποὺ κάνουν οἱ θεοὶ εἰς τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους, εἶναι νὰ σκοτίζουν τὸ λογικὸν των.

§ 93. **Καλλίστρατον**· οὗτος ἦτο ἀθηναῖος ρήτωρ καὶ πολιτικός. Μετὰ τὴν μάχην τῆς Μαντινείας (362 π.Χ.) κατηγορήθη, ὅτι ὑπέβαλε προτάσεις ἐπιζημίους εἰς τὴν πολιτείαν καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Διὰ τὴν ἀποφυγὴν τὴν τιμωρίαν, ἐγκατέλειπε τὰς Ἀθήνας. Ἀργότερον ἐνοστάλησε τὴν πατρίδα καί, ἀφοῦ ἐξήχησε προηγουμένως τὴν συμβουλὴν τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν, ἐπανήλθε. **καταγιγνώσκω τινὸς θάνατον** = καταδικάζω κάποιον εἰς θάνατον. **τυγχάνω τῶν νόμων (ἢ τῶν νομίμων)** = εὐρίσκω τὸ δίκιον μου. **τεύξεται...** ὁ χρησμός ἦτο διαφορούμενος· εἰς αὐτὸν ὁ Καλλ. ἔδωκε τὴν συμφέρουσαν ἐξήγησιν, ὅτι θὰ ἐπανακτήσῃ τὰ πολιτικὰ του δικαιώματα καὶ τὴν θέσιν του εἰς τὴν πολιτείαν, ἐνῶ ὁ χρησμός ὑπενόει, ὅτι θὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὸν φυγάδα ἡ νόμιμος τιμωρία. **βωμόν τῶν δώδεκα θεῶν**· ἦτο ἱδρυμένος εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηναίων. **ταῦτὰ σημαίνω** = δίδω ὁμοίους (: μετὰ τὸ ἴδιον ἀποτέλεσμα) χρησμούς.

§ 94. **ἐπισκοπῶ** = ἐπιβλέπω. **ἀγαθὰ πάσχω** = εὐεργετοῦμαι, δέχομαι εὐεργεσίας. **μὴ ὅτι** (= μὴ εἶπω ὅτι) **ἀμαρτεῖν... ἀλλ' ὅτι... ἀσέβημά ἐστι** = ὅχι μόνον τὸ νὰ ἀμαρτήσωμεν (εἰς τοὺς γονεῖς), ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ μὴ καταναλώσωμεν (: ἀφιερῶσωμεν) τὴν ζωὴν μας εὐεργετοῦντες αὐτοὺς εἶναι μεγίστη ἀσέβεια.

§ 95 - 96. **γοῦν** = τοῦλάχιστον, παραδείγματος χάριν. **μυθωδέστερον** = κάπως μυθῶδες. **ρύακα γενέσθαι** = ὅτι ἐξεχύθη ρύαξ (λάβα). **καὶ δὴ καὶ** = καὶ μάλιστα. **πόλιν τινά**· τὴν Κατάνην. **νεωτέρων — πρεσβύτερων**· ἄνευ συγκριτικῆς ἐννοίας. **ὄντα... δυνάμενον... ἐγκαταλαμβάνομενον**· ἐκ τοῦ ὄρωντα. **ἐγκαταλαμβάνομαι** = καταλαμβάνομαι εἰς ἕνα τόπον, προφθάνομαι. **ὄθεν δὴ καὶ ἄξιον... θεωρεῖσαι τὸ θεῖον** = ἐκ τούτου δὲ κυρίως ἀξίζει νὰ κρίνῃ κανεὶς τοὺς θεοὺς. **εὐμενῶς ἔχω** = διάκειμαι εὐμενῶς, με συμπάθειαν. **προσαγορεύεσθαι**· ἡ ἐξάρτησις ἐκ τοῦ λέγεται. **ἅπαντας**· νὰ συναφθῇ μετὰ τὸ ἀπολέσθαι.

§ 97. ὁμογενωμόνως = ὁμοφώνως. τῶν νομίμων = τῶν συνήθων τιμῶν (βλ. § 59).

§ 102-103. τῶν Ὅμ. ἐπῶν ἔνν. τι = ἀπόσπασμά τι. Παναθηναίων κατὰ τὰ μεγάλα Π. ἀπαγγέλλοντο ὑπὸ τῶν βραψφῶδων τὰ ὁμηρικὰ ἔπη. βραψφῶδῶ = εἶμαι βραψφῶδός, ἀπαγγέλλω τὰ ποιήματα ἄλλου, μάλιστα δὲ τοῦ Ὁμήρου· τὸ παθητ. ἐπὶ ποιημάτων = ἀπαγγέλλομαι ὑπὸ βραψφῶδων. ἐπίδειξιν ποιουμαι = δεικνύω. μιμουμαι τι = περιγράφω λεπτομερῶς κάτι. μετὰ λόγου καὶ ἀποδείξεως = διὰ λόγου στηριζομένου εἰς παραδείγματα. συμπείθω = καταπείθω. ἀλλά· μετὰ προστακτ. εἶναι παρακελευσματικὸς = ἐμπρός. διαμπερὲς = πέρα-πέρα, ἀδιακόπως. κεν = ἄν. βλήμενος· μτχ. μέσου ἄορ. με παθητ. σημασίαν τοῦ βάλλω. τυπεῖς· μτχ. παθ. ἄορ. β' τοῦ τύπτω· βλήμενος ἢ τυπεῖς = κτυπηθεῖς ἀπὸ μακρὰν ἢ ἐκ τοῦ πλησίον. πότμος = ἡ μοῖρα, τὸ πεπρωμένον. ἐπίσπη· ἄορ. β' (ἐπέσπον) τοῦ ἐφέπω = ἀκολουθῶ, εὐρίσκω. οἷ = αὐτῷ. ἀεικῆς = ἀπρεπής, ἀνάρμοστος. τεθνάμεν = τεθνάναί. ἄλοχος = σύζυγος. σόη· ἔνν. ἐστί· σόη (τὸ ἄρσεν. σόος) = σώα. κληῖρος = περιουσία. ἀκήρατος = ἄθικτος, ἀβλαβής. εἶ κεν = εἴθε μόνον, ἀρκεῖ μόνον. οἴχομαι = φεύγω, ἀναχωρῶ. φίλην ἐς γαίαν = εἰς τὴν πατρίδα των.

§ 104. οὕτως ἔσχον πρὸς ἀρετὴν = τόσην γενναϊότητα ἐπέδειξαν. στόλος = στρατός. κρατῶ τινα = νικῶ τινα. ἄδεια = ἀσφάλεια. ἀλλ' ἐπὶ τῷ... πρᾶττειν = ἀλλὰ (μέγα φρονοῦντες) ἐπὶ τῷ πρᾶττειν ἄξια ταύτης (δηλ. τῆς δόξης). ἐπιτηδεύω = ἀσκῶ.

§ 109. περιγίγνομαι τινας = εἶμαι ἀνώτερός τινας. οὐχ ὁμοίως ἐχορήσαντο ταῖς τύχαις = δὲν γηνογήθησαν ἀπὸ τὴν τύχην ὁμοίως· δὲν ἐστάθησαν ἐξ ἴσου τυχηροί. ἠρίον (τὸ) = τάφος. πρὸς τοὺς Ἕλληνας = διὰ τοὺς Ἕλληνας. νόμιμα = νόμοι. προμαχῶ τινας = μάχομαι ὑπὲρ τινας. Μαραθῶνι· δοτ. τοπική. χρυσοφόρος = ὁ φορῶν χρυσὰ κοσμήματα, ὁ χρυσοφορτωμένος. ἐστόρεσαν· ἄορ. τοῦ στόρνυμι ἢ στρώννυμι = στρώνω, σωριάζω.

§ 110. ἐξ ἅπαντος τοῦ αἰῶνος = καθ' ὅλον τὸν διαρρέυσαντα χρόνον. ἀποστερησεται· ἐφ' ὅσον δὲν θὰ τιμᾶται πλέον ἢ ἀρετὴ αὐτῶν. ἐκεῖνα = τὰ ἐκείνων ἔργα. παρὰ τοῖς παλαιοῖς εὐδοκιμῶ =

τιμῶμαι ἀπὸ τοὺς παλαιούς. κέκριμαι = θεωροῦμαι. κάλλιστον = ὡραιότατον παράσημον.

§ 120. λαβέ· ἔνν. καὶ ἀνάγνωθι· εἰς τοῦτο τὸ αὐτοῖς, δηλαδὴ εἰς τοὺς δικάζοντας. μεθίσταμαι = αὐτομολῶ, θραπετεύω. Δεκέλειαν· ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅτε οἱ Σπαρτιᾶται κατέλαβον τὴν Δεκέλειαν (413 π.Χ.), ὀλιγαρχικοὶ Ἀθηναῖοι κατέφυγον εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτῶν, ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ πλῆθος δούλων. ἀκόλουθος = σύμφωνος.

§ 121. καταγινώσκω· με ἀντικεῖμι. μόνον κατὰ γενικὴν δηλοῦσαν πρόσωπον = θεωρῶ τινα ἄξιον κατηγορίας (: καταδικῆς). ἀπαγαγεῖν· δηλ. αὐτὸν ἀπάγω ὡς δικαστικὸς ἔρως = συλλαμβάνω καὶ ὀδηγῶ ἐνώπιον ἄρχοντος κατηγορούμενον. θεσμοθέται· οἱ ἔξ νεώτεροι ἐκ τῶν ἐννέα ἀρχόντων οὗτοι ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἔργων τῶν ἐδίκαιζον ὑποθέσεις μὴ ὑπαγομένης εἰς ἴδιον δικαστήριον. παραλαβόντας· ἔνν. αὐτόν. ὁ ἐπὶ τοῦ ὀρύγματος = ὁ ἐπιστάτης τοῦ ὀρύγματος (τοῦ βαράθρου), δηλ. ὁ δήμιος. Οὗτος ἔργον εἶχε νὰ κατακρημνίσῃ ἐντὸς χάσματος βαθέος καὶ σκοτεινοῦ τοὺς καταδίκους. ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ· δηλ. ἐντὸς τῆς Ἀττικῆς, διότι ἡ Δεκέλεια ἦτο δήμος αὐτῆς.

§ 122. τοίνυν = δέ. τελευτήσαντος· δηλ. τοῦ Λυκίδου. Οὗτος ἦτο μέλος τῆς βουλῆς τῶν 500 καὶ συνέστησεν εἰς τοὺς προσφυγόντας εἰς τὴν Σαλαμίνα Ἀθηναίους νὰ δεχθοῦν τὰς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου περὶ συμφιλίωσης πρὸς ἀποφυγὴν τῆς περαιτέρω καταστροφῆς τῆς πόλεως. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐξοργισθέντες διὰ τὴν βέβηλον σκέψιν τοῦ Λυκίδου ἐφόνευσαν αὐτὸν διὰ λίθων ἐντὸς τοῦ βουλευτηρίου. ἐγχειρέω - ὦ = ἀσπείρωμαι. περιελομένη· τοῦ ῥ. περιαιροῦμαι = ἀφαιρῶ. τοὺς στεφάνους· κατὰ τὴν ἄσκησιν τῶν καθηγόντων τῶν οἱ βουλευταὶ ἐφόρουσαν στέφανον ἐκ μύρτου· ἐπειδὴ ὅμως οἱ λιθοβολήσαντες τὸν Λυκ. ἐνήργουν ἐκτὸς τῶν καθηγόντων τῶν, ἀπέβαλον τοὺς στεφάνους.

§ 123. πάτριον = σύμφωνον πρὸς τὰς παραδόσεις τῶν πατέρων, τῶν προγόνων. ὁπότε = ἀφοῦ. ἀνάστατον οὖσαν = ὅτε ἦτο ἔρημος (λόγῳ τῆς φυγῆς τῶν κατοίκων εἰς Σαλαμίνα). οἰκουμένην· ἔνν. πόλιν. ἄρα· ἔνν. οὐ προσήκει. ὑπερβάλλομαί τινα = ὑπερβάλλω, ξεπερνῶ κάποιον.

§ 127. τῆς προνοίας ταύτης· δηλ. τῶν προγόνων. τῶν ἔρ-

γων· δηλ. τοῦ Λεωκρ. = τῶν ἀδικημάτων (τοῦ Λ.). τῇ ψήφῳ = κατὰ τὴν ὥραν τῆς ψηφοφορίας. παρακαλεῦεσθε ὑμῖν αὐτοῖς = παρακινεῖτε ἀλλήλους, συμβουλευέτε ὁ εἰς τὸν ἄλλον. ὅπως... ἔξιτε (μέλ. τοῦ ἐξέρχομαι) = πῶς θὰ ἐξέλθετε. ἀκόλουθα = συνεπῆ, σύμφωνα πρὸς τὰς ἀντιλήψεις ἐκείνων. ὑπόμνημα = γραπτὴ ὑπόμνησις. διόμνυμι = ὀρκίζομαι ἐπισήμως. Δημοφάντου· οὗτος μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἐν Ἀθήναις προσωρινῆς ἀρχῆς τῶν 400 καὶ τὴν καταδίκην εἰς θάνατον τοῦ βήτορος Ἀντιφῶντος (411 π.Χ.) εἰσήγαγε ψήφισμα, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐτιμωροῦντο διὰ θανάτου, ὅπως οἱ προδότες, οἱ δεχόμενοι ἀξιώματα τῆς πολιτείας παρὰ μὴ νομίμων ἀρχόντων. οὐσία = περιουσία. τῶν ὄρκων καὶ τῆς πίστεως = τῆς ἐνόρκου βεβαιώσεως. ὄμηρον = ὡς ἐγγύησιν. κοινῆς εὐδαιμονίας· δηλ. τῆς ἐλευθερίας. ταύτης δέ· δηλ. τῆς πίστεως· ὁ δὲ ἀνακεφαλαιωτικὸς = αὐτῆς λέγω.

§ 128. τοίνυν = δέ. οὕτως ἔχω = τοιαύτην στάσιν τηρῶ. ἄχθομαί τινα = θυμῶνω, δυσφορῶ ἐναντίον κάποιου. τίθεμαι τὴν ψῆφον = δίδω τὴν ψῆφόν μου. λαμβάνω = ἀντιλαμβάνομαι, ἐννοῶ. φθάνω καταφυγῶν = προφθάνω νὰ καταφύγω. ἀποικοδομῶ τι = φράσω κάτι μὲ τοίχον. ἀποσκευάζω τι = ἀφαιρῶ τι. ἐπίσημος = φανερός.

§ 129. τῶν ἐκεῖ· δηλ. εἰς τὴν Λακεδαίμονα. διαρορήδην = ῥητῶς. εἰς αὐτὸ τοῦτο τὴν τιμωρίαν τάξαντες, εἰς ὃ μάλιστα φοβούμενοι τυγχάνουσι = ἐρίσαντες τὴν τιμωρίαν (αὐτήν), ἢ ὁποία κατατείνει εἰς αὐτὸ ἀκριβῶς (δηλ. τὸν θάνατον), εἰς τὸ ὁποῖον ἀποβλέποντες κυρίως (ἔσοι δὲν θέλουν νὰ κινδυνεύουν ὑπὲρ πατρίδος) συμβαίνει νὰ φοβοῦνται. ὑπεύθυνον... μετ' αἰσχύνης = ὑποκειμένην εἰς κίνδυνον παρακολουθούμενον ὑπὸ αἰσχύνης (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν πολεμικὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον παρακολουθεῖ ἡ δόξα). φέρε· ἐνν. καὶ ἀνάγνωθι.

§ 130. ἀναγκάσει· ἐνν. πάντα. θανάτῳ ζημιῶμαι = τιμωροῦμαι μὲ θάνατον. ὑπομένω = ἀντιμετωπίζω μὲ θάρρος. φιλοψυχῶ = ἀγαπῶ τὴν ζωὴν μου ἀπὸ δειλίαν· εἶμαι δειλός. εἰδὼς ὑποκειμένην αὐτῷ... ταύτην τὴν τιμωρίαν = γνωρίζω ὅτι τὸν περιμένει αὐτὸς ὁ θάνατος (= ταύτην) ὡς τιμωρία.

§ 131-132. τῶν φευγόντων· β' ὅρος τῆς συγκρίσεως. ὅσον =

καθόσον. ἡ κοινῆ... συναυτοχοῦντες = ἡ διότι θέλουν νὰ δοκιμάσουν ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς ἄλλους συμπολίτας τῶν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἡττης. **ποριζόμενος** = προσπαθῶν νὰ ἐξασφαλίσῃ. **ιδία** = διὰ τὸν ἑαυτὸν του, προσωπικῶς. **τὰ τῆς φύσεως οἰκεῖα καὶ ἀναγκαῖα** = οἱ φυσικοὶ δεσμοὶ πρὸς τὸν οἶκον καὶ τοὺς συγγενεῖς. **διείληπται**· τοῦ **διαλαμβάνομαι** = θεωροῦμαι. **πέφυκα πρὸς τάχος** = εἶμαι προικισμένος ἀπὸ τὴν φύσιν μὲ ταχύτητα (: νὰ φεύγω μακρὰν). **νεοτιτῶν** = νεοσιῶν, ἡ φωλεᾶ. **τῶν ποιητῶν τινες**· οἱ παρατιθέμενοι στίχοι εἶναι ἀγνώστου ποιητοῦ. **δόμος** = οἶκος, φωλεᾶ. **ἠξίωσεν**· γνωμικὸς ἄορ. = **ἀξιοῖ** = κρίνει ἀξίον ἑαυτοῦ, ἐπιτρέπει. **ἐντεκεῖν**· τοῦ **ἐντίκτω** = γεννῶ μέσα· ὑποκείμενον τοῦ **ἐντεκεῖν** εἶναι τὸ **ἄλλην** (ἐνν. ὄρνιν). **ὑπερβάλλω** (ἀμτδ.) **δειλία** = δεικνύομαι ἀσύγκριτος κατὰ τὴν δειλίαν : δεικνύω ὑπερβολικὴν δειλίαν.

§ 133. **ἀνδροφόνος** = ἀνθρωποκτόνος, φονεὺς. **ἐλαύνω** = ἀπελάυνω, ἐκδιώκω. **φεύγω φόνου** = κατηγοροῦμαι διὰ φόνον. **μεθίσταμαι εἰς ἄλλην πόλιν** = μεταβαίνω εἰς ἄλλην πόλιν. **Εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ φονεῖς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς δίκης εἶχον δικαίωμα νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλιν ἐκουσίως, προτοῦ ἐκδοθῇ ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου. ὑποδέχομαι** = δέχομαι εἰς τὴν οἰκίαν μου (ἔδω εἰς τὴν πόλιν) : φιλοξενῶ. **ταχύ γε**· μὲ εἰρωνείαν = γρήγορα βέβαια! **ιδία φίλοι** = ἰδιαίτεροι, προσωπικοὶ φίλοι. **ἀξιώσουσι** δηλ. ταύτην, τὴν πόλιν.

§ 134. **καίτοι** = καὶ λοιπὸν. **τὰ δεινότερα πεπονθότων**· τί εἶχον πάθει οἱ Ἀθηναῖοι ἐξ αἰτίας τοῦ Λεωκράτους; **τυγχάνειν**· ἐκ τοῦ **δεῖ**. **οἱ πρόποτε προδόται** = οἱ κάποτε (: οἱ μέχρι τοῦδε) προδόται. **ὑπέχω τιμωρίαν** = ὑφίσταμαι τιμωρίαν. **ἀδικεῖν** = προδιδόναι. **τὴν πόλιν ἐγκαταλιπών**· ἐπεξήγησις τοῦ ὅπερ ἐπεχείρησε.

§ 146. **παρὰ τοῖς πράξασιν ἐστίν** = βαρύνουν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι τὰ διέπραξαν. **κρίσις**· ἐνν. αὐτῶν. **παρὰ τοῖς μὴ δικαίως ἐπεξεληθούσιν** = (βαρύνουν ἐκείνους), οἱ ὅποιοι δὲν ἐτιμώρησαν δικαίως. **κρύβδην**· ἐπίρρ. = μυστικά. **διάνοια** = σκέψις.

§ 147-148. **ὑπὲρ** = περί. **μίαν ψῆφον φέρειν** = εἶτι μὲ μίαν (μόνην) ψῆφον κρίνετε. **οἷς**· μεγίστοις δηλ. καὶ δεινοτάτοις ἀδικήμασι.

δήμου κατάλυσις = κατάλυσις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, τέμενος = ; (§§ 1-2). τέμνομαι ἐπὶ γῆς (ἐδάφους) = καταστρέφομαι. τοκεὺς = γονεὺς. κάκωσις = κακὴ μεταχείρισις, κακοποιήσις. μνημεῖον = πρᾶγμα ἀνακαλοῦν εἰς τὴν μνήμην πρόσωπον ἢ πρᾶγμα (δηλ. ἀνδριάντες καὶ τάφοι). τὰ μνημεῖα αὐτῶν ἀφανίζων· διότι, ὅπως ἀναφέρει προηγουμένως ὁ Λυκ., ὁ χαλκοῦς ἀνδριᾶς τοῦ πατρὸς τοῦ Λεωκρ., ὁ ὁποῖος ἀνέκειτο εἰς τὸν ναὸν τοῦ Διὸς σωτήρος, κατεστράφη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν. τὰ νόμιμα = αἱ συνήθειαι τιμαί. λιποτάξιον (τὸ) = λιποταξία. τὸ σῶμα = ἑαυτόν. τάξαι = νᾶ τοῦ ἀναθέσουν ὑπηρεσίαν. ἀποψηφίζομαι τινος = ἀθφῶνω τινά· τὸ ἀντίθ. καταψηφίζομαι τινός (τι). τὰ κατὰ προαίρεσιν ἀδικήματα = τὰ ἐκούσια, τὰ ἐκ προθέσεως ἀδικήματα. προῖεμαι τί τινι = ἀφῆνω, ἀναθέτω τι εἰς κάποιον. προαιροῦμαι = προτιμῶ. χάριν τίθεμαι = χαρίζομαι, δεικνύω ἐπιείκειαν. ὑπεύθυνός εἰμί τινι = ὑπόκειμαι εἰς τι.

§ 149-150. ἀποδίδωμι τὸν ἀγῶνα = φέρω τὸν δικαστικὸν ἀγῶνα εἰς πέρας. ἔξω τοῦ πράγματος = ; (βλ. §§ 11-13). δυοῖν καδίσκοιν· οἱ καδίσκοι ἦσαν εἶδος κληρωτῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἔρριπτον οἱ δικασταὶ τὰς ψήφους τῶν διὰ τοὺς δικαζομένους. Ὁ εἰς ἕξ αὐτῶν ἦτο χαλκοῦς καὶ ἐκαλεῖτο κύριος, ὁ δὲ ἄλλος ξύλινος καὶ ἐλέγετο ἄκυρος. Διὰ νᾶ προστατεύεται τὸ μυστικὸν τῆς ψηφοφορίας, εἰς ἑκάτερον ἐκ τῶν καδίσκων τούτων ἔρριπτον οἱ δικασταὶ ἀνὰ μίαν ψήφον — χάλκινον δισκᾶριον φέρον εἰς τὸ μέσον προεξέχον σωληνάριον (αὐλίσκον) — ἐκ τῶν εἰς αὐτοὺς παραδιδομένων δύο, ἐκ τῶν ὁποίων ἢ μὲν καταδικαστικὴ ἦτο τρυπημένη, ἢ δὲ ἀθφωτικὴ πλήρης. Μετὰ τὸ τέλος τῆς ψηφοφορίας οἱ ἀρμόδιοι ὑπάλληλοι ἐμέτρουν τὰς ψήφους τοῦ κυρίου καδίσκου χωρίζοντες τὰς πλήρεις ἀπὸ τὰς τρυπημένας. Κατόπιν ὁ προεδρεύων τοῦ δικαστηρίου κατελόγιζε τὰς μὲν τρυπημένας εἰς τὸν ἐνάγοντα, τὰς δὲ πλήρεις εἰς τὸν ἐναγόμενον καὶ διὰ κήρυκος ἀνεκοίνωνε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διαλογῆς. Ἐκεῖνος ἀπὸ τοὺς διαδίκους, ὁ ὁποῖος ἐλάμβανε τὰς περισσοτέρας ψήφους, ἦτο ὁ νικητῆς. Ἐπὶ ἰσοψηφίας ὑπερίσχευεν ὁ ἐναγόμενος, διότι προσετίθετο εἰς τὰς ἀθφωτικὰς ἢ ψήφους τῆς Ἀθηνᾶς. Κατὰ τὰς εἰσαγγελίας ἕμως, ὅπως ἢ παρούσα, ὁ τρόπος τῆς ψηφοφορίας ἦτο κάπως διάφορος. Ἐγένετο μὲν καὶ εἰς αὐτὰς χρήσις δύο καδίσκων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἰς ἀθφωτικὸς (ὁ ἀπολύων) καὶ ὁ

ἄλλος καταδικαστικός (ὁ ἀπολλύς), ἀλλ' ὁ δικαστὴς ἐχρησιμοποίει μίαν μόνον ψῆφον (κογχύλιον), τὴν ὅποیان ἔρριπτεν εἰς τὸν ἕνα ἐκ τῶν καθίσκων κατὰ τρόπον, ὁ ὁποῖος ἐξησφάλιζε τὸ μυστικὸν τῆς ψηφοφορίας. τὰ κατηγορημένα = τὰ εἰς τὴν ἔγγραφον καταγγελλίαν ἀναφερόμενα ἀδικήματα (βλ. §§ 5 - 6). οὐ πλέον ἰσχύει παρ' ὑμῖν = δὲν ἀσκοῦν μεγαλυτέραν ἐπίδρασιν εἰς τὰς ψυχὰς σας.